

**İZZET MELİH'İN SERMED
ADLI ROMANININ ÇEVİRİYAZI VE İNCELENMESİ**

Cansu ORAL

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Abdullah ŞENGÜL

Haziran, 2015

AFYONKARAHİSAR

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İZZET MELİH'İN SERMED ADLI ROMANININ
ÇEVİRİYAZI VE İNCELENMESİ

Hazırlayan

Cansu ORAL

Danışman

Doç. Dr. Abdullah ŞENGÜL

AFYONKARAHİSAR, 2015

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “İzzet Melih’in Sermed Adlı Romanının Çeviriyazı ve İncelenmesi” adlı çalışmanın tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26.06.2015

Cansu ORAL

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Abdullah ŞENGÜL

Jüri Üyeleri : Yrd. Doç. Dr. Cafer GARİPER

: Yrd. Doç. Dr. Jalç GÜLGEN BÖRKLÜ

İmza

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Cansu ORAL'ın "İzzet Melih'in Sermed Adlı Romanının Çeviri Yazı ve İncelenmesi" başlıklı tezi, 26.06.2015 günü saat 15:00'da Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET

İZZET MELİH'İN SERMED ADLI ROMANININ ÇEVİRİYAZI VE İNCELENMESİ

Cansu ORAL

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Haziran 2015

Danışman: Doç. Dr. Abdullah ŞENGÜL

Fecr-i Âti, Servet-i Fünûn dergisinin kapatılmasıyla dağılan Edebiyat-ı Cedîde topluluğunun Türk edebiyatındaki boşluğunu doldurma adına ortaya çıkmış bir edebî harekettir. Bu edebî hareket “sanat şahsî ve muhterem” ilkesiyle Türk edebiyatına damgasını vurmuştur. 20 Mart 1909’da Hilâl Matbaası’nda ilk toplantılarını yapan bu edebî hareketin sanatkârları, bundan bir yıl sonra da hazırlamış oldukları beyannamelerini yayınladılar. İşte Türk edebiyatında beyanname ile oluşmuş ilk edebî topluluk olma vasfını taşıyan Fecr-i Âti üyelerinden biri de İzzet Melih’tir. İzzet Melih, Fecr-i Âti’de adını daha çok romancı kimliğiyle duyurmuştur.

Romanlarında genellikle ferdî konuları işleyen İzzet Melih, kadın-erkek çatışması etrafında aşk temasını ele alır. Nitekim bu tezde ele alıp incelemeye çalıştığımız *Serméd* romanı da basit bir aşk üzerine kurulmuştur.

Kahramanların birbirleriyle ve de kendi içlerinde yaşamış oldukları çatışmalar dikkate değer niteliktedir.

Anahtar Sözcükler: Fecr-i Âti, İzzet Melih, Sermed

ABSTRACT

TRANSCRIPTION AND ANALYZING OF THE NOVEL

“SERMED” BY İZZET MELİH

Cansu ORAL

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY

THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

June 2015

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

Fecr-i Âti is a literary movement which appeared in order to fill the gap of the Edebiyat-ı Cedide group after Servet-i Funun magazine had been closed. This literary movement is very essential in Turkish Literature with its principle - “Art is personal and respected”. The writers of this literary movement held their first meeting in Hilal Press on 20 March 1909 and they published their declaration which was prepared by themselves one year later. İzzet Melih was one of the members of Fecr-i Âti which is the first literary group appearing after a declaration. İzzet Melih is better-known by his novelist identity.

İzzet Melih who usually handles individual subjects writes about love turning around man and woman conflict. However, the novel Sermeh which will be analyzed in this thesis is based on a simple love theme. The characters’ conflict with themselves and with each other is remarkable.

Keywords: Fec-i Âti, İzzet Melih, Sermed

ÖN SÖZ

Bu çalışmamızda İzzet Melih ve onun *Sermed* romanını ele alıp incelemeye çalıştık. Fecr-i Âti edebî hareketine mensup yazarlardan biri olan İzzet Melih üzerine şimdiye kadar fazla bir çalışma yapılmamıştır. O, *Tezad* yazarı olarak tanınıyordu. Bu çalışma ile İzzet Melih'i ve yeni harflere aktarılmadığı için fazla bilinmeyen *Sermed* adlı romanını çevriyazısı ile birlikte tanıtmaya çalıştık.

Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. Giriş'te, Fecr-i Âti edebî hareketi hakkında kısaca bilgi verdik. Bu edebî hareketin sadece bir hareket olmanın ötesine geçemediğini, yani iyi edebiyat olma vasfını taşımadığını ifade etmeye çalıştık. Birinci bölümde, İzzet Melih'in hayatı, sanatı ve eserleri hakkında bilgi verdikten sonra onun Fecr-i Âti hareketindeki yerine değindik.

Tezin ikinci bölümünde *Sermed* romanını ele aldık. Roman otobiyografik özellik arzettiği için onu, merkezî şahsı esas alan bir anlayışla incelemeye çalıştık. Üçüncü bölümde ise dönemin dil kurallarına uyarak *Sermed* romanının çeviri yazısını yaptık. Ayrıca roman içerisinde geçen yabancı kelimeleri de Türkçe telaffuzlarına uygun olarak yazmaya çalıştık. Tezin sonuna bir de sözlük ilâve ettik. Sözlüğü oluştururken Ferit Devellioğlu'nun *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*'ını esas alarak kelimeleri anlamlarıyla birlikte vermeye çalıştık.

Tezin hazırlanmasında çalışmalarımı büyük bir titizlikle takip edip bana yol gösteren ve bu çalışmalara değerli katkılarda bulunan kıymetli hocam Doç. Dr. Abdullah Şengül'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bütün eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi anlamda destek ve teşviklerini gördüğüm canım aileme de teşekkür ederim.

Cansu ORAL

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜNÜN ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	x
GİRİŞ: FECR-İ ÂTİ EDEBÎ HAREKETİ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İZZET MELİH VE FECR-İ ÂTİ HAREKETİNDEKİ YERİ

1. İZZET MELİH'İN HAYATI	8
2. İZZET MELİH'İN SANAT ANLAYIŞI	13
3. İZZET MELİH'İN ESERLERİ	17
4. İZZET MELİH'İN FECR-İ ÂTİ HAREKETİNDEKİ YERİ	18

İKİNCİ BÖLÜM

SERMED ROMANININ İNCELENMESİ

1. DIŞ YAPI	20
1.1. BİYOGRAFİK KÜNYE	20
1.2. KONU	20
1.3. OLAY ÖRGÜSÜ	21
2. İÇ YAPI	24

2.1. GERÇEĞİMSİ YAPIYI HAZIRLAYAN UNSURLAR	24
2.1.1. Bakış Açısı	24
2.1.2. Anlatma Tekniği	27
2.1.2.1. Vaka Tipi	33
2.1.2.2. Vaka Tertibi	33
2.1.2.3. Çatışma Unsurları	33
2.2. GERÇEĞİMSİ YAPIYI OLUŞTURAN UNSURLAR	35
2.2.1. Şahıs Kadrosu	35
2.2.2. Zaman	39
2.2.3. Mekân	41
2.3. GERÇEĞİMSİ YAPIYI GELİŞTİREN UNSURLAR	45
2.3.1. Dil ve Üslûp	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SERMED ROMANININ ÇEVİRİYAZISI

SERMED	46
SONUÇ	113
KAYNAKÇA	114
EK: SÖZLÜK	116

KISALTMALAR DİZİNİ

- a.g.e : Adı Geçen Eser
a.g.m : Adı Geçen Makale
C : Cilt
Haz. : Hazırlayan
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
S : Sayı
s. : Sayfa
vb. : Ve benzeri
vs. : Ve saire

GİRİŞ

FECR-İ ÂTİ EDEBÎ HAREKETİ

Fecr-i Âti, Türk edebiyatında bir beyanname ile oluşmuş ilk edebî topluluktur. Özellikle 1901’de Servet-i Fünûn dergisinin kapatılmasıyla bozguna uğrayan, dağılan, ışığı sönen Edebiyat-ı Cedîde topluluğunun Türk edebiyatındaki boşluğunu doldurma adına ortaya çıkmış bir edebî harekettir. Adından da anlaşılacağı üzere Fecr-i Âticiler, kendilerini geleceğin ışığı olarak görürler. Yani onların gerçekleştirmek istedikleri şey, Servet-i Fünûncuların devam ettiremedikleri edebiyatı, bir adım daha ileri götürme ve birtakım değişiklikler de yaparak onu gelecekte temsil edebilme gayretlerinin bir uzantısıdır.

Fecr-i Âti, 1901’de Servet-i Fünûn dergisinin kapatılmasından hemen sonra kurulmaz çünkü derginin kapatılmasının ardından 1908’e kadar sürecek olan istibdat devri buna imkân vermez. Abdülhamit’in tüm matbuat hayatını gözetim altına almasının, her şeyi denetime tabi tutmasının elbette edebiyat ve sanata da kötü yansımaları olur. Özellikle yazar ve şairler, devrin bu kasvetli ortamından dolayı suya sabuna dokunacak eserler vermemeye gayret gösterirler. Tabi bu durum onların yavaş yavaş sonunu da hazırlar. Nitekim II. Meşrutiyet’in ilân edilmesiyle birlikte artık kasvet ortamı yerini özgürlüğe bırakmıştır diyebiliriz. İşte Fecr-i Âti de, II. Meşrutiyet’in ilânı ve bunun beraberinde gelen süreçte adını Türk edebiyatına duyurur.

Aslında Fecr-i Âti’nin ilk kıvılcımları II. Meşrutiyet öncesinde atılır. Yani bu encümene mensup sanatkârların önceden bir tanışıklıkları vardır. İçlerindeki edebiyat hevesi onları daha önceden bir araya getirir. Çeşitli gazete ve mecmualarda yazılar, şiirler yayımlayan bu encümen üyelerinin, II. Meşrutiyet öncesindeki istibdat devrinin kasvetli ortamından dolayı sık sık görüşmeleri ve istedikleri her şeyi yazabilmeleri mümkün olmaz. Onlar ancak Hukuk Mektebi’ndeki “çam diplerinde, teneffüs aralarında, hocaların gelmediği derslerde, tatil günlerinde” bir araya gelerek hem kendi yazdıkları hem de beğendikleri yazarların ve şairlerin şiirlerinden, yazılarından parçalar

okuyup edebiyat heveslerini tatmin edebiliyorlardı.¹ İşte II. Meşrutiyet'in Fecr-i Âti için önemi, beraberinde daha özgür, daha serbest, daha keyfi bir ortam getirmiş olmasıdır. Bununla birlikte çam dibi toplantıları artık orayla sınırlı kalmaz daha geniş mekânlara da yayılır.

Edebiyata hevesli bu gençleri bir araya toplama fikri, Şahabettin Süleyman tarafından atılır. Nitekim bu gençler, 20 Mart 1909'da Hilâl Matbaası'nda bir araya gelerek toplanırlar. Toplantıda bu harekete ilk olarak Ahmet Haşim tarafından Sinâ-yı Emel teklif edilir. Fakat bu isim, encümen üyeleri tarafından kabul görmez. Onlar Faik Ali tarafından teklif edilen Fecr-i Âti ismini daha çok benimser ve bu edebî hareketin ismi de Fecr-i Âti olarak kararlaştırılır. Toplantıdan birkaç gün sonra yayınladıkları haberle kendilerini kamuoyuna tanıtır. Bir yıl sonra yani 24 Şubat 1910 tarihinde Servet-i Fünûn dergisinin 977 numaralı sayısında kendi sanat anlayışlarını ifade eden bir beyanname yayınlarlar. Bu beyannamenin altında imzası bulunan sanatçılar: Ahmet Samim, Ahmet Haşim, Emin Bülent, Emin Lâmi, Tahsin Nahit, Celâl Sahir, Cemil Süleyman, Hamdullah Suphi, Refik Halit, Şahabettin Süleyman, Abdülhak Hayri, İzzet Melih, Ali Canip, Ali Süha, Faik Ali, Fazıl Ahmet, Mehmet Behçet, Mehmet Rüştü, Köprülüzâde Mehmet Fuat, Müfit Ratip, Yakup Kadri'dir. Adı geçen sanatçılar içerisinde Faik Ali, bu edebî hareketin hem geçici başkanı hem de isim babası olur.²

Sanat anlayışlarını “sanat şahsî ve muhteremdir” düşüncesiyle ifade eden Fecr-i Âticiler, imzaladıkları beyannamede ne yapmak istediklerini, hedeflerinin neler olduğunu açıklarlar. Bu hedefleri Hülya Argunşah şu şekilde izah eder:

“Bu beyanname daha ziyade Avrupa'daki benzerleri gibi çok yönlü, toplumu kavrayan, oluşturulacak bu birlik ve beraberlik sayesinde bir kuvvet oluşturmayı nihayet farklı fikirlerin çatışmalarından bir hakikat ışığı meydana getirmeyi hedefleyen, edebiyat sevgisi taşıyan hevesli gençlerin düşüncelerinin ifadesidir. Onlar bunların yanısıra Fecr-i Âti edebi heyetine mensup olanların eserlerini yayımlayarak okuyucularına bir kütüphane

¹ Cafer Şen; *Fecr-i Âti Edebiyatı Tespit-Tahlil-Tenkit*, Gazi Kitabevi, Ankara 2006, s.4.

² Yakup Kadri Karaosmanoğlu; *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1969, s.40.

kazandırmayı, halka açık konferanslar düzenleyerek halkın edebi zevkini ve bilgisini geliştirmeyi, ödüllü tercüme faaliyetleri ile Batı edebiyatının önemli eserlerini Türk okuyucusuna kazandırmayı ve yine Batı'daki benzer kurumlarla ilişki kurarak Türk ve Batı edebiyatlarının birbirlerini tanımaları için bir köprü olmayı plânladıklarını da ifade etmişlerdir.”³

Hülya Argunşah'ın da belirttiği gibi Fecr-i Âti üyeleri, yayınlamış oldukları beynamede, “Fecr-i Âti Kütüphanesi” kurma, “umumî konferanslar” düzenleme, Batı edebiyatındaki seçme eserlerden tercüme yapma gibi çeşitli faaliyetlerden söz ederler. Fakat önemli olan onların dile getirdikleri bu faaliyetleri ne ölçüde icraata döktükleridir. Yani onlar, bahsettikleri tüm bu fikirleri yerine getirebilmişler midir? Dolayısıyla tüm bunlar Fecr-i Âti edebî hareketine “edebiyat olma” vasfı kazandırmış mıdır? İşte biz de ayrıntılı olarak bunları ele almaya çalışacağız.

İlk olarak “Fecr-i Âti Kütüphanesi” fikrini ele alalım. Kendilerinden önceki Servet-i Fünûn sanatkarları, eserlerini yayımlama adına bir “Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi” kurmuşlardı ve bu kütüphanede Türk edebiyatı açısından önemli eserler vermişlerdi. İşte bu encümen üyeleri de tıpkı Servet-i Fünûncular gibi kendilerine ait bir “Fecr-i Âti Kütüphanesi” kurmayı hedeflerler. Fakat bu kütüphaneden Köprülüzâde Mehmet Fuad'ın *Hayat-ı Fikriyye* ve Tahsin Nahit'in *Ruh-ı Bıkayd*'ı gibi birkaç eserden başka kitap yayımlanamaz. Kütüphane kurmanın yanında kendilerine ait dergi de çıkarmak isterler. Ama maddi imkânsızlıktan dolayı Servet-i Fünûn dergisinde yazılarını yayımlamaya devam ederler. Öte yandan Fecr-i Âticiler “umumî konferanslar” düzenleme fikrini de dile getirirler. Fakat bu fikrin de sadece fikir olarak kaldığını görüyoruz. Yani icraata dökemezler. Batı edebiyatındaki seçme eserlerden tercüme yapma girişimi de arka plânda kalır. Bu konuda sadece Müfid Ratib'in Maupassant'tan yapmış olduğu çeviriler vardır. Tüm bunlardan yola çıkarak Fecr-i Âticilerin, beyannamelerinde dile getirdikleri hedefleri tam teşekküllü olarak gerçekleştiremediklerini görüyoruz.

³ Hülya Argunşah; “Milli Edebiyat”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2009, s.228-229.

Edebiyat dünyasına büyük iddialarla adım atan bu edebî hareketin üyeleri arasında kuvvetli bir dayanışma, birlik ve beraberlik duygusu söz konusu değildir. Nitekim üyeleri arasındaki anlaşmazlıktan dolayı bu edebî hareket, kuruluşundan dağılışına kadar dört kez başkan değiştirir. Yapmış oldukları toplantılara katılma zorunluluğu bulunmasına rağmen, kimi üyeleri bu hassasiyeti göz ardı eder. Bu konuda Cafer Gariper:

*"Geniş etki alanı oluşturamayan, 1909-1912 yılları arasında dağınık bir durum gösteren bu grubun faaliyeti, devrin genç şair ve yazarları tarafından yapılan birkaç hevesli toplantı ve düzensiz yayınlarla sınırlı kalır."*⁴ der.

Zaten onların bu ciddiyetsizliği ve anlaşmazlığı, beyannamelerindeki görüşleri yerine getirebilme imkânını ortadan kaldırır. Fakat onların dağılışını tetikleyen en önemli sebep, benimsemiş oldukları "sanat şahsî ve muhteremdir" düşüncesidir. Meselâ Yakup Kadri:

*"...bir zamanlar, yoluna can verdiğim 'sanat şahsî ve muhteremdir' vecizesi bana, şimdi, hiçbir mana ifade etmeyen cümlelerden biri gibi geliyor. Zira, hayat, onu tekzip etmiştir."*⁵ der.

Onları bir araya getiren şey, karşılıklı sevgi ve arkadaşlık duygusudur. Fakat bu sevgi ve arkadaşlık duygusu da, onları hemfikir olacakları raddeye getirmez.

İşte yukarıda açıkladığımız tüm bu sebepler Fecr-i Âti edebî hareketinin kısa bir süre sonra bir saman alevi gibi sönüp gitmesine neden olur. Şerif Aktaş Refik Halit'in:

"Fecr-i Âti, Servet-i Fünun'un tam bir devamı, Fransız edebiyatının sahte ve noksan bir taklidi idi. Henüz ortadaki edebiyatın dünkü edebiyattan farkı yoktu. Servet-i Fünun edebiyatını çekişliye didikliye yaşattıyorduk. (...) Bizi Edebiyat-ı Cedide'den belli başlı ilk ayıran fark lisan farkıdır. Elimizde farkına varmadan, zorlamadan tabii bir itişle lisan sadeleşiyordu. Bir gün

⁴ Cafer Gariper; "Fecr-i Âti Topluluğu (1909-1912)", *Türk Edebiyatı Tarihi 3*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2006, s.144.

⁵ İsmail Parlatır; "Fecr-i Âti Bir "Edebiyat" Mı?", *Türk Dili*, S.574, Ekim 1999, s.875.

Rumeli'den bir ses çıktı, "terkipleri atınız", bu seda Fecr-i Âti'nin kulağına hoş geldi" ⁶dediğini söyler.

Fecri Âticiler, her ne kadar kendilerinden önceki Servet-i Fünûn neslini inkâr edip onlardan farklı olduklarını iddia etseler de, aslında Servet-i Fünûn'un devamı olmaktan öteye gidememişler.

Varlığını üç yıllık bir süreç içerisinde devam ettiren Fecr-i Âti edebî hareketinin, "edebiyat" olmadığını düşününler de vardır. Meselâ İsmail Parlatır, Fecr-i Âti edebî hareketine şiir cephesinden yaklaştığı için onun bir edebiyat olmadığı görüşündedir. Bu konudaki düşünceleri şu şekilde izah eder:

"Biz (...) yaptığımız değerlendirme ve irdelemeler ışığında "Fecr-i Âti"nin bir "edebiyat" olmadığı, daha doğrusu olamayacağı inancımızı dile getirmek istiyoruz. Çünkü bir edebî hareketin, hangi amaçla, hangi ortamda ve hangi sanat ilkeleri çerçevesinde ortaya çıkmış olursa olsun, bir "edebiyat" olabilmesi için asgari müşterekte ortak bir sanat anlayışı çerçevesinde birleşmiş olması esastır. Üstelik bu sanat anlayışını bir büyük inançla ve dayanışma ile savunmaları, kendilerine yöneltilen eleştirileri gene toplu olarak karşılamaları bir başka önemli ölçüt. Ayrıca edebiyata getirmek istedikleri yeni değerleri ve sanata özgü değer yargularını "yeni" olarak sunarken "Bu yeni imajı neye göredir?" sorusuna büyük ölçüde açıklık kazandırmak gerekir. Bu da yetmez; gene o sanat anlayışı çerçevesinde edebiyatta kalıcı eserler ortaya koymak ve üretmek de "edebiyat" olmanın belki en önde gelen kimliği olmalıdır.

*İşte bu ölçütler çerçevesinde Fecr-i Âti edebî hareketine baktığımız zaman onu bir "edebiyat olma" kimliğinde göremiyoruz. Fecr-i Âti, o dönem gençlerinin bir büyük coşku ve hareket ile edebiyatta bir hamle gerçekleştirmek istemelerinin ifadesidir. İyi niyetle ve heyecanla atılan adımlar, ne yazık ki kalıcı eserler yaratamamıştır."*⁷

⁶ Şerif Aktaş; *Refik Hâlid Karay*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986, s.16-17.

⁷ Parlatır; a.g.m, s.878-879.

İsmail Parlatır'ın da dediği gibi Fecr-i Âti, o dönem gençlerinin coşku ve hareket ile edebiyatta bir hamle gerçekleştirmek istemelerinin ifadesidir. Fakat onlar bu hamleyi gerçekleştiremez. İçlerindeki heves edebiyat olmanın dışında sadece bir hareket olarak kalır. Dilekleri aynıdır ama “sanat şahsî ve muhteremdir” düşüncesiyle bağımsız kalmayı yeğlerler. Sanat konusunda hiçbir kurala tabi tutulmak istenmezler. Encümen üyelerinden Refik Halit:

*“Ne yapmak istediğimizi ben bilmezdim. Birçok ateşli gençlerdik. Toplaştıkça sonu gelmez manasız münakaşalarla oyalanırdık. Edebiyat aramızda kaybolup gitmişti. Nizamname yapmak, reis seçmek gibi daha esaslı meşguliyetlerimiz vardı. (...) Ortaya eser diye hiçbir şey koyamadık ve birgün, çil yavrusu gibi dağılıverdik.”*⁸ der.

Dolayısıyla tüm bunlardan yola çıkarak Fecr-i Âti'yi bir edebiyat değil; bir edebî hareket teşebbüsü olarak değerlendirenlerin yanında, bu topluluğun gençler üzerindeki olumlu bir etkisinin olduğunu düşünenler de vardır. Mesela Cafer Gariper:

*“Fecr-i Âti, dönemi içerisinde belirli bir edebî hareketlenmeye öncülük etmiş, çok sayıda genç sanatkârın bir araya gelmesini sağlamış, onların ilk kalem faaliyetlerini yürütmesine zemin hazırlamıştır.”*⁹ diyerek bu gerçeğe açıklık kazandırır. Gariper, bu sanatkârlardan bir kısmının daha sonraki dönemlerde verdiği eserlere de dikkat çekerek, topluluğun Türk edebiyatının gelişim sürecindeki etkisini ve yerini asıl burada aramak gerektiğini belirtir.¹⁰

Tüm bu görüşleri dikkate alarak Fecr-i Âti'nin bir edebiyat olmadığını söyleyemeyiz. Çünkü onlar her ne kadar istedikleri raddeye ulaşamayıp bir saman alevi gibi sönüp gitmişlerse de Türk edebiyatına başarılı sanatkârlar ve eserler kazandırmışlardır. Meselâ bu tezde de ele alıp incelemeye çalıştığımız *Sermed*, bir romandır, bir edebiyat eseridir. Dolayısıyla Fecr-i Âti'yi “edebiyat” olmamakla suçlarsak başta İzzet Melih ve eseri olmak diğer

⁸ Ruşen Eşref Ünaydın; *Diyorlar ki*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985, s.235.

⁹ Gariper; a.g.m, s.158.

¹⁰ Gariper; a.g.m, s.158.

sanatkârları ve eserlerini de yok saymamız gerekir fakat bu mümkündür değildir. Fecr-i Âti sadece kötü bir edebiyat olarak nitelendirilebilir.

I. BÖLÜM

İZZET MELİH VE FECR-İ ÂTİ HAREKETİNDEKİ YERİ

1. İZZET MELİH'İN HAYATI

İzzet Melih, 1887 yılında Kudüs'te doğmuştur. Babası Hattatzâde Mustafa Esad Bey, bu yıllarda Kudüs'te defterdardır. Kudüs'e gelmeden önce yani 1880'li yıllarda da Girit defterdarıdır. Annesi ise Girit'te arazi sahibi zengin bir adam olan Uzun Melek Bey'in kızı Saniye Hanım'dır. İşte Esad Bey Girit'te, Melek Bey'in kızı Saniye Hanım ile evlenir, iki çocuğu olur.

İzzet Melih, *“Bir yaşından sonra Konya'ya gitti ve yedi yaşına kadar orada kaldı. Bu yaşta ailesiyle beraber İstanbul'a geldi. Bir yıl sonra babasının tayini üzerine Hanya'ya gitti. On yaşına kadar burada kalan ve buranın rüştiye mektebinin birinci kısmını okuyan İzzet Melih, Girit'in işgali üzerine 1898'de ailesiyle beraber İstanbul'a geldi. Bir yıl gecikmeyle 1899'da girdiği Galatasaray Lisesi'nin Türkçe ve Fransızca bölümlerinden 1906 yılında mezun oldu.”*¹¹ İzzet Melih, Galatasaray Lisesini bitirir bitirmez hukuk öğrenimi için Paris'e gider. Kızı Şirin Devrim'in ifadesiyle artık o, ömrünün sonuna kadar Fransız olan her şeye, özellikle edebiyatına ve sanatçılara meftun olur. Paris'ten döndükten sonra da Reji İdaresi'nde çalışmaya başlar:

*“İmparatorlukta iyi okumuş, atılcı gençler için çok olanaklar vardı. İzzet de döner dönmez, Fransızların sahip olduğu Reji İdaresi'nde iş buldu. Şirketin umum müdürü asil bir Fransız-Musevî ailesinden gelen Mösyö Weil, babamın hem koruyucusu hem de örnek aldığı insan oldu.”*¹²

Girit'in işgal edilmesi üzerine İzzet Melih ve ailesi İstanbul'a gelirken babası ise işinden dolayı Hanya'da kalır. Fakat bir yıl sonra rahatsızlanan Esad Bey de, İstanbul'a döner ve burada vefat eder. Dolayısıyla İzzet Melih'in artık bakmak zorunda olduğu dul annesi, evlenmemiş kız kardeşi ve teyzesi vardır. Bunlar, Şişli'de üç katlı ahşap bir evde hayatlarına devam

¹¹ Nurgül Balcı; *İzzet Melih Devrim'in Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri Üzerinde Bir İnceleme*, Atatürk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1994, s.2.

¹² Şirin Devrim; *Şakir Paşa Ailesi*, Doğan Kitap, İstanbul 2010, s.63.

ederler. Reji İdaresi'nde çalışmaya devam eden İzzet Melih, ilk evliliğini Seniye adında bir kadınla yapar. Bu kadın, kocasını ve iki küçük kızını terk edip İzzet Melih ile evlenir ardından Remide adında bir kızları dünyaya gelir. Seniye'yi çok büyük bir tutku ve aşkla seven İzzet Melih, onun vermiş olduğu hırs ve Mösyö Weil'in yardımıyla Reji İdaresi'nde başkan olur.

İzzet Melih, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra karısını, kızını ve kızının mürebbiyesini alarak Avrupa seyahatine çıkar. Fakat bu seyahat, İzzet Melih'in felaketi olmuştur diyebiliriz. Çünkü o, büyük bir tutku ve aşkla sevdiği Seniye tarafından burada aldatılır. İzzet Melih'i, İtalyan bir doktorla aldatan ve gözü dünyayı görmez olan Seniye, İzzet Melih'in tüm yalvarmalarına karşın yine de yaptığı hatadan dönmez. Tıpkı ilk evliliğinde olduğu gibi İzzet Melih için kocasını ve iki kızını terk eden Seniye, bu sefer de İtalyan bir doktor için İzzet Melih ve kızı Remide'yi terk eder. Uğradığı felaket karşısında yıkılan İzzet Melih de, hemen İstanbul'a geri döner.

Karısı tarafından aldatılan İzzet Melih, yaşadığı travmayı unutmak için başka bir kadınla ilişki kurup evlenmeyi düşünür. Bu konuda aracı olan insanların yardımıyla Şakir Paşa'nın kızı Fahrünnisa ile tanışıp ikinci evliliğini yapar. İzzet Melih'in bu evlilikten Faruk, Nejad ve Şirin adında üç çocuğu olur. Faruk, daha iki buçuk yaşındayken yakalandığı bir hastalık sonucu ölür.

Kızı Şirin Devrim'in anlatımlarından yola çıkarak İzzet Melih'in çapkın bir kişiliğe sahip olduğunu anlıyoruz:

“Rus kadınlarının güzelliği ve zarafeti Türk erkeklerinin gözlerini kamaştırmıştı. Bunların arasında hamile karısını sık sık evde bırakıp soluğu partilerde alan İzzet de vardı.”¹³

Öte yandan İzzet Melih, bu çapkınlıkların dışında Fahrünnisa Hanım'ı derinden yaralayan bir hata yapar: Onu kız kardeşi Aliye ile aldatır. Bir yanda kocası diğer yanda çok sevdiği kardeşi Aliye dururken böylesi bir tablonun hayal kırıklığı karşısında yıkılan Fahrünnisa, yıllar geçse de sürekli olarak bunu dillendirir:

¹³ Devrim; a.g.e, s.70.

“Banyoya açılan oturma odasına girer girmez, batan güneşin ışıkları önünde birbirlerine sarılmış bir erkek ve bir kadın silueti gördü: O kadın ve erkek, kapının açıldığını hisseder etmez fırlayıp ayrıldılar. Nisa'nın hayretten ağzı açık kaldı; çünkü biri kocası İzzet öbürü de küçük kardeşi Aliye idi! “Burada işiniz ne? Ne yapıyorsunuz” diye bağırdı! Aliye çok bozulmuştu; durumu kurtarmaya çalıştı: “Nisa şekerim, hiçbir şey değil! İnan ki hiçbir şey değil. Banyoya gidiyordum, bir de baktım ki İzzet burada kitapları inceliyor. Beni şakadan öpmeye kalkıştı. Bilirsin İzzet iş olsun diye herkesle flört eder. Bu çok önemsiz bir şey, aslında hiçbir şey değil, emin ol, ne olur kızma, üzülme... İzzet de fütursuzca söze karıştı, “Doğru söylüyor Nisa, hiç önemli bir şey değil, yalnızca oynaşıyorduk.”¹⁴

Onlara göre oynaşmanın, öpüşmenin hiçbir bir anlam ifade etmemesi yani bu gibi durumların çok normalmiş gibi karşılanması karşısında Nisa Hanım mahvolur. Öyle ki ilk çocuğunu doğururken bile o, mutlu olacağı yerde ölmeyi arzular:

“Faruk’u henüz doğurmuştum. Baban hastaneye Aliye ile geldi. Tabii, oğlu olduğu için sevinçten uçuyordu. Aliye de bebeği büyük bir sevgiyle kucakladı. Üçümüz de ilk çocuğun mutluluğunu yaşıyorduk. Ama babanla Aliye'nin, hastaneden çıkınca, birlikte bir yere gideceklerinden emindim. Suat bana zaten aralarındaki ilişkiden söz etmişti. Birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladım. Bana bakan genç hastabakıcı ne olduğunu anlayamadı. Öyle ya, en iyi odada yatıyordum, etrafım çiçeklerle doluydu. Dört kiloluk sağlıklı bir oğlum olmuştu. Beni seven yakışıklı kocam, kız kardeşimle ziyaretime gelmişti, böyle tıkanacak gibi ağlamamın ne anlamı vardı? Ama nasıl bilebilirdi, duyduğum acı o derece kuvvetliydi ki, çocuğu doğururken ölmek istemiştim.”¹⁵

Yıllar geçtikçe kocasının yalanlarına ve çapkınlıklarına dayanamayan Fahrünnisa Hanım, İzzet Melih'den ayrılarak Irak Kralı I. Faysal'ın küçük kardeşi Emir Zeyd el Hüseyin ile evlenir. İzzet Melih de, Arpacızâde Celal Bey'in kızı Fatma Hanımefendi ile evlenir.

¹⁴ Devrim; a.g.e, s.71.

¹⁵ Devrim; a.g.e, s.73.

İzzet Melih ile Nisa Hanım'ın, sürekli kavga hâlinde geçen bir evlilik hayatları olur. Bu kavgalar genellikle İzzet Melih'in çapkınlıkları ve parasal sorunlar etrafında cereyan eder. Kızı Şirin'e göre babası parasal yönden tutumlu iken buna karşılık annesi oldukça müsrif ve hovardadır. Yani paranın son kuruşuna kadar harcanması gerektiğine inanan ve bittiğinde de tekrar nereden geleceğini düşünmeyen Nisa Hanım'a mukabil İzzet Melih ise günlük giderlerini kuruşu kuruşuna yazan, parasını biriktirip yatırımlar yapan yani hesabını kitabını bilen bir insandır.

Şirin Devrim, anne ve babasının olumsuz ilişkilerinden bahsederken aynı zamanda onların hem Avrupa'da hem de Türkiye'de tanınan, sevilen ve örnek gösterilen bir çift olduklarını da söyler:

“İzzet yazar olduğu için Paris'te edebî toplantılara katılıyorlardı. Nisa, Paris'in en iyi terzilerinden giyiniyor, gittikleri her yerde en lüks otellerde kalıyorlardı. Riviera kıyılarına indiklerinde mihraceler, prensesler, İngiliz lordları, leydileri ve Amerikan milyonerleriyle ahbaplık ediyorlar, davet ve ziyafetten baş alamıyorlardı. İstanbul'da da çok aranan, sevilen bir çifttiler. Özellikle diplomatik çevrelerde, ne zaman yabancı bir hükümet büyüğü veya ünlü bir sanatçı gelse, modern Türkiye'nin örnek çifti olarak davetlere çağırılıyorlardı. Böylelikle annemle babam, Avrupa'nın en önemli siyasal kişileri, yazarları ve sanatçıları ile ahbaplık, arkadaşlık kurmuşlardı.”¹⁶

Özel yaşamından kısaca bahsettiğimiz İzzet Melih'in iş hayatına bakacak olursak onun türlü işlerle uğraştığını görürüz. Fransızların sahip olduğu Reji İdaresi'nde Mösyö Weil'in yardımıyla başkan olan İzzet Melih, Osmanlı Tütün Şirketi'nin yani Reji İdaresi'nin millileştirilmesiyle buradaki işini kaybeder. Fakat İzzet Melih, işini kaybetmesine rağmen daha öncesinden yapmış olduğu birikimle varlıklı bir insandır. O, bu şirketin kapanmasıyla Fransızlardan yirmi yıllık çalışmasının karşılığı olarak iyi bir ödenek alır. Bu ödenekle New York Borsası'nda oldukça iyi yatırımlar yapar. Ayrıca kızı Şirin Devrim babası için: *“Yıllar sonra ulusal olacak birkaç yabancı*

¹⁶ Devrim; a.g.e, s.91.

bankanın da idare heyetinde şimdilik çalışmaya devam ediyordu."¹⁷der. Öte yandan İzzet Melih, 1929 yılının sonbaharında New York Borsası'nın çökmesiyle bütün servetini yitirir. Yani bir gecede bütün parasını yatırdığı hisse senetleri yüzde otuz civarında değer kaybeder.

Bir yandan işini diğer yandan servetini kaybeden İzzet Melih, tüm gayretleriyle iş ararken yine onun yardımına Mösyö Weil koşar. Avrupa iş dünyasında çok fazla tanıdığı olan Mösyö Weil, İzzet Melih'i, Belçika'daki Sofina Holding'in bir şubesi olan Tramvay Tünel ve Elektrik Şirketi'nin başına getirir.

İzzet Melih koyu bir Atatürk hayranıdır. Çünkü ona göre Mustafa Kemal, yalnızca bir asker değil aynı zamanda edebiyata tutkulu bir insandır. Bundan ötürü de bütün kitaplarını coşkuyla imzalayıp Atatürk'e yollar. Atatürk de, kendisine büyük bir hayranlık duyan İzzet Melih'i beğenip takdir eder. Fakat Kurtuluş Savaşı yıllarında İzzet Melih'in kendilerine gönül vermemesi, kendi kaderini onlarla paylaşmaması yüzünden Atatürk, onu affetmez. Bu yüzden de ülkeyi kurtarmak için savaşıyan nice insanlar güzel yerlere gelirken, İzzet Melih ise yeni hükümette görev alamaz.

Yeni hükümette görev alamayan İzzet Melih, eşi Fahrünnisa Hanım'ı da alarak Paris'e gider. Burada çalışma olanağı aramak ve doktora tezi hazırlamak onun Paris'e gitme amaçları arasındadır. Nitekim yazmış olduğu tez beğenildiği için 1938 yılında Fransız Akademisi ona fahri doktorluk unvanı verir. Edebî çalışmaları sebebiyle de "Les Palmes Academiques" ödülünü kazanır.

Öte yandan İstanbul'daki yaşamını bırakıp da Ankara'ya gitmek istemeyen ve bu sebeple de Atatürk tarafından affedilmeyen İzzet Melih, işsiz kalınca hükümetten gelen teklifi kabul eder ve Anadolu Ajansı'nın başına geçer. Ayrıca onun, Harp Akademisi'nde Fransız edebiyatı dersleri verdiğini, yine çeşitli elçiliklere gidip çeviriler yaptığını, 1954 yıllarında da *Yeni Sabah* gazetesinde köşe yazarlığı ve aynı zamanda muhabirlik yaptığını da söyleyebiliriz.

¹⁷ Devrim; *a.g.e.*, s.95.

Dolayısıyla İzzet Melih, onca işin gücün içinde hiçbir zaman okuyup yazmaktan taviz vermez. 1957 yılında Societe des Gens de Lettres'e daimi üye olarak kabul edilen İzzet Melih, 15 Haziran 1966'da da "Alzheimer" hastalığından vefat eder.

2. İZZET MELİH'İN SANAT ANLAYIŞI

Daha on iki yaşındayken çocuk dergilerinde şiirler yazmaya başlayan İzzet Melih'in tek tutkusu yazarlıktır. Kendisinde derin bir edebiyat aşkı vardır. Edebiyat ve sanatı, her türlü gayenin üstünde tutar. Onca işinin gücünün arasında hiçbir zaman yazmaktan taviz vermez. Hakkı Süha Gezgin: *"İzzet Melih, edebiyatı yazmaktan ziyade yaşayan bir adamdır. Başka sanatkârların hayal merdivenlerinden çıktıkları hayat, onun gündelik ömür parçalarından sayılabilir."*¹⁸ der.

Böylesi bir yazarın elbette sanat ve edebiyat hakkında birtakım görüşleri vardır. Yalnız o, bu anlayış veya görüşleri ifade edecek açık yazılar kaleme almaz. Sadece çeşitli amaçlarla kaleme aldığı yazılarında, eserlerinin bazı bölümlerinde ve kendisi üzerine yazılmış yazılarda, İzzet Melih'in sanat anlayışı hakkında fikir sahibi oluruz.

Recaizade Mahmut Ekrem sanat deyince aklımıza "güzellik" in gelmesini söyler. Ona göre sanatın maksadı güzelliştir. İzzet Melih de tıpkı Ekrem gibi güzelliği, sanatın esas unsuru olarak kabul eder. Ayrıca o, güzellikle birlikte fikrî de işin içine katar. Bu konuda Nurgül Balcı İzzet Melih için: *"Edebî eserin gayesinin yalnızca güzellik olmadığını, okuyucuya güzellikle beraber birtakım fikirler "i'kaz" etmesi gerektiğine inanır. (...) Sanatı insanın acılarını, meşakkatlerini unutturan; ruhları yücelterek teselli eden ve sevindiren ilahî bir kuvvet ve insanı hayata bağlayan bir güç olarak görür. Onun gözünde sanat adeta kutsallaşır."*¹⁹ der.

¹⁸ Hakkı Süha Gezgin; *Edebî Portreler*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2005, s.165.

¹⁹ Nurgül Balcı; *İzzet Melih Devrim'in Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri Üzerinde Bir İnceleme*, s.7.

Tanzimat edebiyatının birinci dönem sanatçıları, toplumcu kimlikte insan oldukları için öğrendiklerini, duyduklarını insanlara ulaştırma telaşı içinde sanatı ikinci plâna itmişlerdi. Dolayısıyla edebiyat tarihçilerinin bile “sosyal fayda edebiyatı” olarak isimlendirdikleri bu dönemde edebiyat, sosyal hayata hizmet etme noktasında bir araç olarak görülür. Yani bu dönemde “sanat toplum içindir” anlayışı hüküm sürer. İzzet Melih’in sanat hayatını incelediğimizde onun da ilk yıllarda bu anlayışı benimsediğini görürüz. “Sanat sanat içindir” anlayışını reddeder çünkü bunu sanatçının sırf sanat yapmış olmak için kaleme aldığını ve bunun da okuyucuya hiçbir şey veremeyeceği görüşündedir. Öte yandan İzzet Melih, her edebî eserin mutlaka bir gayesi olması gerektiğine inanır. Yine o, insanları en çok düşündüren eserlere, en iyi eserler nitelendirmesini yapar.²⁰

İzzet Melih, “Divan Şiiri” başlıklı yazısında Klâsik Türk edebiyatı hakkındaki görüşlerini dile getirir. O, sevgiliyi ve onun güzellik unsurlarını anlatmada kullanılan söz sanatlarının hep aynı olmasından yani her şairde değişmeden kullanılmasından yakınır, bu söz sanatlarını “*kullanıla kullanıla renkleri solan, yıpranan kumaşlara*”²¹ benzetir. Fakat bu monotonluğa rağmen yine de eski edebiyatta çok güzel ve orijinal eserler verildiğini de söyler. “*Ahmet Paşa, Âşık Paşa, Necati, Fuzulî, Bâkî, Nef’î, Nailî, Neşâtî, Nabî, Nedim... gibi şairlerin şiirlerinde görülen güzideliliğin onları ecnebi şairlerle boy ölçüşecek düzeye çıkardığına inanır.*”²² Şiiri, musiki olarak gören İzzet Melih, Divan şiirindeki musikinin aruz vezni tarafından sağlandığını belirtir. Yani Divan şiirine ritmi veren ve ona müzikalite katan şey, İzzet Melih’e göre aruz veznidir.

Klâsik Türk edebiyatının yanı sıra Halk edebiyatına da değinen yazar, tıpkı Divan şiirinde olduğu gibi Halk edebiyatı ürünlerinin de sürekli olarak aynı tema etrafında kaleme alındıklarını ve burada kullanılan figürlerin de birbirlerine benzemekten öteye geçemediğini söyler. Fakat bu yeknesaklığa rağmen yine de kaliteli eserler verildiğini de itiraf eder.

²⁰ Balcı; *a.g.e*, s.7.

²¹ Balcı; *a.g.e*, s.7.

²² Balcı; *a.g.e*, s.8.

İzzet Melih, Yeni edebiyat konusunda da birtakım görüşler beyan eder. O, Yeni edebiyatı Tanzimat'ın ilanıyla başlatır. Yine 1839-51 yılları arasında gelişen bu dönemi bir "reform girişimi" olarak değerlendirir. Öte yandan Avrupa kültür ve düşüncesinin ve bunun yanında Fransız yazarlarının Türk yazarlarımızı etkilediğini ve onlara ilham kaynağı olduklarını da ifade eder.²³ Ahmet Mithat Efendi, Samipaşazade Sezai, Halid Ziya, Hüseyin Cahit Yalçın, Refik Halid, Ahmet Haşim gibi sanatkârlar hakkında bir takım çıkarımlarda bulunur. İzzet Melih'in bu yazarlar içerisinde hayranı olduğu kişi Halid Ziya'dır. *Musavver Muhit*'te onunla ilgili yazılar kaleme alır. Başarılı eserlerinden yola çıkarak onun Türk romanının gerçek kurucusu olduğunu savunur. Öte yandan Nurgül Balcı, İzzet Melih'in Halid Ziya ile ilgili görüşlerini şu şekilde açıklar:

*"Halid Ziya'yı değişik açılardan batılı yazarlarla karşılaştırır. Düşünce ufkunun genişliği ve sanattaki titizliğiyle Goncourt Kardeşler'e, duygusallığının inceliği ve tasvirlerinin şairaneliğiyle Alphonse Daudet'e ve Maupassant'a benzetir. Yine çizdiği Nihal, Bihter ve Ahmet Cemil gibi karakterlerin duygularını tahlilde Paul Bourget ve Michel Proust'a benzediğini söyler. Onun Goncourt Kardeşler ve Daudet'e duyduğu hayranlığı "Daudet ve Goncourtların resmi Halid Ziya'nın hücre-i iştigâlini tezyîn ediyor" şeklinde dile getirir."*²⁴

Öyle ki İzzet Melih, yazmış olduğu *Tezat* romanının müsveddelerini Halid Ziya'ya yollayarak kendisinde bırakacağı tesirleri makale şeklinde yazmasını ister. Dolayısıyla bu romanın giriş kısmında hem İzzet Melih'in Halid Ziya'ya hem de Halid Ziya'nın İzzet Melih'e yazmış olduğu yazılar yer almaktadır.

İzzet Melih, Ahmet Mithat Efendi için "halk yazarı" nitelendirmesini yapar. Onun romanlarının edebî bir değerinin olmadığını söyler. Ondaki tek olumlu şeyin de sade bir üslûp kullanması yani halkın anlayacağı dilde yazması olduğunu belirtir. İzzet Melih, Samipaşazade Sezai Bey'i de, *Sergüzeşt* romanından ötürü psikolojik romanın öncülerinden biri olarak

²³ Balcı; a.g.e, s.9.

²⁴ Balcı; a.g.e, s.10.

kabul eder. Yine onu “psikolojik gözlem niteliği ve özenli yazı stiliyle kendinden önceki yazarlardan üstün bulur.”²⁵

Hüseyin Cahit Yalçın da İzzet Melih’in hayranlık duyduğu yazarlardan biridir. *Musavver Muhit*’te kaleme aldığı “Hüseyin Cahit” başlıklı yazısında İzzet Melih, onun tartışmaya yatkın yönü üzerinde durur. Tartışma, kavga gibi şeylerin Hüseyin Cahit Yalçın’ın kişiliğini şekillendirdiğini söyler. Öte yandan İzzet Melih, Hüseyin Cahit’in bu tartışmacı ve saldırgan yönünün aslında özel yaşamında görülmediğini yani çok hassas bir kişiliğe sahip olduğunu söylemekten de kendini alamaz.

İzzet Melih, Türk edebiyatının yanı sıra Batı edebiyatına da büyük bir hayranlık duyar. Özellikle Fransız edebiyatına ve yazarlarına ayrı bir ilgisi vardır. Onun *Akşam*’da yabancı yazarlar üzerine yaptığı incelemelerin çoğu Fransız yazarlarına aittir. Lamartine, Montaigne, Francois Petrarque, Victor Hugo, Alfred de Musset, Henry Bataille gibi yabancı sanatkarlar İzzet Melih’in hayranlık duyduğu kişilerdir.

Tiyatro konusunda da açıklamalarda bulunan İzzet Melih, bu edebî türü eğitim aracı olarak görür. Bu edebî türün insanları eğlendirerek eğitmesi gerektiğini düşünür. Kısacası İzzet Melih de tıki Namık Kemal gibi tiyatroyu salt bir eğlence olarak görmez, onun fayda vermesi gerektiğine inanır.

İzzet Melih, tiyatronun yanı sıra edebî tenkit konusunu da ele alır ve “Edebî Tenkid” başlıklı yazısında bu konudaki görüşlerini açıklar. Ona göre edebî tenkit, bir esere ilim ve sanat açısından yaklaşarak onun meziyetlerini göstermektir. Bu eseri tenkit ederken sevgi, arkadaşlık, kıskançlık, düşmanlık gibi duyguları kesinlikle tenkit işine karıştırmamak gerektiğini de ayrıca vurgular. O, tenkidin Türk edebiyatında istenilen boyuta gelmediğinden de şikâyetçidir.²⁶

Öte yandan İzzet Melih: “*Hakiki bir münekkid kendi fikrine ve kalemine saygılı olandır*” der. Eleştirinin tenkit işini yaparken son derece objektif olmasını ve ayrıca eleştirilen kişinin de kendisi hakkında yapılmış

²⁵ Balcı; *a.g.e.*, s.9.

²⁶ Balcı; *a.g.e.*, s.24.

olan eleştiriye açık olması gerektiğini söyler. Çünkü böyle olmazsa yapılmış olan tenkit amacından sapmış olur.²⁷

Sanat anlayışından kısaca bahsettiğimiz İzzet Melih, bu anlayış çerçevesinde çeşitli eserler verir. Sanat hayatının ilk yıllarında “sosyal fayda” amacı güden ve bu noktada toplum için sanat yapan İzzet Melih’in daha sonraları “sanat için sanat” anlayışına kaydığını görürüz. Başlangıçta bu anlayışı reddeden İzzet Melih, Fecr-i Âti hareketine katıldıktan sonra sanatı, şahsî ve muhterem kabul eder.

3. İZZET MELİH’İN ESERLERİ

Roman:

Tezad [1. Basım 1915, Sabah Matbaası, 253 sayfa.]

Sermed [Sabah Matbaası, İstanbul 1918, 124 sayfa.]

Tiyatro

Leylâ [1909, Fransızca Almanca İspanyolca ve İngilizceye çevrilmiştir. Almanya, Avusturya ve Amerika’da oynanmıştır.]

Hikâye-Mensur Şiir-Edebî Mektup

Hüzn ve Tebessüm [1. Baskı 1921, Sabah Matbaası, 126 sayfa. Bu eser, İzzet Melih’in yazmış olduğu küçük hikâyelerinden, mensur şiirlerinden ve edebî mektuplarından oluşur.]

Hikâye-Deneme-Gezi Notları

Her Güzelliğe Âşık [1. Baskı 1938, Halk Basımevi, 283 sayfa. Bu eser de, İzzet Melih’in küçük hikâyelerinden, denemelerinden ve gezi notlarından meydana gelir.]

²⁷ Balcı; *a.g.e.*, s.24.

4. İZZET MELİH'İN FECR-İ ÂTİ HAREKETİNDEKİ YERİ

Edebiyat-ı Cedîde topluluğunun dağılmasıyla ortaya çıkan Fecr-i Âti, edebiyata hevesli gençlerin oluşturduğu bir edebî harekettir. Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanı ile daha serbest, daha özgür bir ortamın varoluşu bu gençleri, oluşturacakları edebî hareket konusunda hızlandırır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu gençler, 20 Mart 1909'da Hilâl Matbaası'nda bir araya gelerek toplanırlar ve bu toplantıdan birkaç gün sonra kendilerini kamuoyuna tanıtırılar. Bir yıl sonra yani 24 Şubat 1910 tarihinde, Servet-i Fünûn dergisinin 977 numaralı sayısında bir beyanname yayınlarlar. İşte bu beyannamenin altında imzası bulunan yazarlardan biri de İzzet Melih'tir.

İzzet Melih, Fecr-i Âti hareketi içerisinde daha çok romancı kimliğiyle tanınır. Yani Fecr-i Âti romanı dendiğinde Cemil Süleyman ile birlikte İzzet Melih'in de adı geçer. Fakat Fecr-i Âti romanının, Servet-i Fünûn romanı kadar başarılı olamadığı görülür. Dolayısıyla bu dönemde sadece iki roman tamamlanabilir. Bunlardan biri İzzet Melih'in yazmış olduğu *Tezad*, diğeri ise Cemil Süleyman'a ait olan *Siyah Gözler*'dir. Bununla birlikte Cemil Süleyman'ın *İnhizam* ve *Kadın Ruhu* isiminde iki roman tefrikası da yarıda kalmıştır.²⁸

İzzet Melih, Fecr-i Âti hareketine mensup bir sanatkâr olmasına rağmen bunun aksini düşünen insanlar da vardır. Mesela Hakkı Süha Gezgin, İzzet Melih'i hiçbir edebî mektebe dâhil etmemekle birlikte onun adının Fecr-i Âti hareketi içerisinde anılmasına da bir anlam vermez:

*"O, hiçbir edebî mektebe mal edilemez. Edebiyat-ı Cedide'ciler arasında adına rastlamayız. Fecr-i Âti'cilerle bilmem ne alâkası vardır. Yaş bakımından, bu sonuncularla birleşmesi lâzım gelirdi. Fakat o, böyle alacalı bir zevk bayrağının altına girmeye katlanmadı. Yazılarında onlardan yeni ve onlardan daha kültürlü bir hava teneffüs edilir."*²⁹

Romanın dışında İzzet Melih, birçok küçük hikâyeye de yazar. Hem romanlarının hem de hikâyelerinin konusu aşktır. Bu aşk temasını genellikle

²⁸ Cafer Şen; *Fecr-i Âti Edebiyatı Tespit-Tahlil-Tenkit*, s.739.

²⁹ Hakkı Süha Gezgin; *Edebî Portreler*, s.165.

kadın-erkek çatışması etrafında ele alır. Yani o, bu iki türde genellikle ferdî konuları işler. İzzet Melih'in tiyatroya karşı da büyük bir ilgisi vardır. Tiyatro hakkında çeşitli yazılar kaleme alır. Fakat o, tiyatronun içinde bulunmasına rağmen hiç Türkçe piyes yazmaz. Tabii bu durum çeşitli eleştirilere kapı aralarken, Mehmet Rauf da onun Türkçe piyes yazmamasının nedenini Türkiye'de bu gibi oyunları oynayacak sanatçıların ve tiyatro topluluklarının olmayışı ile açıklar.³⁰

Tüm bunlara rağmen İzzet Melih, bu hareket içerisinde dil ve üslûp bakımından başarılı eserler verir. Hakkı Süha Gezgin:

“O mektebin en renkli nasiri Ahmet Haşim’de bile çağının çeşnisi, yabancı söz yığınları sezildiği halde, İzzet Melih, bütün bu kayıtlardan sıyrılabiliyor. Her Güzelliğe Âşık adıyla ortaya attığı son eseri bu bakımdan gerçekten değerlidir.

Bu kitapta öyle parçalara rastlarsınız ki üstünde dünyanın gölgesini değil, yarının müjdesini sezersiniz. Dil o kadar temiz, görüş o kadar yeni, anlatış o derece kıvrak ve canlıdır.”³¹ der.

İzzet Melih hiçbir zaman ihtiyaç üzerine eser yazmaz. Yazanları da sert bir şekilde eleştirir. O, *“kalemimi ancak söylenmeğe layık şeyler bulduğu zaman hokkaya batırabilmek, bir sanatkâr için büyük bir istikbal ve büyük bir kuvvettir.”³² der. Gerçekten de İzzet Melih, Sermed’in giriş kısmında da belirttiği gibi kendisinde fikir ve duygu olgunlaşmadan kalemimi eline almaz. İlhamın gelmesini bekler ve bu konuda da kendisini hiç sıkmaz.*

³⁰ Balcı; *a.g.e.*, s.22.

³¹ Gezgin; *a.g.e.*, s.165.

³² İzzet Melih; *Sermed*, Sabah Matbaası, İstanbul 1918, s.8.

II. BÖLÜM

SERMED ROMANININ İNCELENMESİ

1. DIŞ YAPI

1.1. BİYOGRAFİK KÜNYE

Sermed, İzzet Melih tarafından 1918 yılında İstanbul’da yazılıp Sabah Gazetesi’nde tefrika edildikten sonra Sabah Matbaası’nda iki bin adet basılır. İzzet Melih bu romanı, giriş kısmında da belirttiği gibi “İsmail Cinanî Bey Efendi”ye ithaf eder. Pierre Loti’nin ön söz yazdığı *Sermed*, yine İzzet Melih tarafından Fransızcaya çevrilerek 1919 yılında Paris’te de basılır.

“Pierre Loti, eserin Fransızca yazılmasını “yeni devrin bahir alameti” olarak yorumlar. İzzet Melih’in Fransızca’ya olan hâkimiyetine, kadın hislerini tahlilde gösterdiği başarıya dikkati çeker. Pierre Loti, bu eserle Fransızlardaki “Türk kadınının bir esirden farklı olmadığı” imajının yıkılacağını memnuniyetle ifade eder.

Avrupa’nın pek çok şehrinde çıkan mecmualarda ismi geçen Sermed, Amerika’da yayınlanan Currient Opinon ve Paris’te yayınlanan Societo Philotechnique adlı dergilerde “son zamanların en dikkate değer eserlerinden biri” olarak tanımlanır. Sermed, Fransız edebiyatının kuralcı ve gelenekçiliği ile meşhur sert ve tutucu eleştirmeni Auguste Dursen’in de ilgisini çeker. Şair İzzet Melih’e yazdığı bir mektupta eseri büyük bir coşkuyla okuduğunu, hissiyattaki derinliği, hüznü ve yazılıştaki şiiriyeti çok beğendiğini ifade eder. Auguste Dursen’de İzzet Melih’in Fransızca’yı çok başarılı kullandığını ifade eder. Sermed Henriko Franki adlı bir hikâyeci tarafından İtalyanca’ya da çevrilir.”³³

1.2. KONU

En basit haliyle roman, Sermed’in Neyyire’ye olan fakat bir türlü mutlulukla sonuçlanamayan aşkını konu edinir. Bunu biraz daha genişletirsek

³³ Balcı; a.g.e, s.30.

romanda, Sermed ile Neyyire'nin kısa süren bir beraberlikleri, aşkları, bu aşk yolunda Neyyire tarafından terk edilen ve bu durumu hazmedemeyen Sermed'in Neyyire'yi unutmak için Viyana ve Paris'e gidip burada yaşadığı sefahat ortamını, yine Sermed'in Neyyire'yi unutamayıp onun için tekrardan İstanbul'a dönüşünü, fakat bu dönüşün de kâr etmeyeceği marazî bir aşkın trajik sonucu konu edilir.

1.3. OLAY ÖRGÜSÜ

Anlatma esasına bağlı edebi metinlerde esas unsur olaydır. Çünkü onların esası bir olayı nakletmeye dayanır. İzzet Melih bu romanında, Sermed'in günlük tarzındaki notlarını ve Neyyire'nin de mektuplarını ön plâna çıkararak olay örgüsünü kronolojik bir şekilde okuyucuya sunar. Yani olay örgüsünde her şey yerli yerindedir. Yapıyı bozacak herhangi bir durum söz konusu olmamıştır.

İzzet Melih, *Sermed*'de olay örgüsünü on iki başlık altında toplar. Her on iki bölümün de konuyla bağlantılı olarak bir başlığı vardır. Biz de, bu on iki bölümden hareketle vaka zincirini sunmaya çalışacağız:

1- Bebek'te vapur bekleyen Sermed'in, tesadüfen işittiği bir sesin sahibesine yani Neyyire'ye âşık olması, Neyyire'nin Sermed'e yazmış olduğu aşk mektuplarında hayat hikâyesini dillendirerek Paşa Oğlundan bahsetmesi ve bu uğurda tekrardan Sermed'i terk etmesi.

1a- Arkadaşı Suâd'ın evinden ayrılıp rıhtımda vapur bekleyen Sermed'in, bir yalıdan kadın sesi işitmesi.

1b- Sermed'in yalının önüne gidip bu kadın sesini dinlemesi ve ona âşık olması. Kadının da Sermed'e şarkılarıyla karşılık vermesi.

1c- Bundan cesaret alan Sermed'in, o sesin sahibesine mektup yazması ve mektubu alan Neyyire'nin de Sermed'e âşık olması ve bu ikili arasında dört ay sürecektir olan bir ilişkinin başlaması.

1d- Sermed'e bir takım mektuplar yazan Neyyire'nin, bu mektuplarda hem Sermed'e olan aşkını hem de hayat hikâyesini anlatması.

1e- Hayat hikâyesinde ifade ettiği üzere Neyyire'nin, sekiz yaşındayken bir esirci tarafından İstanbul'a getirilip Müşir Hüseyin Paşa'ya satılması, diğer kızlara oranla daha ilgi gören Neyyire'nin, Paşa ve hanımı tarafından her yönden geliştirilmesi.

1f- Neyyire'nin, daha on yedi yaşındayken Paşa'nın oğlu tarafından cinsel istismara maruz kalması, Neyyire'nin, ilk zamanlar Paşa'nın oğlunu sevdiğini fakat bu olaydan sonra ondan nefret ettiğini Sermed'e anlatması.

1g- Neyyire'nin, Paşa oğlunun Berlin'den dönmesi üzerine ona olan aşkının yeniden canlanması ve bu uğurda Sermed'i terk etmesi.

2- Uğradığı ihanet karşısında Sermed'in, Neyyire'yi unutmak için Viyana ve Paris'e gitmesi, buranın sefahat ortamına katılan Sermed'in Neyyire'den mektup aldıktan sonra yaşadığı iç çatışmalara yenilerek tekrardan İstanbul'a dönmesi.

2a- Keder içinde yaşayan Sermed'in hâline daha fazla dayanamayan annesi ve arkadaşı Suâd'ın, tedarik ettikleri para ile Sermed'i İstanbul'dan uzaklaştırmak istemeleri.

2b- İstanbul'dan uzaklaştırılan Sermed'in, ilk olarak Viyana'ya gitmesi ve Neyyire'yi unutmak için buranın sefahat ortamlarına katılması.

2c- Viyana'dan sonra Paris'e geçen Sermed'in, burada çeşitli aile müsamerelerine katılması, tiyatrolara gitmesi.

2d- Sermed'in burada İvven adlı bir kızdan hoşlanması fakat Neyyire'ye olan aşkı yüzünden bu bayanı geri tepmesi.

2e- İvven'den sonra Rozin adlı bir bayanla tanışan ve ondan hoşlanan Sermed'in, bu kadını da Neyyire uğruna terk etmesi.

2f- Paris'te Neyyire'nin aşkıyla yanıp kavrulmuş Sermed'e, Neyyire'den bir mektup gelmesi, yazmış olduğu mektupta Neyyire'nin, Sermed'den özür dilemesi ve tüm olanlardan sonra kendisini affetmesini istemesi.

2g- Mektupta Neyyire'nin, o adamdan nefret ettiğini fakat esir edici bir aşkla yine o adamı sevdiğini söylemesi ve Sermed'i de yakın bir dostu olarak benimseyeceğini dile getirmesi.

2h- Bu mektup üzerine Sermed'in iç çatışmalarına yenilerek İstanbul'a geri dönmesi.

3- Neyyire'den ümidini kesen Sermed'in evlenip yuva kurması fakat buna rağmen Neyyire'yi unutamaması.

3a- İstanbul'a dönen Sermed'in, Neyyire'yi evine çağırması.

3b- Eve gelmeye razı Neyyire'nin, Sermed'e yine soğukkanlılıkla davranması.

3c- Paşa oğlunun yokluğundan istifade eden Sermed'in, bir ay boyunca mücadele etmesi fakat yine Neyyire tarafından reddedilmesi.

3d- Bütün ümitleri mahvolan ve intihar etmeğe karar veren Sermed'in, bunu başaramayıp hayata tutunmaya çalışması.

3e- Neyyire'yi hiçbir zaman elde edemeyeceğini anlayan Sermed'in evlenmesi.

3f- Neyyire'nin de Paşa oğlu ile evlenmesi ve acı dolu bir hayat sürmesi.

3g- Seneler sonra Sermed ile Neyyire'nin tekrar görüşmesi ve Neyyire'nin tüm bu olaylardan pişmanlık duyması, Sermed'den helâllik isteyip gitmesi.

3h- Görüşmeden bir hafta sonra Neyyire'nin ölüm haberinin gelmesi.

3i- Daima Neyyire'nin tahassürünü duyan Sermed'in, artık kendini işine gücüne vermesi.

Görüldüğü gibi olay örgüsü sadedir. Karmaşık ve kalabalık bir şahıs kadrosu yoktur. Bu yapısal özelliği Cafer Gariper de tespit eder:

"Olay örgüsünün düz bir çizgi üzerinde yürümesi istenmiş, kalabalık roman kişilerine yer verilmemesinin yanında girdili çaktılı kompleks bir yapının oluşmasına da müsaade edilmemiştir."³⁴

2. İÇ YAPI

2.1. GERÇEĞİMSİ YAPIYI HAZIRLAYAN UNSURLAR

2.1.1. Bakış Açısı

En basit haliyle, romanı oluşturan tüm unsurların kim tarafından ne şekilde ifade edildiği konusunu içerir. Bu konuda Şerif Aktaş'ın yapmış olduğu tanımlamayı kabul etmek yerinde olur:

*"Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde olay örgülerinin ve bu örgülerin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, kişiler gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevap olarak değerlendirilebilir."*³⁵

Otobiyografik tarzda kaleme alınan *Sermed* romanında, ben-anlatıcı diğer bir deyişle kahraman-anlatıcı bakış açısının kullanıldığını görürüz. Çünkü romanda "anlatıcı" ile "anlatılan" aynı kişidir. Olaylar, romanın aslı kahramanı olan *Sermed*'in etrafında cereyan eder ve yine bu olaylar *Sermed*'in dikkatiyle, onun bakış açısıyla okuyucuya sunulur. Roman, *Sermed*'in, başından geçen olayları günlük veya hatıra tarzında kaleme aldığı yazılarından oluşur. Ayrıca *Sermed* bu hatıra defterine, *Neyyire*'nin kendisine yazmış olduğu mektupları da serpiştirir. Böylece hatıra defteri ve mektuplardan oluşan romanda, kahraman-anlatıcının varlığı kaçınılmaz olur.

Vakanın akışı, *Sermed*'in hatıra defterinden takip edilir. Dolayısıyla hatıra defterinin anlatıcısı *Sermed*, her ne kadar *Sermed* tarafından okuyucuya sunulsa da mektupların anlatıcısı da *Neyyire*'dir. Çünkü bizler bu mektuplar sayesinde *Neyyire*'nin ferdi geçmişi hakkında bilgi sahibi oluruz. Öyleyse

³⁴ Cafer Gariper; "Fecr-i Âti Topluluğu (1909-1912)", *Türk Edebiyatı Tarihi* 3, s.156.

³⁵ Şerif Aktaş; *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili –Teori ve Uygulama-*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara 2013, s.71-72.

diyebiliriz ki romanda hem Sermed'in hem de Neyyire'nin ben-anlatıcı bakış açıları kullanılmıştır.

“Lâkin sırasıyla anlatmalıyım. Bu gayr-ı muntazır olduğu derecede pür-zevk ve sürur, sonra da pür-zevk ve sürur olduğu kadar acı ve müthiş olan sergüzeşt-i sevdâyı – şimdi kalbimde kabaran merâreti, ruhumu ezen bedbahtlığı unutmaya çalışarak – mümkün mertebe sükûn ve intizam ile hikâye etmeliyim. Esasen hikâye etmekten maksat, yarayı bir müddet için olsun teskin etmek değil midir?”³⁶

“Bebek'te oturan arkadaşım Suâd'la zaten sık görüşürdüm. Fakat, sanki ruhumun eski bir aşınasıymış gibi, hissiyatımı pek tehyiç etmiş olan o müterennim kadın sesini işittiğim günden beri, Suâd'a daha sık, hatta fazlasıyla gitmeğe başladım ve hemen her defasında, boğaziçinin hülya-perver menâzırına karşı aşk ve tahassür şarkıları söyleyen o esrarengiz sesi uzun uzun dinler, her defasında biraz daha müteessir, biraz daha meclûp, biraz daha pür-merak olarak şehre avdet ederdim. Kendimde pek farkına varmayarak, daha doğrusu bu derece hayali bir incizabı kendi kendime itiraf etmek istemeyerek, artık Bebek'ten, Suâd'ın evinden ayrılmaz oldum.” (s. 15-16)

“Bana bir selâm-ı iltifat gibi her defasında söylenen şarkı fazla manidar bir eda ile okundu. Bunu takip eden küçük hande fazla asabî idi! Hemen gayriihtiyarî bir hareketle ben cüzdanımı çıkarmış, onu karıştırıyor gibi yaparak, on günden beri cebimde bekleyen mektubu göstermiştim.” (s. 20)

“Mûşikâfâne tahlilleri iltizam eden aşklar, müphem, müteredit, birbirine mütebâyin hislerle mâlî olanlardır. Onun için hemen ilk mülâkatta bütün hüviyetimi yedd-i tahkimine almış olan kendi aşkımla fazla tasvir etmeyeceğim. Yalnız şunu işaret etmek isterim ki sevdamızın en çılgın saatlerinde bile içimde bir korku vardı: İnsan pek tatlı bir rüya görürken nasıl: “Âh, bitecek... Bitecek!” his müphemiyile uyanmamak isterse, ben de

³⁶ İzzet Melih; *Sermed*, Sabah Matbaası, İstanbul 1918, s.14. ;(Bu çalışmada verilen sayfa numaraları eserin bu baskısına aittir.)

elimdeki saadeti gaib etmekten korkuyor, titriyordum. Bu hissimin ne derece doğru olduğunu ati-i sergüzeştim bana ne acı gösterdi.” (s. 23)

Yukarıdaki alıntılarda da görüldüğü gibi roman, kahraman-anlatıcı Sermed’in ağzından anlatılır. İleride kendi başlıkları altında daha detaylı vereceğimiz için burada tekrarlama gereği duymadığımız mekân, zaman, kişiler gibi unsurlar da hep Sermed tarafından görülür, idrak edilir ve okuyucuya nakledilir. Yani romandaki kişileri Sermed’in bakış açısından tanırız, mekân tasvirlerini ve zamanı onun anlatımıyla öğreniriz.

Aşağıda vereceğimiz mektup alıntılarında da Neyyire’nin bakış açısı söz konusudur. Bizzat onun ağzından dökülen mısralarda, Sermed’e olan aşkına tanık oluruz. Yine onun ferdî geçmişini, Paşa oğlunu ve Paşa oğluyla yaşadığı acı şeyleri hep Neyyire’nin anlatımıyla, onun mektupları sayesinde öğreniriz.

“Sermed’im,

—Bebek, 8 Eylül —

“İşte artık seninim. Uzun tereddütlerden, elim mücadelat-ı vicdaniyeden sonra artık dayanamadım, sana koştum: İradetim, kudretim suya düşen bir zerre gibi eridi ve ben senin esirin oldum! Efendisinin istibdadını seven, takdis eden bir esir... Mes’udum, çılgın bir meserretle mes’udum. Bana öyle geliyor ki bütün mazi bir rüya idi ve ben bu rüyadan güneşle dolu bir odada uyandım. Anlamaya, hissetmeğe başladığım günden beri seni tanımamış olmam tuhaf! O zamanlar nasıl yaşayabildiğime şimdi şaşıyorum, zira şimdi bütün hayatım sensin... Ruhum sana, müebbeden ayrılmamak azmiyle, iltihak etti.” (s. 24)

“Hikâye-i hayatım — benim gibi birçok Çerkez kızlarınınunkine müşabih olduğu cihetle— sade ve belki adî görünür. Fakat ince bir nazarla, müşfik bir hisle tedkik edilirse cidden şayan-ı merhamettir. Sami Paşazade Sezai Bey’in “Sergüzeşt”ini hatırladınız, değil mi? “Çerkez kızları” ticaretine karşı bir feryad-ı isyan olan o güzel kitabı kaç defa ben de okudum! Kaç defa (Dilber)’in felâketine, daha doğrusu kendi bedbahtlığıma ağladım! Evet beni de (Dilber) gibi, bir esirci İstanbul’a getirmiş, Müşir Hüseyin Paşa’ya satmıştı. Sevimli, sakın ve mes’ut köyünden koparılarak yabancı bir

ailenin taht esaretine atılan kızcağız, zavallı ben, ancak sekiz yaşında idim.”
(s. 25-26)

“İtiraf ediyorum ki o adamı seviyorum zannetmiştim. O evvelâ kendisini biraderane muhabbeti, mütemadi nevaziş ve dikkatleriyle bana sevdirmişti. Şüphesiz bu muhabbetim, saf ve nezih bir çocuk hissinden ibaretti. Fakat nasıl olsa bir zaafı ve o vicdansız, ahlâksız adam zaaf-ı muhabbetimden ne maharetle istifade etti!” (s. 29)

2.1.2. Anlatma Tekniği

Kahraman-anlatıcı bakış açısının kullanıldığı romanlarda anlatıcı, olağanüstü bir kişiliğe sahip değildir. Her şeyi göremez, bilemez, sezemez. Bu durum romana dar ve sınırlı imkânlar sunar. Yazarlar bu sınırlılığı bir nebze de olsa ortadan kaldırmak ve romana daha sıcak, daha doğal bir atmosfer vermek için modern anlatım tekniklerinden (iç diyalog, iç çözümleme, iç monolog, bilinç akımı, geriye dönüş vb. gibi teknikler) faydalanırlar.

Sermed romanında da çeşitli modern anlatım tekniklerinin kullanıldığını görürüz. Bunlar; geriye dönüş tekniği, iç monolog tekniği, iç çözümleme tekniği vb. şekilde sıralanabilir. İlk olarak geriye dönüş tekniğini ele alalım:

Sermed'in: *“Nim-şeffaf peçelerin hevâ-yı müphemiyeti içinde cazibeli bir nazarla parlayan güzel gözleriyle, zarif çarşaflarıyla şurada burada tesadüf olunmuş, ruhumda teessüfle karışık bir hiss-i meftuniyet bırakarak geçip gitmiş birçok hanımın simasını tahayyül ettim. Hatıramı tezyin eden bu kadın çehreleri arasında iki üç defa gördüğüm, büyük siyah gözlü, müsahhar derin bakışlı, renksiz beyaz tenli bir genç kız vardı ki beni bir zamandan beri fikren meşgul ediyordu.”* (s. 13) sözleri, onun bir zaman geçmişe gidip hayatında iz bırakan kadınları tahayyül etmesine sebebiyet verir.

Yine Neyyire'nin mektubunda dile getirdiği: *“Evet beni de (Dilber) gibi, bir esirci İstanbul'a getirmiş, Müşir Hüseyin Paşa'ya satmıştı. Sevimli, sakin ve mes'ut köyünden koparılarak yabancı bir ailenin taht esaretine atılan kızcağız, zavallı ben, ancak sekiz yaşında idim. Kendimi paşanın cesim*

yalısında, penceresinden seni görerek sevdiğim o aynı yalıda, akrabamdan ve memleketimden uzak, biçare ve bîkes görünce ne derece meyas olduğumu unutamam.” (s. 26) sözleri yapıcı geriye dönüş tekniğine örnek olarak gösterilebilir. Bu geriye dönüşle Neyyire'nin ferdî geçmişi hakkında bilgi verilir. Çünkü romanın hiçbir yerinde Neyyire'nin hayat hikâyesine dair bir açıklama yapılmamıştır. İlerleyen bölümlerde okuyucunun merakını giderme noktasında Neyyire, Sermed'e yazmış olduğu mektuplarda yıllar öncesine giderek hayat hikâyesinden kısaca bahseder.

Romanın “On Beş Sene Sonra” adlı 11. bölümünde Sermed, sevdiği kadın için intihar eden Nusret'ten bahsederken birden geçmişe, kendi hatırasına döner ve şunları söyler: “Zavallı Nusret'in tabutunu takip ederken ve hâlâ şimdi bu pek “romanesk” intiharın teferruatını tahayyül ederken fikren uzak bir maziye rücu ediyor, yine bir kadın için kendisini öldürmeğe teşebbüs eden diğer bir delikanlıyı görüyorum; ve derin bir ihtiyac-ı tahassüs ile eski hatıratımı, eski yazılarımı karıştırıyorum.” (s.109)

Öte yandan; “Ya Neyyire ne oldu? Onu, yedi seneden fazla bir zaman oluyor ki, bir defa daha gördüm. Ben müteaddit seyahatler, mütenevvi maceralar ve pek çok çalışma ve uğraşmalarla dolu bir hayattan sonra nihayet evlenmiş, iyi bir aileden, güzelce, terbiyeli ve malûmatlı bir genç kız almıştım.” (s.110) sözleriyle Sermed, yedi yıl öncesine giderek hem kendi hem de Neyyire'nin hayatına dair neler olup bittiği noktasında bilgi verir.

Romanda kullanılan ikinci bir anlatım tekniği iç monologtur. Bu, kahramanın kendi iç beniyile konuşması demektir. Dolayısıyla bu anlatım tekniğinin amacı, kahramanın içinden geçenleri dışa yansıtarak okuyucuyu bu durumdan haberdar etmektir. Bu konuda Mehmet Tekin şunları söyler:

“İç monolog (interior monologue) okuyucuyu, kahramanın iç dünyasıyla karşı karşıya getiren bir yöntemdir. Yöntemin uygulandığı bölümlerde yazarın –daha doğrusu anlatıcının- varlığı ortadan kalkar; muhtemel yorum ve açıklamalar, okuyucuya bırakılır.”³⁷

³⁷ Mehmet Tekin; *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2008, s.264.

Özellikle Neyyire'ye olan aşkında ve bu aşk karşısında uğradığı ihanette derbeder olan Sermed'in, ruh haletini gösterme noktasında sık sık bu tekniğe başvurulur:

“Onu tanımak, onu sevmek gaye-i amalim gibiydi. İşte aşk ve tahassürü terennüm eden sesi dinlerken o derin bakışlı hanımın siması, bir mana-yı istihfaf ile bükülmesine rağmen hararetli buseleri davet eden kırmızı dudakları gözümün önüne geliyor: “Kim bilir –diyordum- belki de odur!”” (s.13)

“Bu mektubu hararet ve itina ile yazmış, cüzdanıma yerleştirmiştim. Onu hangi vasıta ile verebilirdim? O kadına ne hakla hitap ediyordum? Cevap alacağımı neye istinaden ümit ediyordum? Bir defa o kadın kimdi? Bu “romantik” maşukaya rû-yı iltifat göstermeğe müstait miydi? Yoksa... Mefkûrem hülyalarımla o kadar kaplıydı ki bu sualleri tamik edemiyor, âdeta onlardan kaçıyordu.” (s. 18-19)

“O pembe, sıcak ve leziz dudaklar nasıl yalan söyleyebilirdi? O yeşilimsi büyük mavi gözlerin gassî ettiği şeffaf nazarlarından nasıl şüphe edilebilirdi? Ve ben, bu dudaklarla bu gözleri şükran ile öperek müstesna saadetimin devamını temenni etmekten başka ne yapabilirdim?” (s.22)

“Ya Neyyire? Onun bana karşı olan aşkı ne derece ciddi ve derindi? Devre-i maşukamızın teferruatını, bilmem kaçınıcı defa olarak, yine zihnimden geçiriyorum da: “Mutlaka, mutlaka beni seviyordu; hem pek çok seviyordu.” diyordum.” (s. 23-24)

Neyyire'yi unutmak için gittiği Viyana'da yine Neyyire'nin aşkıyla yanıp kavrulan Sermed, buranın sefahat ortamına katılır ve bu ortamın insanları hakkında içinden konuşarak yorumlar yapar:

“Esas ticaretini sahnedeki ziyade localarda ve masalar etrafında oynanan oyunlar teşkil eden sefahathanelerden birine, rivayete göre en mümtazına gitmiştik. Manasız şarkılar söyleyen, nadiren bedî bir vaziyet gösteren nim uryan kadınlara ve bunları seyrederek eğlenebilen halka evvelâ acıdım. “İnsanlar ne adî, ne boş! En kıymetli addettikleri vakti öldürmek için,

gayr-i kabil tedavi sıkıntılarını oyalamak için ne bayağı çareler bulurlar!” diye bağırarak istiyordum.” (s. 52)

Paris’te İvven adlı bir bayanın uzattığı eli Neyyire’ye olan aşkı için geri çeviren Sermed’in, kendi içinde yaşamış olduğu çatışmayı yine bu teknik sayesinde görürüz:

“Dün İvven’den ayrıldıktan sonra kendime kızdım. “Budala, diyordum, lutf-ı kaderin uzattığı eli okşayıp öpeceğine, onu kaba ve sert bir darbe ile ittik. Niçin, sanki? Seni aldatmış, seninle eğlenmiş olan bir kadının hatırasına sadık kalmayı kahramanlık mı zannediyorsun! Budala, budala...” (s. 68-69)

Bütün işlerini, ailesini, dostlarını, “Neyyire” olmayan her şeyi ihmal eden Sermed, aslında bu durumdan rahatsızlık da duyar. Yaşadığı ihanetten dolayı her şeyi boşa vermenin kâr etmeyeceğini bilir aslında:

“Cidal-i siyasî, edebiyat, bir gaye-i hayal için çalışmak... Bütün bunlar benden uzak, pek uzak! Fakat ben ne olacağım? Bir kadın bana ihanet etti diye böyle iradetsiz ve gayesiz bir sefih olarak dolaşacak mıyım?” (s. 80)

Neyyire’nin hiçbir zaman kendisine dönmeyeceğini kabullenen Sermed için, artık her ümit mahvolur. O, bu acı gerçek karşısında intihar etmeye karar verir fakat bunu yapamaz. Ölmenin hiçbir şeyi değiştirmeyeceğine kendisini inandırmaya çalışır, bir içsel hesaplaşma yaşar:

“Yırtılan iki bulut arasında kamerin yuvarlak ve mütebessim çehresini gördüm. Bu parlak ve geniş tebessümde, fâni insanların kendilerine ve hayatlarına verdikleri fazla ehemmiyeti ve o hiçlerin gülünç bir ciddiyetle didişmelerini istihfaf eden öyle sarı bir mana-yı huzur vardı ki facia-yı kalbimi pek hakir buluyor ve: “Zavallı çocuk! – diyordu – yapmak istediğin şeyi kahramanlık mı sanıyorsun? Ölmenin veya yaşamanın ebediyet ve âlem karşısında ne hükmü var? Sen gittikten sonra hatta akrabalar, dostların bile nihayet seni unutacaklar ve belki, sathî ve muvakkat ecimlerinde bir şemme-i istihkar bile hissölünacak! Zavallı çocuk, bil ki hayatımızın ehemmiyeti yalnız kendimize aittir ve onu yalnız kendimiz biliriz. Hem ölüme koşmak da ne

mani?! O, zaten fazla bir sür'atle her gün sana gelmiyor mu? Hayır, Sermed, kendini öldürmeyeceksin; hayatın kısa seyahatine sonuna kadar devam edeceksin; daha göreceğin ve öğrenecek neler var!..." (s. 104-105)

Son olarak vereceğimiz aşağıdaki örnekte de yine Sermed'in anlatımında iç monolog ile karşı karşıya kalırız:

"Çare yok, Sermed; sen de onlardan birisin! Sen de kuvvet ve nüfuz sahibi olunca kaç defa indî ve müstebit olmadın mı? Muvaffakiyet zamanlarında, sen de eski dostlarını unutmadın mı? Sen de paranın bîpayan kuvvetini anlayarak ona karşı zaaf göstermedin mi? Sen de geçici ve adı zevkler için karını aldatmadın mı? Ona muttasıl yalan söylemedin mi? Çare yok, Sermed, ne kadar bala-pervaz olmak istersen iste, onlardansın; insansın!..."

O hâlde hayat yaşanmaya değer mi? O hâlde, intizarlı hülyalarla dolu nezih ruhu hakikatin ilk darbe-i hiyanetini duyunca kendini öldüren Nusret mi haklı? Yoksa yegâne "kat'i ve büyük hiss"inin aldanmış olmasına rağmen bütün bunları görmek ve anlamak için yaşamaya devam eden Sermed mi?" (s. 124)

Romanda iç monolog tekniğinden sonra iç çözümleme tekniğinin örneklerine de rastlamak mümkündür. Özellikle anlatma esasına bağlı edebî metinlerde sıkça karşılaştığımız bu teknik, en basit haliyle, "anlatıcının araya girerek kahramanın duygu ve düşüncelerini okuyucuya aktarması"³⁸ demektir. Romanda Sermed'in anlatımıyla, onun iç çözümlemesiyle Neyyire, Suâd ve Vedâd'ın psikolojileri, kişilikleri, ne düşündükleri hakkında bilgi sahibi oluruz:

"Bu fevkalâde müdavim dostluğu tamamıyla kendi hesabına kaydedecek kadar safdil olmayan Suâd, bittabi işi az çok anlamış" (s. 16) sözleri Sermed tarafından dile getirilmiştir. Romanın genelinde Suâd hakkında fazla bir bilgi bulunmazken onu, Sermed'in iç çözümlemesiyle daha iyi tanırız.

³⁸ Tekin; a.g.e, s.260.

“Neyyire (çarşafını çıkarmadan kanepeye oturmuş, benim hararetli buselerime mukabele etmek istemeyerek) ...Neyyire (yüzündeki mana-yı yes pek acı bir mana-yı ızdıraba munkalib olarak)” (s.37-38) cümlelerinde özellikle parantez içerisindeki söz gruplarında iç çözümlenmeyi görmek mümkündür. Neyyire'nin ruh haleti Sermed tarafından çözümlenerek nakledilir.

Sermed'in “Vedâd bir kabahat işlemiş gibi başka bahislere geçmiş, beni memnun edecek sözler bulmaya çalışıyordu” (s. 80) demesinden Vedâd'ın nasıl bir psikolojide olduğunu az çok anlayabiliyoruz.

Romanda kullanılan bir başka anlatım tekniği de mektuptur. En başından ifade ettiğimiz gibi *Sermed*, hatıra defteri şeklinde kaleme alınan bir romandır. Ayrıca bu hatıra defterini bazı yönlerden tamamlayan mektuplar da bulunur. Mehmet Tekin, mektup tekniğinden bahsederken şu ayrıma dikkat çeker:

“Mektup tekniği, roman türünde genellikle iki şekilde kullanılmıştır: Biri, romanın müstakil ve peş peşe gelen mektuplarla şekillenmesidir. Diğeri ise, tekniğin roman genelinde ve gerektiğinde kullanılmasıdır.”³⁹

Biz de bu ayrımı taban alırsak *Sermed*, ikinci uygulamaya örnek olarak gösterilebilir. Çünkü roman, müstakil ve peş peşe gelen mektuplarla şekillenmez. Romanın tümü mektuplardan oluşmaz. Sadece gerektiğinde kullanılır. Özellikle *Sermed*, Neyyire'nin tutarsız davranışlarını gösterme noktasında bu mektupları kanıt olarak sunar. Önce ümit verip sonra yarı yolda bırakan bir Neyyire profili, bu mektuplar sayesinde çizilir.

Öte yandan bu roman, otobiyografik tarzda ele alındığı için otobiyografik anlatım tekniğinin yansımalarını da görmek mümkündür. En başından belirttiğimiz gibi *Sermed*, ben merkezli bir romandır. “Anlatan” da “anlatılan” da aynı kişidir. Romandaki her şey kahraman-anlatıcının bakış açısından sunulur.

Ayrıca bu romanda Ahmet Mithat'ın kendi romanlarında uyguladığı “okuyucuyla diyaloga girme” tekniğinin kullanıldığını da görürüz. Özellikle

³⁹ Tekin; *a.g.e.*, s.227.

Neyyire'nin ihaneti karşısında çaresiz kalan, bedbaht olan Sermed adeta okuyucuyla diyaloga girer:

“Mükesser bir zehir gibi mütemadiyen okuduğum, karıştıra karıştıra yıprattığım mektuplarını görünce, siz de Neyyire'nin büyük aşkına kani olursunuz. İşte bakınız; o mektup demetinden, Neyyire'nin hüviyet ve hissiyatı en iyi gösteren birkaç tanesini nakledeyim” (s. 24)

“Şu son mektubun tarihine dikkat ediniz ve daima elim bir raşe kalp ile yâd edeceğim (28 Teşrin-i Sâni) tarihindeki Neyyire ile o ateşin cümleleri yazan sevdakâr kadın beyninde bir münasebet var mı, söyleyiniz.” (s. 36)

“Garip görünüyor, değil mi? Dehşetli bir felâkete uğramış olan bedbaht bir adamın hemen o akşam kalemine sarılarak felâketinin teferruatını kaydetmesine inanılmıyor, değil mi?” (s. 37)

2.1.2.1. Vaka Tipi

Anlatma esasına bağlı edebî metinlerde üç tür vaka tipinden bahsedilir. *Sermed* romanında 1. Tip Vaka söz konusudur. Çünkü romanın merkezi şahsı Sermed'dir. Bütün olaylar Sermed'in etrafında gelişir.

2.1.2.2. Vaka Tertibi

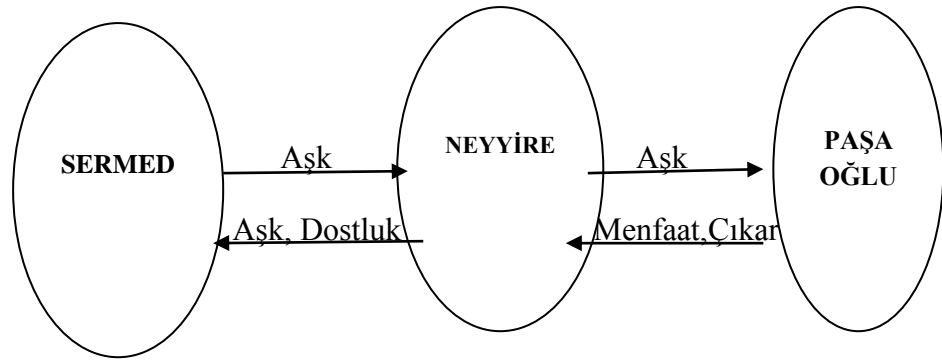
Anlatma esasına bağlı edebî metinlerde iki tip vaka tertibi vardır. *Sermed*'de klâsik vaka tertibi söz konusudur. Çünkü tahkiyenin bütün unsurları (zaman, mekân, şahıs kadrosu vb.) kullanılmıştır. Olaylar kronolojik, mantıkî bir zaman akışı içerisinde verilir.

2.1.2.3. Çatışma Unsurları

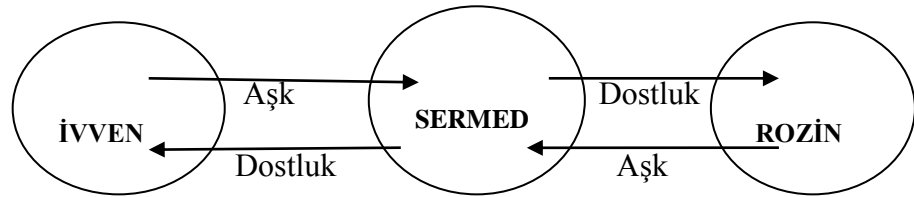
Romandaki baskın çatışma Neyyire, Sermed ve Paşa Oğlu arasındadır. Bu üçlü çatışmada Sermed için Neyyire, Neyyire için de Paşa Oğlu ulaşılacak istenen hedeftir. Sermed, Neyyire'yi büyük bir aşkla sever. Neyyire de Sermed'e aynı hislerle yaklaşır. Fakat Paşa Oğlu, bu yoldaki engeldir. Sermed ile Paşa Oğlu arasında kararsız kalan Neyyire, Paşa Oğlu tarafından sevilmediğini bilse de, yine de onu Sermed'e tercih eder. Neyyire, aşk konusunda tutarsız davranan, ne istediğini bilmeyen, akli yerine duygularının

esiri olan ve hayatının sonuna kadar bunun acısını yaşayan bir insan olarak karşımıza çıkar.

Yaptığı yanlış seçimle hayatını kendi elleriyle mahveden Neyyire, sürekli kendi beniyle çatışır. O, kendisini büyük bir aşkla seven Sermed'i, "vidansız ahlaksız adam" olarak nitelediği ama yine de büyük bir aşkla sevdiği Paşa Oğlu için terk eder. Paşa Oğlu için Neyyire, kullanılmaya müsait cinsel bir objedir. Yani Neyyire'yi sevmez, onu sadece kendi vahşi zevkini tatmin etmek için kullanır.

Sermed'in kendi beniyle çatıştığı da görülür. Nitekim o, Neyyire'yi unutmak için gittiği Paris'te, tanışıp hoşlandığı İvven ve Rozin'i kabul edip etmeme arasında bir kararsızlık yaşar. Daha sonra Neyyire ile dolu olan kalbinin İvven ve Rozin'e karşı boş olduğunu anlar ve onları üzmemeye adına ilişkilerine son noktayı koyar.

Ayrıca Sermed, kendi memleketini sanatsız, zevksiz bulur, bu durumdan şikâyet eder. Avrupa'ya gidip oranın sanatından, edebiyatından her türlü şeyinden nemalanmak gerektiğini söyler. Bu durumda Sermed, kendi memleketinin içinde bulunduğu talihsizlikle de çatışır.

2.2. GERÇEĞİMSİ YAPIYI OLUŞTURAN UNSURLAR

2.2.1. Şahıs Kadrosu

Anlatma esasına bağlı edebî metinlerde anlatmaya yardımcı olan şahıslar vardır. Bunlar insan olabileceği gibi insan unsuru verilmiş varlıklar veya kavramlar da olabilir. Buna göre bir roman ve hikâyede hem üstlendikleri rollere hem de edebî eser içerisindeki fonksiyonlarına göre üç çeşit şahıstan bahsedilebilir. Bunlar:

1. Yazarın Sözünü Emanet Ettiği Şahıslar: Genelde mesaj kaygısı ön plânda olan tezli eserlerde yazarlar sözlerini, idealize ettikleri bir kahramana emanet ederler ve düşüncelerini bu kahraman vasıtasıyla anlatırlar. Böyle şahıslara yansıma kahramanlar (yazarın yansıması) denir.

Dolayısıyla *Sermed*, tezli bir roman olmadığı için yazarın sözünü emanet ettiği herhangi bir şahıs da yoktur.

2. Olayların Ortaya Çıkmasında Rol Oynayan Şahıslar: Olaylar bu kategorideki şahıslar üzerinden yürütülür. Yani olaylara bu şahıslar yön verir. Eserde sadece fiziki varlıkları ile değil beyin olarak da yer alırlar. Romandaki bu tip şahıslar: *Sermed* ve *Neyyire*'dir.

SERMED: Romanın başkahramanıdır fakat romanda hayatı hakkında pek fazla bir tafsilat bulunmaz. Dolayısıyla biz onun kim ve nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu, nelerle uğraştığını daha çok *Neyyire*'ye olan aşkıdan ve çevresiyle girmiş olduğu muhabbetten çıkarırız. Buna göre *Sermed*, Bâb-ı Âli'de bir kalem müdürüdür. Sanatla edebiyatla ilgilenen, eli kalem tutan, eserler yazan derbeder bir sanatkârdır. Tesadüfen işittiği sesin sahibesine yani *Neyyire*'ye âşık olur, onu tapınırcasına sever fakat bu aşk bir türlü mutlulukla sonuçlanamaz. Artık *Neyyire* olmayan bir hayatı kabullenen *Sermed* kendini sanata, edebiyata yeniden verir. İyi bir aileden, güzelce, terbiyeli bir kızla evlenir ve çocuk sahibi olur. Her ne kadar evlenmiş ve çocuk sahibi olmuş olsa da yine *Neyyire*'yi unutamaz, kimseyi aşkla sevemez.

Neyyire'yi unutmak için annesi ve arkadaşı *Suâd*'ın tedarik ettikleri para ile İstanbul'dan uzaklaştırılmak istenen *Sermed*, kısa da olsa kendisiyle

ilgili Şu bilgiyi verir: “Şiir ve sanat, bahusus bizde, erbabını yaşatamadığı için, benim de bir memuriyetim vardı. Mezuniyet aldılar; kazandığından fazla sarf edenlerden olduğum için tasarruf edilmiş bir sermayem yoktu, babadan kalma ufak tefek emlâktan birini – bir mutat – satarak bana mühimce bir para tedarik ettiler.” (s. 49)

Sermed, sanatla, edebiyatla uğraşan bir insandır. Tiyatroyu çok sever. Tiyatroya gitmek her defasında onu mesut ve hayran eder. Dünyada sanattan başka her Şeyin boş olduğuna inanır: “Dünyada her Şey boş; servet, Şan ve debdebe, hatta aşk; hepsi fâni, hepsi boş, yaşamaya bir mana veren yalnız odur: Sanat, sanat... Ebedî ve mukaddes sanat!” (s. 55-56)

Memleketinin sanatsız ve zevksiz hayatından Őikâyetçi olan Sermed, artık burayı terk edip batıya açılmayı, oranın sanatından, edebiyatından nemalanmayı ister. Zaten içerisinde hep bir Avrupa özlemi vardır. Nitekim orayı görünce hayranlığı biraz daha artar: “Eski ve kibar Şehrin mutantan sarayları, zengin müzeleri, emsalsiz musikisi, cidden zarif ve güzel kadınları... Uzak bir maziden beri devam eden bir medeniyetin bu cazibedar mahsulleri hayret ve merakımı nasıl uyandırmazın? İlk defa olarak gördüğüm cesim bir pâ-yı tahtın patırdılı ve Şaşaalı hareket-i medeniyyesi nazarlarımı nasıl kamaŐtırmazın?” (s. 51)

Fakat gelin görün ki Sermed, memleketini her ne kadar sanatsız ve zevksiz olarak niteleyip buradan kaçmayı düşünse de yine de memleket aşkıyla yanıp kavrulur ve onu, hayranı olduğu Avrupa’ya değişmez: “Kaç defa hem-nesillerimle konuşurken memleketimizin sanatsız, zevksiz ve yeknesak hayatından Şikâyet etmiş, ondan kaçarak diğer bir muhitte yaşamayı en muazzez bir gaye-i hayal olarak temenni etmiştik. Hâlbuki bakışım, evvelâ Sarayburnu ve Kızkulesi fenerlerinin açılıp kapanan ziyalarını ve sonra tedricen, Sultan Ahmet ve Ayasofya Camilerinin minarelerini ve daha sonra bütün İstanbul’un müteazzım ve munis Şekillerini Őeçtikçe, ruhum pür-iştiyak bir meserretle kabarıyordu. Yalnız beş aylık bir gaybubetin ihsas ettiği bu iştiyak ile, her fikre ve her gayeye rağmen, insanın memleketine ne kuvvetli rabitalarla bağlı olduğunu bir defa daha kendimde tecrübe ediyordum.

Ancak, her seyahatten avdetimizde İstanbul'umuzun yekta olduğunu sanki yeniden anlarken hepimizin içine vâsi bir hüznün geliyor, değil mi?" (s. 91-92)

Öte yandan Sermed, ebedî bir hisle sevdiği Neyyire tarafından ihanete uğrayınca bedbaht bir kişiliğe bürünür. Bu konuda İzzet Melih şunları söyler: *"Sermed, hassasiyeti fazla ince, bedbinliği fazla derin, tarz-ı rüyeti fazla açık ve riyasız olan bir enmûzecedir."* (s. 9)

Neyyire'yi o kadar çok sever ki, onu kaybetmemek için bütün hürriyetini ayaklarının altına almaya hazırdır. Hatta Neyyire'ye: *"Sev, istediğin kadar başkasını sev; fakat beni terk etme."* (s. 45) der. İkinci bir kişinin varlığına bile razı olan Sermed, roman boyunca hep mutsuz bir şahıs olarak karşımıza çıkar. Öyle ki bu mutsuzluk, başka biriyle evlenip yuva kursa da yine devam eder, değişmez. Daima yüreğinde Neyyire vardır:

"Yaşadım; mümkün olduğu kadar rengin ve heyecanlı bir ömür sürdüm; fakat daima, daima Neyyire'nin, o bedbaht "büyük aşk"ımın tahassürünü duydum. Bu tahassür, ruhumu serbest ve hafif olmaktan men eden ağır bir gülle gibiydi." (s. 121)

NEYYİRE: Sermed'in tesadüfen işittiği ve âşık olduğu kadın sesinin sahibesidir. Fizikî özelliği Sermed'in anlatımında ifadesini bulur: *"O tatlı ve pür-his sesin sahibesi yeşilimsi büyük mavi gözlü, pembe bir gül kadar rengin ve şeffaf tenli, altın saçlı, "Tisyen"nin ilâhelerini hatırlatan semaî bir güzellikle güzel bir kadındı."* (s. 14)

Neyyire, Sezai Bey'in *Sergüzeşt* romanında yer alan Dilber gibi, daha sekiz yaşındayken sevimli, sakin ve mesut köyünden koparılarak bir esirci tarafından İstanbul'a getirilip Müşîr Hüseyin Paşa'ya satılan bir cariyedir. Tek bir çocukları olan Hüseyin Paşa ve hanımı, başka çocuk beklemedikleri için Neyyire'yi evlat edinmişlerdir. Bu suretle Neyyire'yi yalıdaki diğer kızlardan ayırmışlar, Fransızca, Türkçe ve ûd dersleri aldırarak onu her yönden geliştirmişlerdir. Dolayısıyla Neyyire bu durum karşısında talihinin pek de kötü olmadığını anlar. Fakat on yedi yaşına gelince Paşa'nın oğlu tarafından cinsel istismara maruz kalan Neyyire için bu talih sönüp gider.

Paşa'nın oğlu kendini Neyyire'ye sevdirebilir ama Neyyire onun için kullanılıp yüzüstü bırakılmaya müsait bir varlık olur. Neyyire'nin duygularıyla oynayan bu adam tahsil için Berlin'e gittiğinde Neyyire, düşmüş olduğu boşlukta Sermed'i tanır, sever ve onunla büyük bir aşk yaşar. Yaşadığı acı dolu şeyleri Sermed'e anlatır ve artık Paşa'nın oğlunu sevmediğini söyler:

“Bana öyle geliyor ki hayatımın o fena kısmını sana tevdi etmekle ondan kurtulacağım; onu aşkımızın pay-ı tahakkümü altında çiğneyerek, ezerek mahvedeceğim; ve artık onun hatırasından, daha doğrusu onun kâbusundan ebediyen kaçacağım. Oh, ne ferah, ne bîpayan bir saâdet!” (s. 29)

Öte yandan Neyyire, Sermed'e olan aşkını da sürekli dillendirir:

“Şunu bilmelisin ki, Sermed, hayatta senden başka kimsem yok; sen benim her şeyimsin. Beni sevmelisin, çok, pek çok sevmelisin. Zira beni sevmezsen yaşayamam. Senin aşkın olmazsa, sen olmazsan ben ölürüm, mutlaka ölürüm...” (s. 35)

Paşa'nın oğlu Berlin'den geri dönünce artık Paşa oğlunu sevdiğini söyleyen kararsız bir Neyyire profili ile karşılaşırız:

“Zira o geldi. O, geçen akşam avdet etti; ve ben geçen akşamdan beri deli gibiyim. Hissiyatımla öyle mücadelelerim oldu ki... Fakat bugün artık kaniyim: Onu seviyorum. Onu ebediyen seveceğim ve ondan başkasını sevmedim...” (s. 39)

Yukarıda da değindiğimiz gibi Paşa'nın oğlu Neyyire'yi sevmez, ona değer vermez sadece kullanıp bırakır. Fakat tüm bunlara karşın Neyyire'nin kalbi yine Paşa'nın oğlu için atar. Sermed tarafından samimi bir hisle sevildiğini bilse de ve hatta ona *“Sen ebediyen sevilmeye ne kadar layıksın”* (s. 88) dese de değmeyecek bir adam uğruna Sermed'i terk eder:

“Yapamam, hiçbir zaman onun etrafından ayrılamam! Biliyorum ki o beni sevmedi ve sevmiyor. Biliyorum ki bana dikkat bile etmeyecek ve belki bir zaman sonra yine kaçacak, belki başkasıyla sevişip evlenecek; biliyorum ki benim hayatım yine bir cehennem olacak. Fakat kabil değil, ben artık senin

olamam, aşkıma artık hıyanet edemem. Sermed, beni affet, acı hakikatler söylüyorum; fakat anlıyorum ki samimî olmam elzem: Evet, hıyanet ettim; sana verdiğim muhabbeti ondan, asıl aşkımdan çaldım.” (s. 43)

“Delili şu ki o adamdan nefret ediyorum ve esir edici bir aşkla yine onu seviyorum. Seni takdir ve tebci ediyorum ve... Bir hemşire muhabbetiyle seviyorum!” (s. 88)

Dolayısıyla Neyyire sürekli kendi “ben”iyle çatışarak mantığının değil duygularının esiri olan bir şahıstır. *“Kalbi fazla mütebâyin ve muğlâk hislerle mâlîdir.”* (s. 9) Paşa'nın oğlundan kendisine bir fayda gelmeyeceğini bile bile bir zamanlar esiri olduğu ve büyük bir aşkla sevdiği Sermed'i kendi elleriyle itmiş ve son nefesine kadar acı dolu bir hayatı yaşamaya mahkûm olmuş bir insandır. Hatta bu durum onun ölümünün müsebbibi olur. Yani aşk konusunda bir tutarsızlık, bir ikilem içinde kalıp ne istediğini bilmeyen Neyyire, yapmış olduğu seçimle hem kendini hem de Sermed'i mahveder.

3. Dekoratif Unsur Durumundaki Kahramanlar: Bu tip kahramanlar fiziki varlıklarıyla eserin anlamını tamamlarlar. Eserde beyin olarak yokturlar ama olayların tam olarak ortaya çıkması için bunlar çok gereklidir. Yani bu kahramanlar konuşabilirler fakat olaya bir yön veremezler. Romanda bu kategoriye dâhil edebileceğimiz şahıslar: Suâd, Vedâd, İvven, Rozin, Markiz, Müşîr Hüseyin Paşa, Paşa'nın Hanımı, Paşa'nın Oğlu, Sermed'in Annesi, Sermed'in Karısı, Sermed'in Oğlu, Nusret, Beyaz Sakallı Adam, Yalı Halkı, Rakkase.

2.2.2. Zaman

Anlatma esasına bağlı edebî metinlerde zaman unsuru, anlatılacak olayın anlamını zaman yönünden tamamlamaktadır. Yani roman ve hikâyede zaman, olayların hem doğru şekillenmesini hem de okuyucu tarafından doğru kavranmasını sağlar.

Anlatma esasına bağlı edebî metinlerde, itibarî zaman bir de itibarî olmayan zaman vardır. Romanı itibarî olmayan zaman yönünden değerlendirecek olursak bu eserin yazılma zamanı, hem “İsmail Cinanî Bey Efendi'ye” adlı ön sözde hem de romanın “Neticesiz Tefelsüf” adlı 12.

bölümünde belirtildiği gibi 1914 – 1918 yıllarıdır. Okuma zamanı da, alıcı durumundaki okuyucunun o eseri anlamak için harcadığı zamandır. Yani bu okuma zamanı, okuyucudan okuyucuya değişir.

İtibarî zaman ise üç türdür. Kahraman-anlatıcının hâkim olduğu *Sermed* romanında vaka zamanı, Sermed'in Bebek'te vapur beklerken tesadüfen işittiği kadın sesine âşık oluşu ile başlar. Olay, Sermed ile Neyyire arasında dört aydan fazla devam etmeyen bir ilişki ve bu ilişkinin her iki insanı da mutsuz edecek neticesi etrafında şekillenir. Vaka zamanının hangi tarihte başladığı ile ilgili bir bilgi verilmez. Fakat Neyyire'nin Sermed'e yazmış olduğu mektuplarda her ne kadar yıl belirtilmemişse de, gün ve aylar verilmiştir. Biz bu gün ve aylardan yola çıkarak Neyyire ile Sermed'in dört aylık aşk maceralarının hangi ayda başlayıp hangi ayda bittiğini kestirebiliriz. Buna göre Neyyire, Sermed'e ilk mektubunu 8 Eylül'de, son mektubunu ise 25 Kasım'da yazar, 28 Kasım'da da Sermed, Neyyire tarafından terk edilir. Üç aylık bir ilişki, bu tarihlere göre temel alınır, onların aşk serüvenlerinin ya da vaka zamanının ağustos ayında başladığını söylemek mümkündür.

Romanda vaka zamanı ile anlatma zamanı iç içe geçmiş gibidir. Sermed'in "*Lâkin sırasıyla anlatmalıyım. Bu gayr-ı muntazır olduğu derecede pür-zevk ve sürur, sonra da pür-zevk ve sürur olduğu kadar acı ve müthiş olan sergüzeşt-i sevdâyı — şimdi kalbimde kabaran merâreti, ruhumu ezen bedbahtlığı unutmaya çalışarak— mümkün mertebe sükûn ve intizam ile hikâye etmeliyim.*" (s. 14) demesi ile anlatma zamanı başlar. Bu anlatma zamanı içerisinde vaka verilir. Olaylar, kahraman-anlatıcı Sermed'in anlatımında kronolojik bir şekilde sunulur. Anlatma zamanında da herhangi bir tarih verilmemiştir. Neyyire'nin mektuplarından ve Sermed'in de Viyana'ya gittikten sonra tutmuş olduğu günlüklerdeki gün ve aylardan kısa da olsa anlatma zamanını kavrayabiliriz.

Roman, Sermed'in Neyyire ile yaşadığı dört aylık aşk macerasını ve bunun beraberinde gelişen olayları konu edinir. On beş senelik bu vakada şahısların hayatları hakkında tafsilat verilirken geriye dönüş tekniğinden de istifade edilerek atlanan zaman, "on beş sene sonra" ara başlığı ile verilir.

2.2.3. Mekân

Mekân, nakledilen olayın anlamını yer yönünden tamamlayan unsurdur. Romanın diğer unsurları gibi mekân da itibarîdir. Yazar dış dünyaya ait herhangi bir mekânı romana yerleştirse de o artık romana dâhil olduğundan itibarîleşir. Edebî eserde mekânlar tasvirlerle anlatılır. Bu, yazarın uydurduğu bir mekân olabileceği gibi dış dünyadan alınan bir mekân da olabilir. Öte yandan edebî eserde mekânları, olayların geçtiği yerlere göre belirleriz. Yine bu mekânları genel, ayrıntılı, açık, kapalı gibi çeşitli tasvirlerle de tabi tutarız. Bu romanda genel mekânlar; İstanbul, Viyana ve Paris'tir.

Romanda İstanbul; Bebek, Boğaziçi ve Beyoğlu gibi açık mekânların kullanılmasıyla belirginleşir. Vaka, Sermed'in Bebek'te oturan arkadaşı Suâd'ı ziyaret ettikten sonra rıhtımda vapur beklerken, tesadüfen işittiği bir kadın sesine âşık oluşu ile başlar: *“Bebek rıhtımında yalnız başıma duruyor, beni köprüye götürecektir vapuru bekliyordum.”* (s. 11) *“Bebek'te oturan arkadaşım Suâd'la zaten sık görüşürdüm.”* (s. 15)

Sermed, Bebek'te vapur beklerken Boğaziçi'ni tasvir ederek okuyucuya sunar: *“Gecenin nevm-âlûd, esmer kanatları yavaş yavaş iniyor, bir der-aguş esiri ile boğaziçini sarıyordu. A'vecachlı sahiller, tepelerde yeşillikler arasında ve aşığalarda koyu mavi sular eteğindeki rengârenk binaların yanmaya başlayan küçük ve zerrin ışıklarıyla süsleniyor, rüya-âmiz bir hevâ-yı sükûn içinde istirahat etmeğe hazırlanıyordu. Tabiatın vâsi maânî-i hüsnünü pek nazif, pek tesirli yapan bir şey vardı: Kamer... Boğaziçi mehtap gecelerini eskiden beri cin ve peri âlemlerine mensup olarak tasvir ederler.”* (s. 11-12)

Bebek'te bulunan Suâd'ın evi ile Müşir Hüseyin Paşa'nın yalısı kapalı mekân konumundadır. Suâd'ın evi hakkında bir bilgi verilmezken Müşir Hüseyin Paşa'nın yalısı, Sermed tarafından kısa da olsa tasvir edilir: *“Cesim bir yalı; kafesleri sıkı, pancurları kapanmış; yalnız birkaç pencereden ince bir ziya akıyordu.”* (s. 13)

Diğer bir açık mekân ise Beyoğlu'dur. Sermed, Beyoğlu'nda oturur. O, buradaki evini şu şekilde anlatır, tasvir eder: *“Beyoğlu'nun Hicr-i eber*

mahallesindeki evim” (s. 22) “Neyyire ile dört aydan beri devam eden maşuka-i mes’udemizin müzehher, müzeyyen ve mübarek muhitinde, artık nazarımda bir mabet kutsiyetini ihraz etmiş olan küçük evimde” (s. 37) Öte yandan Beyoğlu, romanın “On Beş Sene Sonra” adlı 11. bölümünde Sermed tarafından ikinci defa karşımıza çıkartılır: “İntiharından sekiz gün evvel kendisini Beyoğlu’nda görmüştüm.” (s. 108)

Sermed’in Paris’ten dönüp, güvertede İstanbul’a takarrübünü beklerken yapmış olduğu Marmara tasviri de önemlidir: *“Marmara pek sakindi. Berrak, koyu mavi bir semanın lâ-yuadd altın gözlerinden sızan nim bir aydınlık denizin siyah sularını hafif bir nevaziş-i ziyadar ile harelendiriyordu.” (s. 91)*

Memleketinin sanatsız ve zevksiz hayatından şikâyet eden, buradan kaçarak diğer bir muhitte yani Avrupa’da yaşamayı en muazzez bir hayal gayesi olarak temenni eden Sermed, Avrupa’ya gidip döndükten sonra asıl hakikati yani kendi memleketinin tek ve eşsiz olduğunu anlar ve şu tasviri yapar: *“Hâlbuki bakışım, evvelâ Sarayburnu ve Kızkulesi fenerlerinin açılıp kapanan ziyalarını ve sonra tedricen, Sultan Ahmet ve Ayasofya Camilerinin minarelerini ve daha sonra bütün İstanbul’un müteazzım ve munis şekillerini seçtikçe, ruhum pür-iştihak bir meserretle kabarıyordu. Yalnız beş aylık bir gaybabetin ihsas ettiği bu iştihak ile, her fikre ve her gayeye rağmen, insanın memleketine ne kuvvetli rabitalarla bağlı olduğunu bir defa daha kendimde tecrübe ediyordum.” (s. 91-92)*

Romanın “Yine Boğaziçinde Bir Akşam” adlı 10. bölümünde, kararsız, bedbaht hatta intihar etmeği bile düşünen bir Sermed ile karşılaşırız. Onun bu ruh haleti yapmış olduğu tasvire de yansır: *“Gecenin siyah kanatları boğaziçinin a’vecacılı sahillerini, koyu mavi sularını kaplamış, onlara esrarengiz ve biraz korkunç bir güzellik vermişti. Semanın büyük bir kısmı ağır, kara bulutlarla mestur idi, ve önümde feşâfeş-i davetkârını duyduğum sular derin, karanlık, baş döndürücü bir boşluk gibiydi.” (s. 101)*

Sermed’in, Neyyire tarafından ziyaret edilen dairedeki odasını da kapalı mekân olarak gösterebiliriz. *“Hakikaten o salı günü dairedeki odama*

siyah çarşafli, nahif uzun boylu bir kadın girmişti.” (s. 113) Romanda İstanbul’a ait son mekân ise Neyyire’nin gömüldüğü Rumelihisarı Mezarlığı’dır.

İstanbul’dan sonra ikinci özel mekân Viyana’dır. Sermed, Neyyire’yi unutmak için Viyana’ya gider. O, bu şehri şu şekilde ifade eder: *“Eski ve kibar şehrin mutantan sarayları, zengin müzeleri, emsalsiz musikisi, cidden zarif ve güzel kadınları... Uzak bir maziden beri devam eden bir medeniyetin bu cazibedar mahsulleri hayret ve merakımı nasıl uyandırmasın? İlk defa olarak gördüğüm cesim bir pây-ı tahtın patırdılı ve şaşaalı hareket-i medeniyyesi nazarlarımı nasıl kamaştırmasın?”* (s. 51)

Viyana’da sefahat ortamına katılan Sermed bu mekânı, içinde bulunan insanlarla birlikte değerlendirir: *“Esas ticaretini sahneden ziyade localarda ve masalar etrafında oynanan oyunlar teşkil eden sefahathanelerden birine, rivayete göre en mümtazına gitmiştik. Manasız şarkılar söyleyen, nadiren bedî bir vaziyet gösteren nim uryan kadınlara ve bunları seyrederek eğlenebilen halka evvelâ acıdım. “İnsanlar ne adî, ne boş! En kıymetli addettikleri vakti öldürmek için, gayr-i kabil tedavi sıkıntılarını oyalamak için ne bayağı çareler bulurlar!” diye bağırarak istiyordum.”* (s. 52) Sermed, bu katıldığı bu sefahat ortamından sonra geceyi bir rakkasenin evinde geçirir. Dolayısıyla kapalı mekân konumundaki bu ev, Sermed’in anlatımında ifadesini bulur: *“Yalnız sabaha karşı şarap kokan, haris ve velvedar buseler arasında ayıldığımı, kadının evinden bir hayf-i mecnunane ile hemen kaçtığımı biliyorum.”* (s. 53)

Üçüncü özel mekân ise Paris’tir. Viyana’da, ruhu fazlaca sıkılmış olan Sermed, buradan Paris’e geçer. O, ezelden beri büyük bir hayranlık duyduğu Paris’i şu şekilde anlatır: *“Senelerden beri mütehassirâne tahayyül ettiğim aydınlık ve şen bulvarlarla kahve ve tiyatro binalarına ve sonra Paris’in abide-i mümessilesi gibi kemal-i ihtişam ile kabaran operasına bakarak duyduğum büyük sevinç hâlâ devam ediyor, fikr ü hissimi oyalıyor.”* (s. 54) Paris’in, insanı gittikçe teshir eden güzelliği, edebî temaşalarıyla zarif aile müsamereleri, Sermed’in çok hoşuna gider. Dolayısıyla Sermed: *“Paris; sen*

ki güzel, şefik ve rahîmsin, benim gibi bahtsız bir âşığı cenah-ı teselliye al ve ona “unutmak” nimetini lütfen bahşet!” (s. 54) diyerek hasta olan ruhuna adeta bu şehirden medet umar.

Paris’e ait kapalı mekânlardan ilki, Sermed’in kalmış olduğu Grand Otel’dir. Sermed, bu oteli ve odasını şu şekilde anlatır: “Paris’in en meşhur sokakları ortasında kocaman bir ada teşkil eden otelin beşinci katındaki odam küçücük; fakat o kadar temiz ve sevimli ki hoşuma gidiyor.” (s. 55) İkinci kapalı mekân ise Sermed’in bu şehirde tanıdığı (de La Mar) ailesinin konağıdır. Sermed bu konağı, içindeki insanlarla birlikte tasvir eder: “Yeni tanıdığım (de La Mar) ailesinin müzeyyen ve mükellef konağına girince, bu davete icabet etmek bana evvelâ sıkıntılı bir vazife göründü. Fakat muhit o kadar süslü ve sevimli, umumiyetle kibar olan med’uvvîn arasındaki kadınların bazısı o kadar mümtaz ve cazibedar idi, sonra bu halk o derece tabî ve sade bir meserretle gülüyor, raks ediyor, eğleniyordu ki bu incizab-ı zevke mukavemet etmek kabil değildi.” (s. 58)

Paris’te olayların cereyan ettiği mekânlardan biri de, Rozin’in Şanzelize’deki apartmanıdır. Bu mekân da, Sermed’in anlatımıyla dikkatlere sunulur: “Rozin’in pek ince bir hüsn-i tabiatla döşenmiş mükellef apartmanında geçirilen sevda geceleri...” (s. 74) Yine mekân olarak Vedâd’ın Kartiyelaten’deki apartmanını da gösterebiliriz. Vedâd, kısa da olsa evine şu şekilde değinir: “Ev... Pek sade. İşte üç seneden beri, şu ufak apartmanda yaşıyorum.” (s. 77)

Sermed, Şanzelize’den Vedâd’ın Kartiyelaten’deki apartmanına gelirken, Paris’i şu şekilde tasvir eder: “(Sen) Nehri’ni (Üçüncü Aleksandır) Köprüsü’nden geçerken bir aralık durdum ve baktım: Bir tarafımda, her noktasından zuhur ve hücum eden ahali, otomobiller ve arabalarla pür-telaş bir mahşer-i medeniyet halinde kaynaşan (Konkord) Meydanı’nın vüs’at ahenktarı, beyaz heykelleri, sanatkârene işlenmiş madenî havuzları ve fenerleri; diğer tarafımda, Meclis-i Mebusân’ın bir mabedinkini andıran mermer sütunlu, basık ve geniş, Yunanî-i atik cephesiyle Napolyon abidesinin mütekebbir, altın kubbesi; karşımda, güneşin sıcak ziyaları altında

parlayarak akan ve uzaklaştıkça inceleşerek nihayet gümüşten uzun bir şerit şeklini alan nehir; ve sonra dört ciheti ihata eden Paris, güzellik ve zarafetin, ilim ve sanatın timsal-i muazzamı Paris... ” (s. 75-76)

Son olarak, belirleyici bir fonksiyonu olmayan, sadece adından bahsedilip geçilen mekânlardan biri de Berlin’dir. Paşa’nın oğlu burada eğitim görür. Bu bilgiyi de Neyyire’nin anlatımından öğreniriz: *“O adam ikmal-i tahsil için sadece Berlin’e gitti.” (s. 30)*

2.3. GERÇEĞİMSİ YAPIYI GELİŞTİREN UNSURLAR

2.3.1. Dil ve Üslûp

İzzet Melih romanın ön sözünde: *“Mesela “Sermed”i yavaş yavaş, kat’iyyen kendimi sıkmadan, ilhâmın tabîi olarak gelmesini bekleyerek yazabilmemi şâyân-ı memnûniyyet buluyorum. Evet, bu hikâyemi de – her eserim gibi – teâmül ve teannî ile yazdım.” (s. 8-9) der. Kahraman-anlatıcı Sermed’in bakış açısıyla sunulan bu az vakalı küçük romanın dili sadedir. Ağır, sıkıcı bir anlatımı yoktur. Gerek Neyyire’nin gerekse Sermed’in anlatımında sürükleyici bir yapıya sahiptir. İç monolog, iç çözümleme, iç diyalog ve geriye dönüş teknikleri başarılı bir şekilde kullanılmıştır. Mekân tasvirleri, karakter tahlilleri okuyucuyu sıkacak düzeyde değildir. Bunlar şairane bir üslûpla sunulur. Anlatımda özgünlük vardır.*

Öte yandan geleneksel kültürden fazla bir etkilenme olmamıştır. Sadece Dede Efendi’ye ait bir şarkının Neyyire tarafından dillendirilmesi söz konusudur. Kahramanlar arasında geçen diyaloglar da sade ve anlaşılır niteliktedir. Bunun yanısıra kahramanların yapmış oldukları konuşmalar onların sosyal ve kültürel durumlarına uygundur. Meselâ Sermed, edebiyatla ilgilenen, yazmayı ve okumayı seven bir insandır. Bu bakımdan o, kendi memleketinin sanatsız, zevksiz ve yeknesaklığından sürekli şikâyet eder.

SERMED

Müellifin Âsâr-ı Sâiresi

Leylâ – Temaşa, bir fasl. (Almanca ve İspanyolcaya tercüme edilmiş, Almanya, Avusturya ve cenûbî Amerika’da oynanmıştır.)

Antere – Temaşa, beş fasl. (Şükrî Gânim’in Fransızca eserinden mütercem)

Tezâd – Hikâye. (Almancaya tercüme edilmiştir. Aslının mevcudu kalmadığı için cihetle ikinci tab’ı der-destdir.)

İleride intişar edecek olan:

Kadın Sesi – Küçük Hikâyeler.

Hüzün ve Tebessüm – Mensur Şiirler.

Neriman – Temaşa, Üç Fasl.

İZZET MELİH

SERMED

Hikâye

İstanbul

< Sabah > Matbaası

1918

Her hakkı mahfuz ve müellifine aittir.

İsmail Cinanî Bey Efendi'ye

Paul Bourget, Ernest Renân'dan bahsederken: “Diletantizm” kelimesinin manasını anlamak tarif etmekten daha kolaydır.” diyor ve mümkün mertebe sadakatle nakletmeğe çalıştığım şu izahı ilâve ediyor: “Diletantizm” bir nazariyyeden ziyade bir meyl-i fikrîdir. Öyle zeki ve zevkperest bir istidat ki bizi hayatın muhtelif şekillerine sırasıyla meylettirir ve kendimizi bütün bu şekillere iare etmeğe fakat hiç birine vermemeğe sevkeyler.”

“İstilzâzperestî” tabiriyle tercüme edebileceğim “diletantizm” yüksek medeniyet-i fikriyye ve sanatkâranenin tabii bir neticesi olarak bahusus on dokuzuncu ve yirminci asırlarda inkişaf etmiştir. İşte bu meyl-i fikriyyenin bizde yegâne ve herhâlde en mükemmel timsâli sizensiniz. Mensup olduğum idareye yeni girdiğim zaman on sekiz yaşında pür-ümit ve pür-hayal bir çocuktum. Şiir, hikâye, musiki ve resim hakkındaki mübâhasemizi, daha pek mübtedî bir temaşa-geri olduğum “dünya”ya dair pek ince felsefenizi daima şükran ile [s.7] hatırlayacağım. Zira “perî-i ilhâmın aguşunda yaşayarak âlem-i edebîyi feth etmek!” arzularıyla çırpınan ruhum, maddî işlerle meşgul olmak mecburiyeti içinde sıkılırken siz ve Halid Ziya Bey onu tesliye ettiniz; hayattaki müteredit ve korkan ilk adımlarımı kıymettar reylerinizle, biraderane sözlerinizle takviye eylediniz. Memleketimizde edebiyat ile yaşamak kabil olmadığı için şahsiyetimizi ikiye ayırmanın zarurî olduğunu ne güzel misallerle siz anlattınız:

— Ne beis var? Diyordunuz. Hayatın ihtiyacatını temin etmek için tacirlik veya memurluk eden şair ve edipler Avrupa'da bile pek çok değil mi? Hem bu tarzın da muhassenatı var: İhtiyaç üzerine eser yazmamak, kalemini ancak söylenmeğe layık şeyler bulduğu zaman hokkaya batırabilmek, bir sanatkâr için büyük bir istiklâl ve büyük bir kuvvettir.

O zaman bu tesliyet sözlerini kanaatsiz bir tebessümle dinlemiştim ve itiraf ederim ki hâlâ bugün, yalnız kitaplarım ve yazılarımla geçiremediğim

senelerime acıyorum. Fakat itidal ile düşündüğüm zaman bilâtereddüt size hak veriyorum. Mesela “Sermed”i yavaş yavaş, kat’iyen kendimi sıkmadan, [s.8] ilhamın tabiî olarak gelmesini bekleyerek yazabilmemi şayan-ı memnuniyet buluyorum. Evet, bu hikâyemi de – her eserim gibi – teamül ve teennî ile yazdım. Maa-hazâ şayan-ı dikkat iki şahsiyetin hayat-ı maneviyelerini tahlil etmeye teşebbüs ederken, bu az vak’alı küçük romanın yeknesak görünmesinden bir aralık korktum ve tereddüt ettim. Lâkin fikrî bir hikâye olmakla beraber, yine “tahlil edebiyatı”na mensup olan “Tezâd”ın bulunduğu rağbet bana cesaret verdi ve bu cesaretimi sizin takdiratınız bütün bütün tezyit etti.

Belki “Neyyire” ve “Sermed”, pek hususî şahsiyetlerdir. Belki Neyyire’nin kalbi fazla mütebâyin ve muğlâk hislerle mâlîdir ve belki Sermed, hassasiyeti fazla ince, bedbinliği fazla derin, tarz-ı rüyeti fazla açık ve riyasız olan bir enmûzecdir. Yani etrafımızda Neyyire ve Sermed gibi şahsiyetlere belki az tesadüf olunur. Fakat malûmdur ki “örf ve âdet hikâyesi” ekseriyeti temsil eden eşhası tasvir ettiği hâlde “psikolojik hikâye” hususiyeti ve hatta istisnaiyyeti pek bariz olanları intihap eder. (Şekspir) in “Hamlet”i, (Göte) nin “Verter”i, (Benjamin Konstan) ın “Adolf”u, (Stendal) ın “Kırmızı [s.9] Siyah”daki “Juliyen Sorel”i, (Paul Bourget)in “Tilmiz”indeki “Robel Gorelu”su tahlil edebiyatının en maruf enmûzeceleleridir. Bu dâhiyane numuneleri tadat ederken tabii “Sermed”i onlara mukayese etmek aklımdan geçmiyor. Ancak bu “tarz-ı edebî”nin muazzam ecdadını hatırlatmak istiyorum. Esasen “Sermed”i sizin beğenmiş olmanız benim için mühim bir fâl-i hayrdır, mademki edebiyat, musiki ve resmi aynı vukuf ile anlayan istilzâz-perestiniz pek ince ve pek yüksektir ve ben, işte uzun senelerden beri bîşaibe devam eden dostluğumuz esnasında, gittikçe mütezayit bir meftuniyetle o derin ve vâsi istidat-ı fikrinize hayranım.

Lütfen beğenmiş olduğunuz “Sermed”i hürmetkâr ve vefakâr bir küçük biraderinizin nişâne-i muhabbeti olarak kabul buyurmanızı rica ederim.

— Şişli, Haziran 1918 —

[s.10]

SERMED

— 1 —

Boğaziçi'nde Bir Akşam...

Bebek rıhtımında yalnız başıma duruyor, beni köprüye götürecek vapuru bekliyordum.

Gecenin nevm-âlûd, esmer kanatları yavaş yavaş iniyor, bir der-aguş-ı esirî ile Boğaziçi'ni sarıyordu. A'vecaclı sahiller, tepelerde yeşillikler arasında ve aşağılarda koyu mavi sular eteğindeki rengârenk binaların yanmaya [s.11] başlayan küçük ve zerrin ışıklarıyla süsleniyor, rüya-âmîz bir hevâ-yı sükûn içinde istirahat etmeğe hazırlanıyordu. Tabiatın vâsi meânî-i hüsnünü pek nafiz, pek tesirli yapan bir şey vardı: Kamer... Boğaziçi mehtap gecelerini eskiden beri cin ve peri âlemlerine mensup olarak tasvir ederler. Düşünüyorum da hakikaten bundan daha musavver bir tabir bulamıyorum. Benim de, sanki sermest-i şiir olan şu yaz akşamının karşısında duyduğum his, mafevk'al-hayâl bir manzaranın ilkâ ettiği hayretle karışık meftuniyet değil miydi?

Binlerce seneden beri feci-i mudhikemizi temaşa eden dide-i leyâlin lâkayt ve ziyadar nazarlarıyla parlayan sulara, semanın münevver mavi atlasında zerrin birer çiçek gibi açılan yıldızlara bakıyor, bir tavr-ı bîtap ile bastonuma dayanmış düşünüyordum... Ziyaretinden avdet ettiğim arkadaşım Suâd'la uzun ve muğlâk münakaşalar etmiştik. Bununla yorulmuş olan müfekkirem, şu müstesna levhanın fazla mebzul zevkiyle uyuşuyor, daha doğrusu kamaşıyordu.

Birdenbire etrafın sükûtunu okşayan, süsleyen bir ses; tatlı, genç ve pür-his bir kadın sesi işittim; bütün şarkılarımız gibi aşktan, hıyanetten, tahassürden, [s.12] gözyaşlarından bahseden pek hazin bir şarkı okuyordu. Sesin geldiği cihete baktım: Cesim bir yalı; kafesleri sıkı, pancurları kapanmış; yalnız birkaç pencereden ince bir ziya akıyordu. Yavaş yavaş yalının önüne gittim ve dinledim. Dinledikçe hayal ve hissime, hoş ve hazin

bir nevazişle okşanarak, bu genç ve müterennim sesin sahibesini tasavvur etmek istedi. Nim-şeffaf peçelerin hevâ-yı müphemiyeti içinde cazibeli bir nazarla parlayan güzel gözleriyle, zarif çarşaflarıyla şurada burada tesadüf olunmuş, ruhumda teessüfle karışık bir hiss-i meftuniyet bırakarak geçip gitmiş birçok hanımın simasını tahayyül ettim. Hatıramı tezyin eden bu kadın çehreleri arasında iki üç defa gördüğüm, büyük siyah gözlü, müsahhar derin bakışlı, renksiz beyaz tenli bir genç kız vardı ki beni bir zamandan beri fikren meşgul ediyordu. Onu tanımak, onu sevmek gaye-i amalim gibiydi. İşte aşk ve tahassürü terennüm eden sesi dinlerken o derin bakışlı hanımın siması, bir mana-yı istihfaf ile bükülmesine rağmen harareti buseleri davet eden kırmızı dudakları gözümün önüne geliyor: “Kim bilir –diyordum- belki de odur!” [s.13]

Hayır o değildi. Bilâkis o tatlı ve pür-his sesin sahibesi yeşilimsi büyük mavi gözlü, pembe bir gül kadar rengîn ve şeffaf tenli, altın saçlı, “Tisyen”nin ilâhelerini hatırlatan semaî bir güzellekle güzel bir kadındı; ve ben bu kadını tanıdım. Evet, bir yaz akşamı Boğaziçi’nin bir köşesinde tesadüfen işittiğim aşk ve tahassür şarkısını söyleyen dudakları ben öptüm; o sıcak, pembe dudaklar bana hayatın en derin saadetlerini, en baş döndürücü lezzetlerini verdi; o esir edici güzel dudaklar bana muhabbetten, vefadan, ebediyetten ne ateşin bir sesle bahsetti ve... Lâkin sırasıyla anlatmalıyım. Bu gayr-ı muntazır olduğu derecede pür-zevk ve sürur, sonra da pür-zevk ve sürur olduğu kadar acı ve müthiş olan sergüzeşt-i sevdâyı — şimdi kalbimde kabaran merâreti, ruhumu ezen bedbahtlığı unutmaya çalışarak— mümkün mertebe sükûn ve intizam ile hikâyeye etmeliyim. Esasen hikâyeye etmekten maksat, yarayı bir müddet için olsun teskin etmek değil midir? [s.14]

“Romantik” Bir Sergüzeşt

Bebek’te oturan arkadaşım Suâd’la zaten sık görüşürdüm. Fakat, sanki ruhumun eski bir aşinasıymış gibi, hissiyatımı pek tehyiç etmiş olan o müterennim kadın sesini işittiğim günden beri, Suâd’a daha sık, hatta fazlasıyla gitmeğe başladım ve hemen her defasında, boğaziçinin hulya-perver menâzırına karşı aşk ve tahassür şarkıları söyleyen o esrarengiz sesi uzun uzun dinler, her defasında biraz daha müteessir, biraz daha meclûp, biraz daha pür-merak olarak şehre avdet ederdim. Kendimde pek farkına varmayarak, daha [s.15] doğrusu bu derece hayalî bir incizabı kendi kendime itiraf etmek istemeyerek, artık Bebek’ten, Suâd’ın evinden ayrılmaz oldum. Bu fevkalâde müdavim dostluğu tamamıyla kendi hesabına kaydedecek kadar safdil olmayan Suâd, bittabi işi az çok anlamış ve: “Maşukasının bir tebessümüne nail olabilmek için otuz iki dişini çektiren Âşık Kerem’den beter oldun! Lâkin korkarım, sen bir tebessüme bile nail olamayacaksın. Ama diyeceksin ki olsa olsa otuz iki defa beni ziyaret etmeğe katlanacaksın; o da doğru!” tarzında lâtifeler etmeğe başlamıştı. Zaten ben artık Suâd’ın değil, bütün Bebek halkının bile nazar-ı dikkatini celp etmekten hiç çekinmiyordum. Bilmem, belki bana öyle geliyordu, fakat bu müdavimliğim o güzel kadının da, — o, mutlaka güzeldi: Hayalim ona çoktan müstesna bir hüsn ü ân vermişti; — o meçhul mahbubenin de nazar-ı dikkatini celp etmişti; o ses beni her akşam bekliyor gibiydi; ben Bebek rıhtımında görününce teganniye başlar ve gittikçe daha samimî, daha manidar, daha munis bir eda ile en sevdakâr şarkıları okurdu: [s.16]

“Gözümden, gönlümden hayali gitmez”

“Yıllar geçer, haber gelir, yâr gelmez”

“Çok zamandır sabrettim hicran tükenmez”

“Neyleyim, elim ermez, gücüm yetmez”

diye başlayan bir şarkı vardı ki pek hoşuma giderdi. Bu his tercihimini durmadan, mana-yı veçhimden anlamış olacak ki onu mutlaka her defasında

tekrar ederdi ve ben, mütecessis ve minnettar nazarlarımla pencerelere bakarken, bir kafes arkasından genç, müterennim bir hande nazarlarıma cevap verir gibiydi. Bu handede ne vardı? Bilmiyorum. Fakat istihfaf, istihza yoktu; ve bu beni sevindiriyor. Doğrusu garip, hatta pek garip: Ben, yüzünü bile görmediğim, kim olduğunu bile bilmediğim o kadından büyük şeyler temenni ediyordum; aşk ve saadet bekliyordum ve bu ümit ve intizarım sabırsızlanıyordu. O derecede ki bir gün o maşuka-i hayaliye, mesudesini hâlâ sakladığım, bir mektup yazdım:

“Hanımefendi; beni deli zannetmeyiniz; -diyordum- belki bu cesaretim hayret-bahşdır; belki bu hareketim mecnunanedir; [s.17] kabahat sizde, günden güne his ve fikrimi teshir eden güzel sesinizde! O sesin lâtif, hazin, müesser ahenkleriyle sermestim. Artık o ses ruhumun en leziz ve en lâzım gıdası oldu. Sakın ruhumu bu kıymetli gıdasından mahrum etmeyiniz, yaşayamaz. Fakat müsterihim: günlerden beri ihtizazat maânîsine bütün kalbimle nüfuz ettiğim o seda-yı müterennim bana lütufkârlığınızı, hassasiyetinizi, merhametinizi göstermiş gibiydi. Kalbimde buna dair derin bir kanaat var. İşte bu kanaat bana şu satırları yazmak cür’etini veriyor. Sonra da asıl mühim kanaatim şu ki kalbim o sesin sahibesini şimdiden seviyor, esrarengiz olduğu kadar samimî bir muhabbetle seviyor. Kalbim eminki o mahbube-i meçhule –siz, hanımefendi- emsalsiz güzelsiniz ve emsalsiz iyisiniz. Kalbim eminki siz bana ömrümün en büyük, en kat’î saadetini vereceksiniz ve bu mektubu cevapsız bırakmayacaksınız... Bütün bunları ve ifade edemeyeceğim daha birçok şeyleri bana sesiniz vadetti. Elem-i aşkı, tahassür ve mahrumiyeti pek iyi tasvir eden sesinizin vaadlerini, istirahat ederim, tekzip etmeyiniz!”

Bu mektubu hararet ve itina ile yazmış, cüzdanıma [s.18] yerleştirmiştim. Onu hangi vasıta ile verebilirdim? O kadına ne hakla hitap ediyordum? Cevap alacağımı neye istinaden ümit ediyordum? Bir defa o kadın kimdi? Bu “romantik” maşukaya rû-yı iltifat göstermeğe müstait miydi? Yoksa... Mefkûrem hulyalarımla o kadar kaplıydı ki bu sualleri tamik edemiyor, âdeta onlardan kaçıyor. Muhabbetnamemi iki haftadan ziyade cebimde gezdirdim. Maa-hazâ hayali mahbubemle münasebetim hiç

ilerlemiyordu. Yalnız o pür-ahenk yalının mütekait Müşîr Hüseyin Paşa namında zengin bir zata ait olduğunu öğrenmiştim. O kadar!

Tabi bu ma'lûmat hatt-ı hareketimi tenvir edecek bir mahiyette değildi. Lâkin bilinemez hangi lütf-ı tesadüfe intizaren ümit ediyordum. Âşıkların, hatta en mecnun ve hayalî âşıkların bir âle-i mükerremi olacağına o mektup nihayet yerine gidebildi: Bir akşam; insanı: “Aman aşk... Kadın! Çılgın buseler... Hararetli kollar!” diye feryat etmeğe sevk edecek kadar rengîn, muattar, baygın bir yaz akşamı... Ve yine o sesin billûru ve hararetli nağmeleri baygın akşamın derin sükûtunu okşuyor. Bu Boğaziçi akşamı fazla güzeldi. Ses fazla yafez ve sevdalıydı. [s.19] Bana bir selâm-ı iltifat gibi her defasında söylenen şarkı fazla manidar bir eda ile okundu. Bunu takip eden küçük hande fazla asabî idi! Hemen gayriihtiyarî bir hareketle ben cüzdanımı çıkarmış, onu karıştırıyor gibi yaparak, on günden beri cebimde bekleyen mektubu göstermiştim. Bu seri hareketim üzerine kafesin arkasında küçük bir telâş oldu ve yarım saat kadar sonra, ben vapura binmek için iskelede beklerken, yanıma beyaz sakallı bir adam geldi; gizlice: “Mektubu bendenize teslim edebilirsiniz” dedi, muhabbetnamemi aldı götürdü... [s.20]

Fasıla-yı Aşk

— Neyyire, dudaklarımı ver!

— Al dudaklarımı Sermedciğim; ve yalnız dudaklarımı değil, daima seni görmek isteyen gözlerimi, daima senin vücudunu sıkmak için uzanan kollarımı... Her şeyimi al: Neyyire bütün senindir!

— İnanayım mı Neyyire? Aşkımı reddetmemen beni mes’ut ve minnettar etmeğe kâfi iken bu sevdakâr sözlerin beni fart-ı meserretle adeta sersemletiyor! Neyyire, dikkat et; “seni seviyorum” cümlesi dindarane bir ciddiyetle söylenmesi lâzım olan bir taahhüttür. [s.21]

— Bu inanmamazlık niye sanki? Seni sevmeseydim, evvelâ uzaktan sana karşı duyduğum incizap, görüştükten sonra kuvvetli, müstebit bir aşka munkalip olmasaydı, böyle on beş günde sekiz defa senin evine gelir miydim? Her türlü ihtiyatı çiğneyen bu deliliği, bu pek tatlı deliliği yapar mıydım? Hem gözlerime bak, onları iyice tamik et: Ruhumun seninle ne kadar dolu olduğunu görürsün.

O pembe, sıcak ve leziz dudaklar nasıl yalan söyleyebilirdi? O yeşilimsi büyük mavi gözlerin gassî ettiği şeffaf nazarlarından nasıl şüphe edilebilirdi? Ve ben, bu dudaklarla bu gözleri şükran ile öperek müstesna saadetimin devamını temenni etmekten başka ne yapabilirdim? ... Dört aydan fazla devam etmeyen bu müstesna devre-i aşka ait verilecek tafsilât pek azdır. Vak’a yok gibi: Neyyire haftada hiç olmazsa üç, dört defa Beyoğlu’nun Hicri-i eber mahallesindeki evime geliyor, gittikçe daha hararetili ve mütehalik görünen aşkıyla, gittikçe meftun ve hayranı olduğum güzelliğiyle, artık yalnız benim için çaldığı üduyla, artık bizim aşkımızı teganni eden genç ve pür-his sesiyle beni sermest ediyordu. Fıkr ü kalbim o derece meshûr idi ki Neyyire [s.22] yanımda olduğu zamanlar onun hayaliyle yalnız kalmak için ekseriya evimden çıkmaz, Neyyire’nin hatırasıyla, Neyyire’nin sesiyle, Neyyire’nin rayıhasıyla dolu olan hücre-i sevdamızda yaşardım. İşlerimi, ailemi, dostlarımı, “Neyyire” olmayan her şeyi ihmal ediyordum. “Bu aşkın

karşısında dünyanın ne ehemmiyeti kalır!” diyordum. Tabi, böyle müstebit ve kat’î bir aşk uzun tariflere muhtaç değildir. Mûşikâfâne tahlilleri iltizam eden aşklar, müphem, müteredit, birbirine mütebâyin hislerle mâlî olanlardır. Onun için hemen ilk mülâkatta bütün hüviyetimi yedd-i tahkimine almış olan kendi aşkımı fazla tasvir etmeyeceğim. Yalnız şunu işaret etmek isterim ki sevdamızın en çılgın saatlerinde bile içimde bir korku vardı: İnsan pek tatlı bir rüya görürken nasıl: “Âh, bitecek... Bitecek!” his müphemiyile uyanmamak isterse, ben de elimdeki saadeti gaib etmekten korkuyor, titriyordum. Bu hissimin ne derece doğru olduğunu ati-i sergüzeştım bana ne acı gösterdi.

Ya Neyyire? Onun bana karşı olan aşkı ne derece ciddi ve derindi? Devre-i maşukamızın teferruatını, bilmem kaçınıcı defa olarak, yine zihnimden geçiriyorum da: “Mutlaka, mutlaka [s.23] beni seviyordu; hem pek çok seviyordu.” diyordum. Mükesser bir zehir gibi mütemadiyen okuduğum, karıştıra karıştıra yıprattığım mektuplarını görünce, siz de Neyyire’nin büyük aşkına kani olursunuz. İşte bakınız; o mektup demetinden, Neyyire’nin hüviyet ve hissiyatı en iyi gösteren birkaç tanesini nakledeyim:

“Sermed’im,

— Bebek, 8 Eylül —

“İşte artık seninim. Uzun tereddütlerden, elim mücadelat-ı vicdaniyeden sonra artık dayanamadım, sana koştum: İradetim, kudretim suya düşen bir zerre gibi eridi ve ben senin esirin oldum! Efendisinin istibdadını seven, takdis eden bir esir... Mes’udum, çılgın bir meserretle mes’udum. Bana öyle geliyor ki bütün mazi bir rüya idi ve ben bu rüyadan güneşle dolu bir odada uyandım. Anlamaya, hissetmeğe başladığım günden beri seni tanımamış olmam tuhaf! O zamanlar nasıl yaşayabildiğime şimdi şaşıyorum, zira şimdi bütün hayatım sensin... Ruhum sana, müebbeden ayrılmamak azmiyle, iltihak etti. Fakat ne yazık: Bu azm-i kaviye rağmen hissediyorum ki benim aşkım kayalara çarpan bir mevce [s.24] gibi kırılacak, eriyecek, mahvolacak... Anlamıyorum. İlk yevm-i sevdamızın akşamı başlayan bu korku, seni gaib etmek korkusu neden? Acaba fart-ı saadetin acısı mı?

Neyyire”

“Ruhum,

— Bebek, 30 Eylül —

“Bugün ve yarın seni görmeyeceğim için asabî ve mahzunum. Sensiz geçen her dakika, her saniye bana namütenahi görünüyor. İyi ki senin için bazı yeni şarkılar öğrenmekle meşgulüm ve iyi ki mektupların, hatıralarımız bahusus hulyadar büyük gözlerinin hayali var. Fakat perestiş ettiğim bu gözler bazen ne fena, ne müellem bir nazarla bakıyor! İşte yine mazi-i ömrümü mutlaka anlamak isteyen son mektubunu okurken, en hararetle saatlerimizde bile mahzun bir merak ile, muzlim bir kıskançlıkla bana bakışın gözümün önüne geliyor ve titriyorum: Mazimde itiraf olunmayacak bir şey olduğu için değil, sensiz geçmiş olan senelerime acıdığım için; bu senelerin ihtiva ettiği facia-yı iğfali hiddetle yâd ettiğim için...

“Hikâye-i hayatım — benim gibi birçok Çerkez kızlar- [s.25] ıninkine müşabih olduğu cihetle— sade ve belki adî görünür. Fakat ince bir nazarla, müşfik bir hisle tedkik edilirse cidden şayan-ı merhamettir. Sami Paşazade Sezai Bey’in “Sergüzeşt”ini hatırladınız, değil mi? “Çerkez kızları” ticaretine karşı bir feryad-ı isyan olan o güzel kitabı kaç defa ben de okudum! Kaç defa (Dilber)’in felâketine, daha doğrusu kendi bedbahtlığıma ağladım! Evet beni de (Dilber) gibi, bir esirci İstanbul’a getirmiş, Müşir Hüseyin Paşa’ya satmıştı. Sevimli, sakın ve mes’ut köyünden koparılarak yabancı bir ailenin taht esaretine atılan kızcağız, zavallı ben, ancak sekiz yaşında idim. Kendimi paşanın cesim yalısında, penceresinden seni görerek sevdiğim o aynı yalıda, akrabamdan ve memleketimden uzak, bîçare ve bîkes görünce ne derece meyus olduğumu unutamam. Lâkin sonraları anladım ki talihim pek fena değilmiş: Efendilerimin (Bu tabir şüphesiz izzet-i nefsimi ağır geliyor; fakat hakikat!) Efendilerimin on beş yaşlarında tek bir oğlu vardı ve artık başka çocuk beklemedikleri herkesçe malûmdu. Bu sebepten dolayı olacak ki, Hüseyin Paşa pek haşin ve bârid, hanımefendi pek mütekebbir ve hodpesent [s.26] oldukları hâlde bana karşı mülâyim, hatta mültefit davranıyorlardı. Günler, aylar geçtikçe hüznün ve kederim azalıyor, muhitimi munis bulmaya başlıyordum. Bahusus ki hanımefendi gezmeğe çıkarken daima beni, evdeki

diğer kızlara tercihen yanına alır; benim hepsinden daha temiz ve daha süslü olmama itina ederdi. Böylece iki üç sene geçmişti. Bir gün: “Seni Paşa istiyor” dediler. Koştum. Paşa, hanımı ile beraber, büyük salonda oturmuş, kahvesini içiyordu. Her zamankinden daha yumuşak bir sesle: “Gel kızım, yanıma gel” diyerek beni yanına aldı, saçlarımı okşadı ve arada sırada refikasına mütebessim ve manidar nazarlarla bakarak: “Beni iyi dinle Neyyire, dedi; hanım ve ben seni pek sevdik. Ahlâkını, zekânı beğeniyoruz. Sende tahsil görmeğe, inceleşip yükselmeğe istidat görüyoruz. Velhâsıl seni diğer arkadaşlarından ayıracağız, evlâdımız gibi büyüteceğiz. Bu akşamdan itibaren hanımın yanındaki odada yatacaksın. Gelecek hafta da Türkçe, Fransızca ve ûd dersleri almaya başlayacaksın. Ümit ederim ki iyi çalışırsın; bizleri lâyıkiyle sen de seversin ve emellerimizi boşa çıkarmazsın...” takriben on sene evvel işittiğim sözleri [s.27] tabi harfiyen nakletmiyorum. Lâkin herhalde pek yakındır; zira insanın cereyan-ı ömrünü tamamen değıştiren böyle cümleleri unutması kabil mi?

“İşte on birden on yedi yaşına kadar geçen zaman, şüphesiz hayatımın en tatlı ve en müsterih devresidir. Ya sonraları ne oldu? İhtiyar Paşa genç halayığına göz mü dikti? Zavallı kızı “istifrâş” ederek bütün amal-i şebâbını müstekreh nevazişleriyle zehirledi, öldürdü mü?... Bu vak’a, bu facia-yı menhûse, teşkilât içtimaiyeleri itibarıyla kurun-ı vustâdan bile geride bulunan bazı büyük ailelerimizde, daha birkaç sene evveline kadar, her gün olan şeylerdendi. Fakat benim facia-yı hayatım bu olmadı. Hayır, Paşa babam- artık ona bu ismi veriyordum; - bana karşı cidden pederane olan muamelesini asla değıştirmedi. Kendisi ve hanımı tahsilimin ilerlediğini, terbiyemin yükseldiğini gördükçe iyiliklerini, muhabbetlerini arttırıyorlardı. On yedi yaşından sonra asudegî ömrümü bozan, safvet ruhumu lekeleyen sebep başkaydı: Fikr ü hissimiz uyanır uyanmaz güya her gûşe-i hayatımıza saklanıp bekleyen, hüviyetimizi yedd-i teshirine almak için an zaafımızı kollayan ebedî kuvvet, mukaddes ve mühlik aşk... [s.28]

“Bundan ötesini sana, yegâne sevmiş olduğum adam olduğunu bütün kuvvetimle iddia ettiğim Sermed’ime nasıl anlatayım? Bu, şüphesiz güç, şüphesiz müthiş bir silsile-i itirafat olacak. Fakat hikâye-i müellimimi sen

sordun, sen emrettin. O halde kabahat bende değil. Esasen kabahat yok... Ve bu itirafı, bu fedakârlığı benden istemek belki iyi bir şey. Zira bizim gibi sevişen iki kalp arasında kat'iyen sır kalmamalı. (Acaba sen de mazinin her tarafını bana gösterebilir misin?!) Bu acı itirafı benden istediğin için diğer bir nokta-i nazardan sana müteşekkirim: Bana öyle geliyor ki hayatımın o fena kısmını sana tevdi etmekle ondan kurtulacağım; onu aşkımızın pâ-yı tahakkümü altında çiğneyerek, ezerek mahvedeceğim; ve artık onun hatırasından, daha doğrusu onun kâbusundan ebediyen kaçacağım. Oh, ne ferah, ne bîpayan bir saadet!.

“İtiraf ediyorum ki o adamı seviyorum zannetmiştim. O evvelâ kendisini biraderane muhabbeti, mütemudi nevaziş ve dikkatleriyle bana sevdirmişti. Şüphesiz bu muhabbetim, saf ve nezih bir çocuk hissinden ibaretti. Fakat nasıl olsa bir zaafı ve o vicdansız, ahlâksız adam zaaf-ı muhabbetimden ne [s.29] maharetle istifade etti! “Kardeşçe” okşayışları gittikçe daha mebzul, gittikçe daha hararetle oluyordu. Bu suretle yavaş, yavaş ve büyük bir emniyetle maksadını takip ediyordu: O yaştaki her genç kızda müheyya-yı inkişaf olan “arzu”yu uyandırmak; ve esrarengiz olduğu kadar kuvvetli olan “arzu” uyanınca, saf ve nezih çocuk muhabbetinin sevdaya tahavvülü pek kolay...

“Sermed, yeter; devam edemeyeceğim; kalbim kanıyor ve utanıyorum. Evet, utanarak, iki elimi yüzüme kapayarak acele, acele bitireceğim. Pek elem sergüzeştım hakkında fazla tafsilât vermeyerek ilâve edeceğim ki nihayet o adam hislerimin, arzularımın hâkimi oldu ve bir buçuk seneye yakın bir zaman benimle yaşadı. Yalı halkı maceramıza mutlaka vâkıftı; ama bir şey söylemeğe kim cesaret ederdi? Paşa ile hanımına gelince, ancak mahdumları Avrupa’ya gittikten sonra benim pek sarıh olan kederimden farkına vardılar, zannediyorum. Herhalde aramızda buna dair bir söz oldu. O adam ikmal-i tahsil için sadece Berlin’e gitti ve giderken bir takım adî cümlelerle anlattı ki bu “mülâtafa”ların artık [s.30] sonu gelmişti. Hakikaten de bu ayrılıştan sonra devre-i sükût başladı. Pederine yazdığı mektuplarda bir selâm, bir cümle-i iltifat, o kadar!

“Evet, devre-i sükût... Kalbimin cerihalarını, izzet-i nefsimin sızılarını teskin etmekle geçirdiğim iki senelik bir devre-i teellüm... Sonra, seni gördüm. Mezara pek müşabih olan bu hayatın içinde boğulan ruhum, bilmem neden, hemen sana doğru cezp edildi. Sonra seni tanıdım; sonra, sonra... Biliyorsun, artık hepsini biliyorsun. Hakiki büyük aşkı, o mukaddes kuvveti yalnız sen bana tanıtmış olduğunu hissediyorsun, değil mi, Sermed? Buna emin olduğunu düşündüğüm için itirafatımı önüne döktüm. Zaten bu hareketim büyük bir delil-i aşktır. Bunu biraz teemmül edersen, hayrâtı ve meftunu olduğum ince zekânla mükemmel anlarsın...

Neyyire”

Gurur-ı nisviyyeti bir tarafa atarak esrar-ı ömrünü tevdi eden bu kadın, şüphesiz bana mühim bir delil-i aşk [s.31] veriyordu. Fakat böyle düşünmekle beraber Neyyire'nin eski aşkına ne kadar kızmış, daha doğrusu, ne fena kıskanmıştım. Neyyire'nin narin ve mahcup genç kız vücudunu; saf, mütehayyir ve hülyadar gözlerini tasavvur ediyor ve bu hazâin-i bîbahaya temellük etmiş olan meçhul rakibime karşı müthiş bir his duyuyordum. İstiyordum ki Neyyire benden evvel hiçbir erkeği tanımamış, görmemiş olsun. Hâlbuki sonraları ne kadar aşağılara düştüm. İhtiyar-ı ferdaniyet ile bağırان büyük aşkım nelere razı olmak istedi!

Hikâye-i elemime devam etmeden evvel, Neyyire'nin hissiyatını musavver bir iki mektup parçası daha nakledeyim:

— Bebek, 3 Teşrin-i Evvel —

“Dün ne kadar fena idin, Sermed! Ne kadar sert ve haksızdın! Güya seni beklediğim için, güya seni ihmal eylediğim için ettiğin bu hırçınlıkların sebep-i hakikisini anlamıyor değilim:

“İtirafatımı bir delil-i aşk telâkki ederek teşekkür etmene [s.32] rağmen pekâlâ görüyorum ki bana kızılıyorsun, daha doğrusu, mazi-i ömrümü te’lîn ediyorsun... Sermed, haksızsın: Fena ölür ta’lîn edilmez, unutulur, ebediyen unutulur. Sonra da, en büyük haksızlık, benim aşkımdan şüphe etmen; münasebetimizi “tatlı bir serap” tesmiye ederek onun arkasındaki “iftirâk uçurumundan” bahseylemek... Hâlbuki ne serap var, ne uçurum. Şüphesiz, münasebetimiz bir peri hikâyesi kadar rengîn ve müheyyiç, lâkin bir hakikat. “Uçurum” dediğin ati-i aşkıma gelince, ben onu, dünyanın en cazip, en muattar, en nadide çiçekleriyle dolu bir bahçe hâlinde görüyorum ve daima ona koşuyorum...

Neyyire”

— Gece, 21 Teşrin-i Evvel —

“Gece yarısından sonra saat iki... Yalıda herkes uyuyor; etrafın vâsi, derin sükûtunda yalnız denizin feşâfeş-i harimini duyuyorum ve seni, muttasıl seni düşünüyorum. [s.33] Bugün beraber geçirdiğimiz saatler, bilmem neden, eskilerden daha güzeldi. İkimizin de müstesna bir harâretimiz, müstesna bir çılgınlığımız vardı, değil mi? Ahmet Hikmet’in “Hâristan ve Gülistan”ındaki gibi her öpülen yerde bir gül çıksaydı, ben şimdi o kadar müzehher olacaktım ki etrafımdaki büyük ve küçük periler – aşk ve ihtiras, hayal ve tefekkür perileri- dem-beste ve hayran kalacaklardı... Ve ben hâlâ sana mütehassirim; hâlâ seni istiyor, istiyorum. Şu dakikada yegâne tesellim senden biraz nefes, biraz rayiha ve pek çok hâr u günahkâr temaslar taşıyan gömleklere, mendillere, Japonlara bakmak! Derin bir meftuniyetle beraber azim bir zaaf ve mağlûbiyeti temsil eden bu zavallı eşyanın da öyle bir mana-yı tahassürü var ki!

Neyyire”

“Daha demin senden ayrıldığıım hâlde sana şu birkaç satırı yazmak ihtiyacını duydum. Çünkü ben artık [s.34] anlıyorum ki hastayım, aziz Sermed'im; hem şifa bulmak istenilmeyen bir hastalıkla melulum. Hüviyet-i maddiye ve maneviyyemi istilâ eden bir kuvvetin, kadir-i mutlak, zalim bir kuvvetin amir ve sahir huzurunda diz çökmüş, malikiyet ile memlûkiyetin ittihat ettiği en mühlik bir noktada, ebediyen esir ve münkad, kollarımı kavuşturmuş, hep sana bakıyorum. Hep seni arıyorum. Şunu bilmelisin ki, Sermed, hayatta senden başka kimsem yok; sen benim her şeyimsin. Beni sevmelisin, çok, pek çok sevmelisin. Zira beni sevmezsen yaşayamam. Senin aşkın olmazsa, sen olmazsan ben ölürüm, mutlaka ölürüm...

Neyyire”[s.35]

Rücu

Şu son mektubun tarihine dikkat ediniz ve daima elim bir raşe kalp ile yâd edeceğim (28 Teşrin-i Sâni) tarihindeki Neyyire ile o ateşin cümleleri yazan sevdakâr kadın beyninde bir münasebet var mı, söyleyiniz. Evet, Neyyire'nin son mektubundan ancak üç gün idi ki aramızda feci bir vak'a cereyan ediyordu. Ben o sahneyi, hemen o akşam aynıyle kaydetmişim ve şimdi mazbutatımı olduğu gibi, buraya nakletmek isterim. Zira o münakaşanın zahirî sadeliğinde öyle belîğ ve müesser bir facia hissiyle mündemicki fazla cümlelerle teşrih etmek faydasız [s.36] olur. Garip görünüyor, değil mi? Dehşetli bir felâkete uğramış olan bedbaht bir adamın hemen o akşam kalemine sarılarak felâketinin teferruatını kaydetmesine inanılmıyor, değil mi? Hâlbuki meşhurdur ki ekserî insanların ve hususiyle hayat-ı beşerin envainı tahlil etmek teşebbüsünde bulunan hikâyecilerin iki şahsiyeti vardı, denebilir. Bu müteradif şahsiyetlerin biri diğerinin temayülât ve harekâtını tedkik eder, tasvip veya takbih eyler ve... Onları pek nadiren tebdil edebilir! Bu garabet-i ruhiyyeyi herkes kitaplarda okumuş ve az çok kendisinde tecrübe etmiş olduğu için ısrar etmeyerek vak'aya geçiyorum.

Vak'a, Neyyire ile dört aydan beri devam eden maşuka-i mes'udemizin müzehher, müzeyyen ve mübarek muhitinde, artık nazarımda bir mabet kutsiyetini ihraz etmiş olan küçük evimde cereyan eder.

Neyyire (çarşafını çıkarmadan kanepeye oturmuş, benim hararetili buselerime mukabele etmek istemeyerek): [s.37]

— Bırak Sermed, rica ederim beni rahat bırak. O kadar meyus, o kadar mükedderim ki...

Ben: — Neyyire, nen var? Seni, bütün bütün başka bir kadın yapan felâket nedir? Bana bakan gözlerinde öyle derin bir lâkaydı, hayır daha doğrusu, öyle bir mana-yı haşyet görüyorum ki titriyorum, korkuyorum.

(Neyyire, gayr-i muayyen bir noktaya bakarak cevap vermiyor, mütehasir dudaklarımdan yüzünü çeviriyor.) Bu nefret, bu hainlik nedir? Neyyire? Söylesen... Bu üç gün zarfında ne oldu? Hakkımda fena şeyler mi haber aldın?

Neyyire: — Yok. Bir kabahat varsa bende...

Ben (ellerini öperek): — Rica ederim, bu muammalardan vazgeç. Hakikati söyle; çıldıracağım. Kabahatten bahsediyorsun. Sen kabahatli olamazsın, sen, melek Neyyire'm, saf ve mükemmelsin. Hem bir kabahatin varsa bile aşkımızın büyüklüğü onu mutlaka unutturur.

Neyyire (yüzündeki mana-yı yes pek acı bir mana-yı ızdıraba munkalip olarak) : — Aşkına, ulüvv-i cenâbına lâayık değilim, Sermed. [s.38]

Ben: — Hayır, sen her şeye lâayıksın; ve belki bir şey sana lâayık değil!

Neyyire: — Bana tatlı bir sarhoşluk veren bu gibi sözleri artık ağzına alma. Zira kalbimi yaralıyor. (Neyyire ani bir kararla ayağa kalkmıştı.) Hem ben hâlâ neye sükût ediyorum. Sana vermeğe geldiğim, vermeye mecbur olduğum haberi niçin saklıyorum? (Hayatta en muazzez bildiği bir vücudun birden bire ölümünü haber alacağını tahmin eden bir adam gibi mütehayyir ve münkesir dinliyor, artık sormaya cesaret etmiyordum. Esasen Neyyire tamamlamaya azim etmişti:) Sermed, beni dinle: Ben bundan sonra senin olamam. Zira o geldi. O, geçen akşam avdet etti; ve ben geçen akşamdan beri deli gibiyim. Hissiyatımla öyle mücadelelerim oldu ki... Fakat bugün artık kaniyim: Onu seviyorum. Onu ebediyen seveceğim ve ondan başkasını sevmedim... (Bir müddet düşündükten sonra) seni de sevdim, pek samimî, pek kuvvetli bir hisle sevdim. Anlamıyorum, cidden anlamıyorum.

Ben (başıma gayr-i muntazar bir darbe yemiş gibi sersem, dinliyordum. Bir müddet donmuş kaldım, cevap veremedim. [s.39]

Sonra pek zayıf bir sesle) : — Asıl ben anlamıyorum. Bu sözleri Neyyire mi söylüyor, yoksa ben mi kâbus içindeyim?

Neyyire: — Hakkın var, Sermed; bu pek acı, pek fena bir hâl. Ben de kızıyorum; kalbimin bu anlaşılmaz garabetine ben de şaşıyorum.

Ben, (felâketimin derecesini yavaş yavaş anlayarak) :

— Hayır, bütün bunlar boş cümleler! Esrar-ı kalp, garabet-i hissiye gibi güzel terkiplerin hakikî manasını ben sana söyleyim mi? Sen beni sevmiyordun; kat'iyen sevmedin. Maşukanın gaybubeti esnasında sıkılıyordun; hanımefendimize eğlence lâzımdı. Pek çirkin olmayan bir gence tesadüf etmiştin. “İşte, dedin, âlâ bir eğlence arkadaşı!” Hakikaten de eğlendin. Zekâsına eskiden beri itimadı olan o zavallı safdil, budala adamlarla mükemmel eğlendin!

Neyyire: — Sermed, rica ederim, hıyanet etme! Her şeyi söyleyebilirsin, ancak şu dört ay zarfında sana karşı gösterdiğim muhabbetten, evet derin, samimî muhabbetten şüphe edemezsin.

Ben (artık tahammül edemiyordum; bu müthiş muammayı halletmek değil, kanayan kalbimin cerihasını teskin eylemek [s.40] istiyordum: Söylemek, bağırarak, acı acı gülmek... Bunlar kalbim için bir nevi ilaçtı) : — “Muhabbet” kelimesini nasıl ağzına alabiliyorsun? Günahdır, ayıptır! Muhabbet, aşk! Ondan ben bahsedeceğim: Âh, Neyyire, ben seni ne büyük, ne ebedî bir hisle sevdim... Her gün, her dakika mabet-i hatıratıma çekilerek sana tapınıyordum. Fikrim, hissim, hayalim, itikadım sendin. Hatta kaç gündün düşünüyordum: Benim gibi derbeder bir sanatkâr için kıymetli bir servet olan hürriyetimi ayaklarına atmak: “Resmen de birbirimizin olalım; artık hep beraber, ebediyen beraber yaşayalım.” diye yalvarmak istiyordum... Hâlbuki perestiş ettiğim kadın ne kadar uzaklarda imiş!

Neyyire: — Geçen güne kadar yanında idim, Sermed; ruhum ruhunun tâ yanında yaşıyordu. Fakat o geldi ve tahammülsüz bir darbe ile ruhumu tâ u mâr etti. Anla, Sermed, benim de bedbahtlığımı anla ve haksız olma!

(Neyyire'nin sesinde öyle bir mana-yı hüznün ve istirham vardı ki hiddetim, isyanım biraz düşmüştü. Yanına oturarak ellerini okşamaya başlamıştım:) — Bu kâbustan uyanalım, Neyyireciğim; ilk genç hülyalarına tahakküm etmiş [s.41] bulunan adamın avdeti belki sana fazla tesir etti. Fakat yanılıyorsun; onu artık sevmiyorsun; onu artık sevemezsin. Çünkü sen beni sevdin; beni seviyorsun, Neyyire; düşün, burada yaşadığımız âlemi saatleri

gözünün önüne getir. Beni ateşin sözleriyle, mütemadi nevazîşleriyle sermest eden Neyyire sen değil miydin? (Bunları pür-harâret ve pür-niyaz bir sesle söylerken dudaklarımla Neyyire'nin ağzını öpmek, ona eski buselerimizin tadını hatırlatmak istiyordum. Lâkin, şimdi bir mana-yı ızdırıp ile bükülmüş olan o pembe dudaklar temasımdan kaçıyordu... Bir aralık dayanamadım; onları cebren öptüm, habsettim. O zaman Neyyire bütün kuvvetiyle beni itti, ayağa kalktı:)

— Bu yaptığın şey çirkin, pek çirkin! İtirafımdan sonra bunu yapmak gurur ki, haysiyetine yakışmaz. Çünkü bundan sonra aramızda aşka dair bir vak'a, bir söz olmaz. Sevmeyen bir kadının busesi bir alüftenin busesi demektir ve ben alüfte değilim!

Neyyire'nin ağzını öpmekle hislerim, arzularım bütün bütün galeyana gelmişti. Neyyire'yi gaib etmek benim için ölüm olacağını pek kuvvetli bir sarahatle hissediyordum ve artık yalvarıyordum: [s.42]

— Acı bana, Neyyire; sensiz yaşayamayacak olan zavallıya merhamet et. Göreceksin, ben ne iyi bir refikin olacağım. Buhran-ı kalbinin geçmesini sakit ve mutîa bir köpek sadakatiyle bekleyeceğim; çabuk geçmesine muhabbetkâr, vefakâr harekâtımla kendim de yardım edeceğim. Yalnız sen o adamın muhitinden çıkmaya, tamamen benim olmaya razı ol. Hatta istersen İstanbul'dan kaçalım. Dünyanın en uzak ve en güzel yerlerinde yaşayalım. Tabiatın mütenevvi ve ulvî bedayi ne büyük kederleri unutturmuştur!

Neyyire: — Yapamam, hiçbir zaman onun etrafından ayrılamam! Biliyorum ki o beni sevmedi ve sevmiyor. Biliyorum ki bana dikkat bile etmeyecek ve belki bir zaman sonra yine kaçacak, belki başkasıyla sevişip evlenecek; biliyorum ki benim hayatım yine bir cehennem olacak. Fakat kabil değil, ben artık senin olamam, aşkıma artık hıyanet edemem. Sermed, beni affet, acı hakikatler söylüyorum; fakat anlıyorum ki samimî olmam elzem: Evet, hıyanet ettim; sana verdiğim muhabbeti ondan, asıl aşkımdan çaldım.

Ben: — Of, bu ne insafsız sözler!

Neyyire: — İnsafsız olan ben değilim, esiri olduğum [s.43] kuvvet insafsız. Yoksa ben yemin ederim ki sana bîpayan bir şefkatle acıyorum. Mükedder, bedbaht olmamak için her istediğini yapmak isterdim.

Seven ve sevilmeyen bir kimse için bu gibi merhamet cümleleri pek ağırdır; zira o bîçarenin acınacak bir halde olduğunu teyit eder. İşte ben de artık tahammül edemeyerek ağlıyordum. Hayatımda ilk defa olarak bir kadın için ağlıyordum. Neyyire yanıma oturmuş beni teselli etmeğe, susturmağa çalışıyordu. Fakat o güne kadar aşk cümleleriyle, hararetli buseleriyle beni mes'ut eden dudaklar, müşfik ve rahîm bir hemşirenin söyleyebileceği sözlerden başka bir şey bulamıyordu ve o müşfik ve rahîm sözleri bana dehşetli acı geliyordu. Ağladım, ağladım... Bu uzun ağlamak sinirlerimi biraz teskin etmiş, aynı zamanda, hiddet ve isyanımı son dereceye getirmişti. Neyyire'nin bileklerini tutmuş, der-i aguşunda ebediyen mahrum olacağımı hissettiğim o ince beyaz kolları kırmak istiyor gibi sıkarak adeta bağıırıyordum:

— Bu yaptığını dünyanın en fena, en hain kadını [s.44] yapmaz. Ama iş senin zannettiğin kadar sâde değil. Bir adamın kalbini esir et, hayatını eline al ve sonra bırak, kaç... Güya eski bir aşka hürmeten yalnız senin için yaşayan bir ruhu öldür... Hayır, hayır... Kat'iyen bu hıyaneti yapamazsın. Zira fena olur, işitiyor musun Neyyire, pek fena olur!

Hiddet ve isyanıma mukabil Neyyire'nin gözlerinde de bir şerare-i hiddet ve isyan parlamaya başlamıştı; ve bu noktadan itibaren mükâlememiz birbirine çarpan iki keskin kılıcın seri ve bînsaf darbelerine benziyordu:

Neyyire: — Bırak, Sermed, bırak diyorum; bileklerimi kıracaksın.

Ben: — Bırakmam, seni kaçırmam. Sen benimsin ve daima benim kalacaksın.

Neyyire: — Başkasını severken artık senin olamam.

Ben: — Sev, istediğin kadar başkasını sev; fakat beni terk etme. Aman, Neyyire, görüyor musun; hissimin vüs'atını tasavvur ediyor musun? Böyle bir teklifin ağzımdan çıkabileceğini ömrümde düşünemezdim! Demek

[s.45] büyük bir aşk, çılgın bir sevda insanı her şeye sevk ediyor: İzzet-i nefis, gurur, namus... Her şey, her şey çığneniyor.

Neyyire: — Yeter, devam etme, Sermed; bu gibi hâller ne sana ve ne bana lâıyk değil. Ayrılalım, hatıratımızı fazla telvis etmeden birbirimizden uzaklaşalım.

Ben: — Sana dünyanın en hayret-bahş delil-i aşkını verdim de sen bunu kirli bir şey telakki ediyorsun. Ne insafsız, ne hain, ne adî kadınmışsın!

Neyyire: — Tahkirâtıma, Sermed, kimsenin kimseyi tahkir etmeğe hakkı yoktur; ve bhusus kimse kimsenin kalbine emredemez. Bırak gideyim. Bırak, Sermed, yoksa bağırırım.

Neyyire, bu müthiş sözleri öyle pür-nefret bir bakışla, öyle düşman bir sesle söylemişti ki ruhum, iptidaî bir adam vahşetiyle doldu ve korktum. Ufak bir arzusu uğrunda ölmeğe müheyya olacak derecede sevdiğim şu kadını ben, elimle öldürebileceğimi anladım ve kendimden korktum. Hemen Neyyire'nin bileklerini serbest bırakarak: “Git, dedim, çabuk git. Yalnız seni değil, hayalini bile muhitimden kovuyorum!” [s.46]

Kim bilir ne hâlde idim ki Neyyire, tahkirâtımın ağır darbelerine rağmen, pek çok acınmaya şayan olduğumu hissetti ve müteessir bir eda ile şu son cümleyi söyledi:

— Yazık, Sermed, pek yazık. Biz bu tarzda ayrılmamalıydık!

Fakat ben dinlemek istemiyor; asabî ve titrek bir el ile kapıyı işaret ediyordum. Esasen takatim kalmamıştı. Boğazım tıkanıyor; gözlerim bulanıyordu...

Kendimi biraz topladığım zaman akşam olmuş, demin bir tufan ruhun velvelesiyle çınlayan odam, şimdi esmer gölgeli, müsterih ve derin bir sükûn içinde uyuyordu. [s.47]

Firar

Neyyire’ye karşı öyle pür-feveran bir hiddetim, öyle bîaman bir kinim vardı ki artık onu görmemeğe karar vermiştim. Fakat yirmi dört saat geçmeden, hissiyatımın şiddetiyle kararlarım alt üst olmuş, Neyyire’yi görmek arzusu fikr ü kalbimi bîhuzur etmeğe başlamıştı. Mektuplar yazdım, yalvardım. Ağladım... Bebek’teki yalının önünde her gün serseri gibi dolaşım. Hiç... Yalnız sükût! İnsanı boğan, öldüren müthiş bir sükût-ı muannit!

Bütün manasıyla gamlı bir cinnet-i aşk içinde geçen bu zamanı hayatımda unutamayacağım. [s.48]

İyi ki az bir müddet zarfında bana İstanbul’u terk ettirdiler; yoksa mutlaka deli olurum. “İstanbul’u terk ettirdiler” diyorum, zira ben kendim, bir karar alıp onu icra edecek hâlde değildim. Müthiş bir keder içinde yaşadığımı, günden güne zayıfladığımı gören zavallı annem, nevaşli suallerine hiçbir cevap alamayınca nihayet dayanamamış, en samimî dostum olduğunu bildiği Suâd’a koşmuş ve hakikati – müphem fakat kâfi bir surette – anlamıştı. İşte validemle Suâd, muhit-i teellümden uzaklaşmamın elzem olduğuna beni ikna ettiler ve her şeyi hazırladılar:

Şiir ve sanat, bahusus bizde, erbabını yaşatamadığı için, benim de bir memuriyetim vardı. Mezuniyet aldılar; kazandığından fazla sarf edenlerden olduğum için tasarruf edilmiş bir sermayem yoktu, babadan kalma ufak tefek emlâktan birini –bir mutat– satarak bana mühimce bir para tedarik ettiler, ve ben bir gün kendimi “Orient Exspress”de buldum...

Bu elim hikâye-i aşka yine mazbutatımı aynıyle istinsah [s.49] ederek devam etmeği münasip görüyorum. Esasen günü gününe yazılmış olan bu evrak-ı kalbe ilave edilecek bir şey bulamıyorum... [s.50]

Unutmak İçin

— Viyana, 10 Kânûn-ı Sâni —

On günden beri buradayım. Fikr ü hissimi oyalamak, kendimi unutmak için muttasıl geziyorum, muttasıl hariçle meşgul oluyorum; ve muhitin yenilikleri buna pek müsait: Eski ve kibar şehrin mutantan sarayları, zengin müzeleri, emsalsiz musikisi, cidden zarif ve güzel kadınları... Uzak bir maziden beri devam eden bir medeniyetin bu cazibedar mahsulleri hayret ve merakımı nasıl uyandırmazın? İlk defa olarak gördüğüm cesim bir pâ-yı tahtın patırdılı ve şaşaalı hareket-i medeniyyesi nazarlarımı [s.51] nasıl kamaştırmasın? Geziyorum, eğleniyorum, hatta bazen bir çocuk hafifliğiyle seviniyorum. Fakat zevk ve neşem çok süremiyor, kalbimi dolduran merâret içinde mahvolup gidiyorum. Hele dün akşam o kadar mahzun idim ki Neyyire'nin işvekâr ve hain hayalinden kaçmak, hatıratımı öldürmek için içki ve sefahatten başka bir çare bulamadım ve aman Yarabbi, bunun neticesi ne acı, ne müstekreh bir şey oldu!

Esas ticaretini sahneden ziyade localarda ve masalar etrafında oynanan oyunlar teşkil eden sefahathanelerden birine, rivayete göre en mümtazına gitmiştik. Manasız şarkılar söyleyen, nadiren bedîf bir vaziyet gösteren nim uryan kadınlara ve bunları seyrederek eğlenebilen halka evvelâ acıdım. “İnsanlar ne adî, ne boş! En kıymetli addettikleri vakti öldürmek için, gayr-i kabil tedavi sıkıntılarını oyalamak için ne bayağı çareler bulurlar!” diye bağırarak istiyordum: Lakin sonra ben de içtim, içtim; ve içtikçe, maddiyata karşı beni lâkayt eden, hüviyetimi yükselten büyük aşkım ve büyük kederim sarhoşluğun dumanları içinde nâ-bedîd oldukça, ben de etrafımdakiler gibi [s.52] oldum. Kadınlardan birini masama davet ettim; ona birçok ikramlar, iltifatlar ederek lutf-ı nevazişini istedim, hatta rica ettim, yalvardım... Sonra ne oldu, teferruatını hatırlamıyorum; yalnız sabaha karşı şarap kokan, haris ve velvedar buseler arasında ayıldığımı, kadının evinden bir havf-i mecnunane ile hemen kaçtığımı biliyorum. Hüsn ü ânına edilen hakareti anlamayan zavallı rakkasenin mütehayyir ve müstehzi kakkahaları

hâlâ kulaklarımı dolduruyor; ağızımda müthiş bir acılık, ruhumda payansız bir yeis var... Âh, Neyyire, Neyyire! Beni ne raddeye düşürdün ve daha, kim bilir ne hâle getireceksin?!...

— Paris, 23 Şubat —

Viyana’da geçirdiğim hayat-ı sefihanedен vücudum fazla yorulmuş, ruhum fazla sıkılmış olacak ki Paris’e geldiğim günden beri bütün bütün başka bir tarzda yaşıyorum ve bu tarz, temayülâtıma pek daha muvafık. Esasen üç hafta evvel buraya vasıl olduğum gece, Şimendifer İstasyonu’ndan ikamet [s.53] ettiğim “Grand Otel”e gelinceye kadar, senelerden beri mütehassirane tahayyül ettiğim aydınlık ve şen bulvarlarla kahve ve tiyatro binalarına ve sonra Paris’in abide-i mümessilesi gibi kemal-i ihtişam ile kabaran operasına bakarak duyduğum büyük sevinç hâlâ devam ediyor, fikr ü hissime oyalıyor. Viyana’da, ilk günlerin merakı çok geçmeden sönmüş, elemime işaret ve sefahat lâzım olmuştu. Hâlbuki Paris’in insanı gittikçe teshir eden güzelliği, edebî temaşalarıyla zarif aile müsamereleri o kadar hoş ki... Biraz cesaret etsem şifa bulmaya başladım, diyeceğim. Aman, Paris; sen ki güzel, şefik ve rahîmsin, benim gibi bahtsız bir âşığı cenah-ı teselliye al ve ona “unutmak” nimetini lütfen bahşet!

— Paris, 26 Şubat —

Sabah saat altı... Dünden beri hâlâ kar yağıyor: Tülden bir perde kadar sıkı, ayrı daneli, mütemudi ve muannit [s.54] bir kar. Ancak yarım saat evvel odama avdet ettim ve uyumaya hiç arzum yok... Paris’in en meşhur sokakları ortasında kocaman bir ada teşkil eden otelin beşinci katındaki odam küçücük; fakat o kadar temiz ve sevimli ki hoşuma gidiyor. Bahusus şu dakikada pencereden “Bulvar De La Madeleine”in sisli ve karlı bir şefk içinde uyanmasını seyrederken, gayet muntazam dizilmiş sebze yığınlarını “hâl”lere götüren iri “Norman” atlı yük arabalarına, işlerine koşan amele ve

dükkâncılara bakarken, sıcak ve rahat odamda dolaşıp düşünmek bana büyük bir zevk veriyor. Öyle bir yaşamak zevki ki çoktan hissetmemiştim. Ve bunun sebebini bulmak pek güç olmayacak; hissiyatımı biraz samimiyetle kendi kendime tahlil etsem anlayacağım:

Dün akşam “Komedi Fransız”da idim. Bu tiyatroya gitmek her defasında beni mes’ut ve hayran ediyor; dünyada böyle mükemmel bir temaşa heyeti tasavvur edemezdim. Âh, eserini böyle mümessillere tevdi etmek... İşte bütün edebiyat heveslerim yine uyanıyor ve: “Dünyada her şey boş; servet, şan ve debdebe, hatta aşk; hepsi fâni, hepsi boş, yaşamaya bir mana [s.55] veren yalnız odur: Sanat, sanat... Ebedî ve mukaddes sanat!” diye adeta haykırıyorum. Zekâmda öyle bir vüs’at, nazarımda öyle bir nüfuz, lisanımda öyle bir kuvvet hissediyorum ki bütün dünyayı meftun ve meshur bırakacak...

Heyhat! Galeyan-ı his zamanlarında hakikat olmaya pek yakın tahayyül ettiğim “Şaheser”ler, yine ihmal ve kararsızlık, nefesime emniyetsizlik hisleri içinde mevhum kalacak; ve bîçare ben, biraz temeyyüz geçinmek için ruhuma tamamiyle bîgâne olan işlerle uğraşmaya mahkûm olarak yaşamaya devam edeceğim... Fakat buna yaşamak demek caiz mi?...

Gördünüz mü? Memnuniyetim çok sürmedi. Hüviyetimin sanki esasını teşkil eden reng-i elem yine etrafımı kaplamak istiyor. Fakat ona mağlup olmayacağım. Bu gece, bana hayatın tatlı cihetlerini hatırlattı. Gençliğim, heveslerim isyan ediyor; velhâsıl unutmak ve yaşamak istiyorum.

“Komedi Fransız”da seyrettiğim, Alfred du Musset’in “Venedik Gecesi” ile “Aşk Şakaya Gelmez” namındaki eserleriydi. Bahusus ikincisinin mevzuu beni müteessir edecek bir mahiyette idi: Mütakabil aşklarına [s.56] rağmen kibr ü gururdan mütevellit bir anlaşamamazlıkla birbirlerini müteezzî eden (Kamî’yi) ve (pür-dikan) zavallı “Ruzet”in masum kalbiyle, onu öldürünceye kadar, nasıl oynadırlarsa, başkasını seven Neyyire de benim hissiyatımla eğlenmemiş miydi? Evet, bu hazin bir benzeyişti. Zaten müşabehet olmasaydı bile, her bedbaht ruh gibi, benimki de böyle bir eser-i âşıkanece cerihasını kanatacak bir şey bulacaktı. Fakat şahsî teessürüm bu

gece pek kuvvetli değildi. Hemen kâmilten temaşanın edebî nefasetleriyle meşgul ve mütelezziz oldum ve hayali gençliğin bu edebî şair mabutundan ayrılarak gece yarısına doğru otomobille (Margi de La Mar)ın müsameresine giderken, hafızamda canlanan kısım, her şeye rağmen sevmek saadetini tecbil eden mensure idi. O meşhur parçayı hatırlıyorsunuz değil mi?

“Bütün erkekler yalancı ve mütelevvin, cali ve geveze, ikiyüzlü, mütekebbir veya alçak, menfur ve şehvet-perestdirler; bütün kadınlar hain, dessay ve havai, pür-merak ve sefihdirler; dünya, öyle payansız bir mezbeledir ki orada en şekilsiz mahlûkat levs dağları üzerinde kıvranıyor. Lâkin dünyada mukaddes ve ulvî bir şey var: Bu kadar kusurlu ve fena [s.57] mahlûkatlardan ikisinin birleşmesi. İnsan, aşkında ekseriya aldatılır, mecruh ve bedbaht olur, fakat sever; ve mezarının kenarına gelince dönüp arkasına baktığı zaman, kendi kendine der ki: Ekseriyi ızdırıp çektim, bazen aldandım; ama sevdim. O halde yaşamış olan benim; gurur ve yeisimin ihdas ettiği cali bir mahlûk değil...”

Bu parçayı hatırlamamada şayan-ı taaccüp var mıydı? Bedbaht bir âşık için bunlardan daha belîğ bir teselli mi olurdu?

Yeni tanıdığım (de La Mar) ailesinin müzeyyen ve mükellef konağına girince, bu davete icabet etmek bana evvelâ sıkıntılı bir vazife göründü. Fakat muhit o kadar süslü ve sevimli, umumiyetle kibar olan med’uvvîn arasındaki kadınların bazısı o kadar mümtaz ve cazibedar idi, sonra bu halk o derece tabî ve sade bir meserretle gülüyor, raks ediyor, eğleniyordu ki bu incizab-ı zevke mukavemet etmek kabil değildi. [s.58]

Ben de genç kızlarla, genç kadınlarla konuştum, güldüm, raks ettim ve pek eğleniyor göründüm; belki de hakikaten eğlendim. Ancak, marazını devasız bilen bir hasta kendisini iyi hissetse bile nasıl buna inanmaz ve bunu söylemekten çekinirse, ben de eğlendiğimi itiraf etmekten çekiniyorum. Hâlbuki pek âlâ eğlendim ve hatta –Yâ-Rabbi, insanların kalbi ne karışık bir muamma imiş!- Sarı saçlı, mavi gözlü, ince uzun bir genç kızla biraz fazla

görüşmüş olacağım ki ihtiyar Markiz'in elini öperek arz-ı teşekkür ve veda ettiğim sırada: “Teşrifinize memnun oldum, beyim; ümit ederim ki sıkılmadınız...” dedi ve, sevimli buruşuk yüzünde eski güzelliğinin yegâne delilleri gibi parlayan, iri siyah gözlerinin manidar ve müsaidekâr bir nazar-ı mütebessimiyle gözlerimin içine bakarak ilâve etti:

— Yakında yine buyurunuz. Yiğenim “İvven” hemen her gün bizdedir.

Ben mahcup bir tebessümle “teşekkür ederim” sözünden başka bir cevap bulamıyordum. Zaten Markiz vakit bırakmadan ilâve etti: [s.59]

— Sıkılacak ne var! Zevk-i seliminizi tebrik ederim.

Demek oluyor ki ben Madmazel (İvven de Perliye) ile fazla konuşmuş, fazla dans etmiş, fazla meşgul olmuşum ve şu dakikada onu düşünürken, bana gösterdiği rûy-ı iltifata adeta seviniyorum. Demin bahsettiğim yaşamak zevki acaba o mavi gözlerin hararet tebessümüyle mi uyandı? Acaba o mavi gözlerin ruhuma şifa-bahş olacağını hissederek mi seviniyorum?

— Paris, 5 Mart —

Bugün Marki ve Markiz de La-Mar'a teşekkür ziyaretini ifa için gitmiştim. Tesadüfen Markiz evde idi; beni kabul etti. Yine tesadüfen Madmazel İvven de Perliye de orada idi. İhtiyar Markiz manidar gözleriyle yiğenine bakarak: [s.60]

— Doğrusu, Sermed Bey; - dedi - çok talihli bir zat imişsiniz!

Gülüştük. Böyle ziyaretlerde mutata olan birçok kişilerden bahsettik. Bir aralık Markiz memleketime, aileme, hayat-ı hususiyeme dair birkaç soru sordu. Cevaplarımı dinlerken İvven'in mavi gözleri merak ile parlıyor; ince

dudakları sevimli bir tebessümle açılarak muntazam beyaz dişlerini gösteriyordu ve hakikaten bu tebessüm pek, pek tatlıydı...

Demin anneme yazdığım mektupta iyi ve memnun olduğumu söyledim. Acaba doğru mu, yoksa bîçare validemi sevindirmek için yalan mı söyledim? Zannederim, yarı doğru yarı yalan bir haber...

— Paris, 19 Mart —

Bu sabah Suâd'dan bir mektup aldım. Validemden istediğim altı bin frangı yollamakla beraber müsrifliğimi tenkit ediyor: “Bu yaptığın doğru değil, diyor. İki buçuk [s.61] ayda beş yüz lira sarf ettik. Otuz beş lira aylığı olan bir müdür beyin bütçesine sığar şey mi? Hem artık avdet et. Nazır-ı şikâyet etmeğe başladı. İstikbalini düşün. Çocukluk yeter!”

Zavallı Suâd! Aşkın istibdadını bilmediği ne kadar aşıkâr... Paradan, nezaretten, istikbalden bahsediyor ve belki haklı olan odur. Şüphesiz öyle düşünmek lâzım. İnsan, ya beynine bir kurşun sıkmalı veyahut hayatın bu elim zaruretlerini düşünmeli...

— 19 Mart, Gece Yarısı —

Bu akşam bir tarafa çıkmadım. Öyle bir mahzuniyet, bir yeis, bir kuvvetsizlik içindeyim ki odam sanki ölüm ve mezar kokuyor. İstanbul'dan, Bebek'ten gelen Suâd'ın mektubu yine tekmil-i acılarımı uyandırdı. Neyyire'nin evzâı, Neyyire'nin sözleri, Neyyire'nin vücudu gözümün önünden gitmiyor. Onunla yaşadığım saatlerin teferruatını muttasıl hayalimden geçiriyorum ve bu tahatturun, bu tahayyülün öyle müskir bir zehir tadı var ki... [s.62]

Hayır, ben şifa bulmayacağım. Ben bitmiş bir adamım. Suâd da bana istikbalden bahsediyor! Hangi istikbalden? Ölümense pek âlâ...

Şu son günlerde kendimi etrafından zevk alabilir bir genç zannetmiş olmama şaşıyorum. İnsanlar ne kadar aldanmayı severler! Zaaf ve budalalık!

— Paris, 26 Mart —

Bir haftadan beri tanıdıklarımın kimseyi görmedim. Herkesten kaçtım. Elem ve felâketimle yalnız kalmaya muhtaç idim. Her akşam bir tiyatroya gittim ve tercihen sevda facialarını aradım... Bu sabah Madmazel İvven de Perliye'den resmî ve sitemkâr bir küçük mektup aldım. Yarın için çaya davet ediyor. Fakat bende Madmazel İvven'e iltifat edecek hâl var mı? Beyan-ı itizar edip gitmeyeceğim. [s.63]

— Paris, 27 Mart; Gece —

Bugün saat sekize kadar de Perliyelerin (Bulvar Malzerib)deki evlerinde vakit geçirdim! Çay ziyafetine davetli kadın ve erkeklere ikram etmekle uğraşan (İvven), gözlerinde gizli bir mana-yı tercih ile benimle meşgul oldu; hemen umumiyetle yabancıyı bulduğum bu sathî, kibar ve zarif halka beni tanıttirmek, beni takdir ettirmek istedi; şayan-ı dikkat meselelerden ve bittabi edebiyatımız ve kadınlarımızdan bahsetmeğe sevketti. Ben de, hepimiz de müheyya-yı inkişaf olan beğenilmek arzusuyla mı, yoksa İvven'in mültefit nazar-ı teşvikine cevap vermek için mi, bilmiyorum: Birçok söyledim; nükteli, nâ-şinîde şeyler bulmaya gayret ettim.

Bir aralık salonun bir tarafında İvven ile yalnız kalmıştık. Paris'te ne kadar zaman daha bulunacağımı sordu; “En çok bir ay” cevabını alınca: — Yazık, dedi; bir saniye dalgın düşündükten sonra: — Pek yazık! diye tekrar ederek hissini teyit etmek istedi ve arkasından ilâve etti:

—Siz sabahları ne yapıyorsunuz? Hiç “buil [s.64] dubuluk”a geldiğiniz yok. Ben her gün gâh atla gâh araba ile gider gezerim. “Buil” hele şu mevsimde, o kadar galebelik, o kadar şık, o kadar latif oluyor ki!

Bu cümleleri müterennim sesiyle, ahenktar lisaniyla söylerken İvven'in mavi gözleri cazip ve davetkâr bir nazarla bana bakıyor, terahhum-u kalbime nüfuz etmeğe çalışıyor gibiydi; ve ben bu nazarlarda nahoş bir şey bulmuyordum. Bilâkis...

— Paris, 11 Nisan —

İki haftadan beri İvven de Perliye ile meşgulüm. Hemen her sabah Bolonya ormanında, hemen her akşam çay ziyafetlerinde veyahut müsamere-i raksiyelerde buluşuyoruz. İvven'in ince bir zekâsı, hassas bir ruhu, ve pek şen, pek rengîn bir konuşması var. On sene evvel refikasını kaybetmiş olan Kont de Perliye'nin şu yegâne çocuğuna karşı gösterdiği büyük zaafın tesiriyle olacak, İvven'in tabiatında bazı ufak tefek şımarıklıklar, taşkınlıklar olmasa, mükemmel bir genç kız diyeceğim. Ancak benim bu hırçınlıklardan [s.65] şikâyete hakkım var mı? Babasına karşı ettiği serkeşlik ekseriya benim menfaatime olmuyor mu? İşte bu sabah kontun rahatsızlığına rağmen ve yapayalnız faytonuna binerek “buya”ya gelmesi mutlaka yeni bir serkeşliğin neticesiydi. Fakat zavallı İvven, ne kadar meyyus ve pişman olarak evine avdet etmiştir!

Ormanın yeni çiçek açan yüksek ağaçlarla muhat, serin ve muattar, temiz ve تنها bir yolunda geziniyorduk. Mükâlememiz, umumî mevzuları süratle dolandıktan sonra, kalbî ve samimî bahislere gelmişti. İvven çocukluk hatıralarıyla genç kız hülyalarını, maziye ait teessüfleriyle atiden beklediği saadetleri tasvir ediyor, muhabbetkâr ve munis, yanıma sokularak anlatıyordu. Sesi heyecanlı, gözleri handan ve parlaktı. Ve ben bu sestem, bu nazarlardan, yanımda temas-ı nevazişkârını hissettiğim taze vücuttan tereşşuh eden hevâ-yı füsunkâr içinde başımın döndüğünü hissediyordum. Bir aralık durdum, İvven'e baktım: kendisini şimdiye kadar böyle güzel görmemiştim. Beyaz ve nazik teni, yeşil yapraklardan süzülen müşemmes ziyanın tesirleriyle müstesna bir şefâfiyyet kesp etmiş ve mavi gözleri, hisli hülyalarının ma'kesi olmuş gibi, cazip [s.66] bir derinlik almıştı. Beyaz

dişlerini göstererek açılan kırmızı dudakları, ince elbisesinin yumuşak kumaşı altında bedîî şekli gizlice teressüm eden canlı, genç göğsü; kuvvetli, muntazam ve pür-hararet vücudu... Bütün bu mahâsin ta yanımda, bana mevut, bana münhasır gibi duruyordu ve bu genç kız vücudunun etrafındaki hale-i şiir ve hevesât beni çekiyor, çekiyor, başımı fena halde döndürüyordu. O derecede ki dayanamadım, iki elimi uzatarak İvven'in ellerini tuttum. Bu narin ve yumuşak eller biraz titrek ve pek çok sıcaktı:

— Madmazel İvven, ne kadar güzelsiniz! dedim. O, cesaret verici bir tebessümle bana baktı, bekliyordu: Mutlaka sevdakâr ve ateşîn cümleler, belki de, ebediyet tadı veren uzun buseler bekliyordu. Lâkin ben devam edemedim; bu mavi gözlerin muhabbetkâr bakışı hayalimde, ta uzaklardaki yeşilimsi büyük mavi gözleri uyandırdı. Neyyire ile dolu olan kalbimin İvven'e karşı lâkayt olduğunu bir şimşek sür'atiyle anladım; yalnız sınırlarıma ait maddi bir incizap ile İvven'i seviyor görünmek, ona ümit-bahş sözler söylemek iyi bir hareket olmayacağını düşündüm; benden aşk [s.67] ve saadet ümit eden bu pür-emel genç kızını aldatmak bana pek ağır geldi; ve avuçlarımda bir humma-yı incizap ile yanan narin ve yumuşak elleri hürmetkâr ve hazin bir buse ile öptüm:

— “Evet, pek güzelsiniz, Madmazel İvven” diye tekrar ettim ve fazla bir şey söyleyemedim.

İvven meyus ve mütehayyir bir eda ile: “Teşekkür ederim” diyerek ellerini çekti; arabasının beklediği cihete doğru ve seri ve biraz sinirli adımlarla yürümeğe başladı. Ben de mebhût ve mahcup takip ediyordum. Bir şey olmamış gibi sade ve dostane bir musâfaha ile ayrıldık. Fakat İvven'in yanakları fazla kırmızı, nazarlarımdan kaçan gözleri fazla hazindi ve bahusus dudaklarında fazla asabî ve acı bir bükülme vardı...

— Paris, 12 Nisan; Sabah —

Dün İvven'den ayrıldıktan sonra kendime kızdım. “Budala, diyordum, lutf-ı kaderin uzattığı eli [s.68] okşayıp öpeceğine, onu kaba ve sert bir darbe

ile ittin. Niçin, sanki? Seni aldatmış, seninle eğlenmiş olan bir kadının hatırasına sadık kalmayı kahramanlık mı zannediyorsun! Budala, budala...” Bu suretle hüviyetimin bir kısmı diğerini tezyif ederken İvven’in kırmızı dudakları, vücudunun bedîî şekilleri, gözlerinin har ve davetkâr bakışları hayalimden gitmiyor; damarlarımda rahatsız edici, kavi arzular tutuşturuyordu. Ve, garip bir teselsül-i hayalât ile, Neyyire’nin dudakları, vücudu, gözleri hatıramı işgal ediyor, İvven’e ait arzularım o anda bütün bütün tutuşarak büyük bir azap veriyordu. Nihayet öyle karışık hisler içinde meyus ve nalân kalıyordum ki kendime, Neyyire’ye, dünyaya hiddet ediyor; vurmak, kırmak, kurtulmak için çareler arıyordum. Neyi vurup kırmak, neden kurtulmak? Müphem, pek müphem...

Herhalde tefekkür ve tahatturumdan kaçmak azmiyle eğlence yerleri aradım. Evvelâ “Femina” tiyatrosuna gittim. Pek güldürücü, pek tuhaf bir oyun vardı; ama ben gülmüyordum ve etrafımdaki halkın kahkahaları sinirime [s.69] dokunuyordu. Yalnız oyunda feylesof Volter’in heykeli canlanarak – meşhur mümessil (Seykure)nin ağzından- asrın medenî kadın ve erkeklerine pek manidar tezyifatını yağdırdığı zaman memnuniyetle dudaklarım gülümsedi; bu hicviye, hissiyatıma o kadar tevafuk ediyordu ki...

Şifa bulmayan bedbinliğimi, derin hüznümü izale etmek için gece dolaşmasına devam ettim: “Maksim”in musiki, kahkaha ve rayiha ile meşbu havasında iki saat geçirdim. İçtim, içtim... Binlerce franklık elbise ve mücevheratına rağmen beş on lira vererek bir müşteri bekleyen boyalı kadınlarla raksettim. Lâkin hiçbiri beni cezp etmiyordu. Hatta pek güzel olduğu şüphesiz olan “Lusyen” bile... “Maksim”den sonra “seyru”ye gittim; yine şampanya, yine raks, yine fazla muattar ve fazla ziyadar bir hevâ-yı sefahat... Sonra, sabahın dördüne yakın “Fişer”in küçük ve zarif “hücre-i leyliye”sine düştüm. Bütün masalar meşguldü. Ensesi hizasına kadar kesik saçlı, mütearrız parlak gözlü bir genç kadın piyanonun yanında durmuş, açık veya kapalı, nükteli veya sarîh tabirlerle sevdâyı, buseyi, ihtirasatı [s.70] terennüm eden şarkılar okuyordu. İncilerle süslü ince beyaz boyunlar; siyah, beyaz, mavi ipekli elbiselerden kaçan cazibedar ve müdevver omuzlu; hareleri arasında pırlantaların yıldızları parlayan sarı, kumral, siyah saçlar;

sonra da siyah elbiseli, bıyıklı ve bıyksız, genç, orta yaşlı ve ihtiyar erkekler... Ve bütün bu temâsil servet ve zarafetin baygın, muhteris, hararetili nazarları; ve bütün bu nazarların umk-ı manisinde silinmez, daimî bir gölge: Her eğlencenin, her zevkin boşluğunu, faniliğini bilmek yeisi!

Sıkışabildiğim köşenin karşı tarafında oturan pek genç bir kadın vardı ki –belki yanında ergin bulunmadığı için- hemen nazarlarımı celp etti. Ancak yirmi yaşlarında görünen bu kadının pembe ve yuvarlak bir yüzü, “kiraz dudak” teşbihiyle anlatabileceğim küçük ve pek kırmızı bir ağzı, müteharrik kanatlarıyla etrafta zevkler arayan düz bir burnu, masumiyet ve şeytanet ile parlayan derin kestane gözleri vardı. Şampanya bardağını yavaş yavaş dudaklarına götüren eli o kadar muntazam ve bu elin narin bir bilekle merbut bulunduğu [s.71] üryan kol o kadar nadir bir tenasüple güzeldi ki ona uzun müddet baktım. Nikâhım fazla bir ısrar ile muttasıl kendisine avdet ettiği için olacak, o bir aralık yanındaki yaşlıca refikasına sinirli bir tebessümle bir şeyler söyledi ve gözünün ucuyla beni gösterir gibi oldu. Artık merakım tamamen uyanmıştı; (Materdütel)den malûmat aldım: (Teitremişel)de birkaç aydan beri oynamaya başlamış “Rozin” namındaki bir artist; pek zengin bir İspanyalının ikbali; dostu muvakkaten memleketine avdet etmiş olacak ki bir zamandan beri yalnız... Tabi bu teferruat cazibeyi tezyit edecek mahiyette idi; nazarlarım gittikçe daha musirr, daha ricakâr oluyordu. Bu mücadele-yi nazariye epey sürdürdü ve nihayet büyük kestane gözler bir saniye bende tevakkuf etti, gülümsedi. Artık galebe-i ümit edebilirdim ve bunu temin için ne yapmak mümkünse esirgemedim: Yalnız onun tarafından görülebilen manidar, küçük işaretler, kalkıp gittiği zaman takip, ve otomobiline bineceği sırada hürmetkâr bir selâmla takarrüp:

— Kendimi takdim etmeme müsaade buyurulur mu?

— Aman, efendim, bu ne garip şey! Siz kimsiniz? [s.72]

— Hüsn ü ânınıza meftun bir ecnebi. Pek hürmetkâr bir bendeniz. Lütuf buyurursanız, beraber “Munmareter”e gideriz. Biraz eğleniriz. Daha erken!

O, taze bir hande ile cevap veriyor: — “Evet, sabahın beşi, cidden pek erken!” ve “fişer”den çıkan birkaç kadın ve erkeğe seri bir nazarla baktıktan sonra acele ilâve ediyor:

— Peki, peki, otomobile bininiz. Böyle kaldırım üzerinde konuşmak münasip değil.

Rozin’in bir “bu devar” kadar şık, muattar ve müzehher otomobilinde, müsamahakâr teyze ile evvelâ müşteki ve sonra mültefit iken arasında yerleşince, cesaretimi mazur göstermek için bulduğum süslü cümleleri nakledecek değilim. Yalnız Rozin’in: “Tanıdığım bir İspanyalıya o kadar benziyorsunuz ki sizinle tanışmak merakına dayanamam; yoksa...” tarzındaki sözleri hatırıma geliyor da gülüyorum; başkasına benzediğim için hüsn-i kabul görmek, bu da mukaddermiş... Fakat hüsn-i kabul şimdilik Rozin’in (Şanzelize)deki apartmanı kapısına kadar! [s.73]

— Paris, 26 Nisan; Akşam Saat Dokuz —

Demin Rozin telefon etti; öğleden beri nerelerde olduğumu sitemkâr tabirlerle sorduktan sonra, hemen kendisine gitmemi söyledi. Lâkin rahatsızlık bahanesiyle kurtuldum. Rozin’e karşı “kurtuldum” tabirini kullanmak şüphesiz nankörlük: “Fişer”in kapısı önünde tanıştığımız zamandan beri bana yaşattığı zevk saatlerini, başkası olsaydı, kemal-i şükran ile yâd ederdi: Rahat bir otomobil içinde, pek güzel ve pek zarif bir Paris artisti ile beraber yapılan uzun seyrânlar; yanımdaki şık kadına takdir ile ve bazen bana gıpta ile atıf edilen nazarlara arasında “kafedupori”, “pâyâr” veyahut “ermenunvil”de yiyip içmeler; ve bhusus Rozin’in pek ince bir hüsn-i tabiatla döşenmiş mükellef apartmanında geçirilen sevda geceleri... Rozin’in genç ve haris vücudu bana öyle mükerrer, öyle çılgın zevkler veriyordu ki şüphesiz bu hâl devam edemezdi; hasta olmak, delirmek, ölmek... Her şey mümkündü. Ancak bu mütemadi nevazişlerin – içki, morfin gibi- sarhoş edici, unutturucu bir hassası var ve bu, bence pek kıymetli... [s.74]

Yalnız bugün, Rozin'in daire-i cazibesinden kaçmak ihtiyacını duyduğum; sınırlarımı dinlendirmek, sanki bir baran-ı huzûz altında uyuşmuş olan aklımı toplamak ve üç buçuk aydan beri görmediğim memleketime dair konuşmak istiyordum. Hatırıma teyzezadem Vedâd geldi. Hukuk fakültesiyle ulûm-ı siyasiyye mektebine devam eden Vedâd, yirmi, yirmi bir yaşlarında, zeki ve mümtaz bir gençti. İki defa otelime gelip beni ziyaret ettiği halde ben daha kendisine gitmemiştim. Rozin ile öğle yemeğini bir mutat evde yedikten sonra, mühim bir işten bahsederek hemen sokağa çıktım. Hava berrak ve serindi. (Şanzelize)den Vedâd'ın (Kartiyelaten)deki apartmanına kadar yaya yürüdüm; geniş nefes almak, düşünerek yapayalnız dolaşmak pek hoşuma gidiyordu.

(Sen) Nehri'ni (Üçüncü Aleksandır) Köprüsü'nden geçerken bir aralık durdum ve baktım: Bir tarafımda, her noktasından zuhur ve hücum eden ahali, otomobiller ve arabalarla pürtelâş bir mahşer-i medeniyet halinde kaynaşan (Konkord) Meydanı'nın vüs'at ahenktarı, beyaz heykelleri, sanatkârene işlenmiş [s.75] madenî havuzları ve fenerleri; diğer tarafımda, Meclis-i Mebusân'ın bir mabedinkini andıran mermer sütunlu, basık ve geniş, Yunanî-i atik cephesiyle Napolyon abidesinin mütekebbir, altın kubbesi; karşımda, güneşin sıcak ziyaları altında parlayarak akan ve uzaklaştıkça inceleşerek nihayet gümüştan uzun bir şerit şeklini alan nehir; ve sonra dört ciheti ihata eden Paris, güzellik ve zarafetin, ilim ve sanatın timsal-i muazzamı Paris... Nazarlara müsterih ve mütebessim görünen bu büyük şehrin ne kadar faal bir hayat-ı irfana malik olduğunu biliyordum. İşte bahusus şu sol sahil, bütün "Kartiyelaten", cesim bir arı kovanı gibi muttasıl çalışıyordu... Bunları düşünürken birdenbire ruhum derin bir yeis ile doldu. Bu şanlı ve zengin, kuvvetli ve faal ecnebi muhitinin içinde gaip olmuş bir zerre, bir hiç; iradetsiz ve gayesiz bir sefi olmama acıdım. Tefekkür etmeden kaçmak için hızlı adımlarla yürümeğe başladım.

Vedâd evindeydi. Beni sevinçle karşıladı ve geniş yazı masasının üstünü dolduran açık kalın kitaplar göstererek: [s.76]

— İmtihanlarıma hazırlanmak üzereyim; dedi. Artık hapse girdim. Hemen hiç çıkmıyorum. Yoksa yine sizi gidip bulurdum.

— Teşekkür ederim, ama artık sıra benimdi.

— Hayır, hayır; aramızda teklif mi var? Hem siz benim büyüğüm değil misiniz? Zaten ilk defa olarak ve yalnız birkaç ay için Paris'e gelenlerin göreceği ve seveceği şeyler o kadar çok ki!

Vedâd Paris hakkındaki ihtisasatımı öğrenmek istiyordu. Lâkin ben suallerinden kaçıyor, kendi hayatına ait tafsilat soruyordum.

— Ev... Pek sade. İşte üç seneden beri, şu ufak apartmanda yaşıyorum. Yemeğimi pişiren, her işimi gören bir hizmetçim var. İlk zamanlar biraz haylazlık etmedim değil. Fakat bu sene çok çalışıyorum. Babamın fedakârlıklarına mukabil hiç olmazsa kendisini sevindirmem lâzım değil mi?

Sonra memleketimizden, geçirdiğimiz müthiş siyasî buhranlardan, bîçare milletin talihsizliğinden bahsettik. Ben pek bedbin idim: “Tabi genç yaşının şevkini, [s.77] ümitlerini kırmak istemem. Lâkin Vedâd, seni temin ederim ki vatanına avdet ettiğin zaman bana hak vereceksin.” mukaddimesiyle bütün gördüklerimi, sukut-ı hayallerimi anlattım. Vedâd dalgın dinliyordu. Demin çalışmak ve ümit etmek neşesiyle parlayan gözlerine bir gölge düşmüştü. Fakat birdenbire ayağa kalktı:

— Rica ederim, Sermed Bey, devam etmeyiniz. Belki bütün bu müşahedatınız doğrudur; lâkin müsaadenizle diyeceğim ki onlardan istihsal ettiğiniz netice yanlıştır. İdaresizlik ve cehaletle, takdirsizlik ve tembellikle bu hâle gelen memleketin karşısında ümitsiz inlemek biz, gençlere yakışmaz. Bilâkis çalışmalıyız, uğraşmalıyız.

— Bu mücadeleden mağlûp çıkmak muhakkak!

— Niçin muhakkak olsun. Benim gibi tahsil görmüş gençler çoğalsın, bizim neslimiz sesini işittirecek mevkiye gelsin de görürsünüz.

— Belki sizin nesliniz... Lâkin ben ve benim gibiler öyle bunaldık, öyle kuvvetsiz düştük ki...

— Daha otuz yaşında olmayanlar, bizim büyüğümüz olmakla beraber, yine bizdendir. Yoo... Kendinize ihtiyar süsü vermeyiniz. [s.78]

Bu mealde daha birçok şeyler söyleyen Vedâd'ın hararetli belâgatına karşı dudaklarımda beliren hayret ve kanaatsizlik tebessümü mutlaka fazla sarîh olmuştu ki genç muhatabım, nazarında ve sesinde alevlenen hiddeti ketm edemedi:

— Ben sizin yerinizde olaydım, Bâb-ı Âlî'de bir kalem müdürü kalacağıma cidale atılırdım. Hamdolsun eliniz kalem tutuyor. Söz söylemekte de müşkülâtınız yok. Gördüğünüz hataları tenkit ediniz. Memleketi idare edemeyenler varsa, onları deviriniz ve, vicdanınız size o ehliyeti veriyorsa, reis-i hükûmete kendiniz geçiniz. Muhitin muhalefeti, müşkülâtın dehşetiyle kırılırsanız bile ne yeis var? Vazifenizi yapmış olursunuz. Hem hayatta bir gayeye doğru gitmek kadar asil ve tatlı bir şey var mı?

Vedâd, öyle derin ve ulvî kanaatle söylüyordu ki dudaklarımdaki tebessüm-i istihfaf silinmişti. Bu genç, temiz ve pür-hararet ruha bir katre-i sem olsun döndüğüme pişmandım. Yalnız: “Hayatın sana hak vermesini bütün kalbimle temenni ederim” cevabını verdim ve sesimde vâsi bir yeis ve kederin titrediğini kendim de hissettim. Vedâd [s.79] bir kabahat işlemiş gibi başka bahislere geçmiş, beni memnun edecek sözler bulmaya çalışıyordu:

— “Nihal”den sonra bir şey yazamadınız mı? Ne yazık! Biz hepimiz “Nihal”in ve zaten bütün eserlerinizin meftunuyuz.

Cidal-i siyasî, edebiyat, bir gaye-i hayal için çalışmak... Bütün bunlar benden uzak, pek uzak! Fakat ben ne olacağım? Bir kadın bana hıyanet etti diye böyle iradetsiz ve gayesiz bir sefih olarak dolaşacak mıyım?
.....
.

İşte Rozin yine telefon etti; mutlaka, mutlaka gitmemi emrediyor. Yoksa gücenecek, kat'iyen darılacak. Hayır, Rozin, darılma; geliyorum. Senin mest edici der-aguşların bana lâzım. Haris sevdanın morfini beni yaşıyor! [s.80]

— Paris, 2 Mayıs —

Geçen akşam Rozin'in evinde oyun tertip olundu. Paris'in şık artistlerinden birkaç kadın; mesleği zevk ve sefada para sarfetmek olan dört, beş delikanlı vardı. Bu, içen, gülen, eğlenen halk arasında kendimi manen pek yalnız hissediyordum. Hüznümü gören Rozin beni zorla bakara masasına oturttu. Çare yoktu; oynadım. Mühim bir meblâğ gaip ettim. Tabi İstanbul'a yine telgraf çektim; on bin frank istedim. Zavallı annem bu parayı da yolladıktan sonra ne yapacak, bilmem... Yine bir şey satması lâzım. [s.81]

Neyyire'nin Mektubu

— Paris, 8 Mayıs —

Bu sabah Neyyire'den bir mektup aldım. Pek aşinası olduğum o ince yazıyı görünce, ilk aşk mektubunu alan on beş yaşında bir çocuk gibi, kalbim kuvvetle çarpmaya başladı. Zarfı açarken ellerim titriyordu. Evvelâ acele, bir hamlede okumak istedim. Gözlerim sanki perdeli, aklım sanki muattaldı; pek anlayamadım. Sonra tekrar, tekrar okudum ve işte dört saatden beri odamda kapanmış, hep şu satırların en gizli manasına nüfuz etmeğe çalışıyordum: [s.82]

— Bebek, 3 Mayıs —

“Sermed,

“Son görüştüğümüz günden beri beş ay geçti. Kaç defa, sana mektup yazıp tarz-ı hareketimin en samimî sebeplerini anlatmak ve kendimi affettirmek istedim. Evet, “affettirmek” diyorum; zira o müthiş son mülâkatımızdaki tahkirlerini, acı sözlerini ben unuttum, affettim. Yalnız hatıramdan silinmeyen bir rüyet var: Senin elemin, senin gözyaşların; ve bu hatıra beni eritiyor, öldürüyor. İşte, Sermed, mahsus bu kadar uzun bir zaman bekledim ki hiddetin düşmüş, kederin silinmiş olsun, ve hakikati gören bir itidal ile beni dinleyebileceksin. Beş aydan beri Avrupa'nın cazibeleri içinde geçirdiğin hayat, -ümit ederim, hatta eminim ki- ruhunun fırtınalarını tamamiyle teskin etmiştir. O hâlde, Sermed, rica ederim beni dinle. Göreceksin ki sonunda affedecek, hatta bana acıyacaksın: Seni tanıdığım zamana kadar olan hikâye-i ömrümü, kâfi bir vuzuh ile, anlatmıştım, zannederim. Ancak, kıskanarak mahzun olmaktan çekindiğim için [s.83] daima muhtasar geçtiğim cihet, o adama karşı olan aşkımın vüs'at ve kat'iyetidir. Müsaadenle, bugün hissiyatımı olduğu gibi, bütün zaafı ve bütün mübayenetleriyle, senin önünde tahlil edeyim. Artık beni anlamamı istiyorum: Çünkü anlamak affetmeğe pek yakındır.

“Evet, ben o adamı, dünyada nadir tesadüf edilen, (Leylâ ile Mecnûn) veya (Romeo ve Jüliet)de gösterilen “büyük aşk” ile sevmiştim. O adam, genç kız hülyalarımı, ulvî emellerimi tatmin edecek bir hilkatde olmadığı hâlde, bilmem nasıl esrarengiz bir kuvvetle, beni kendisine esir etmişti. O derecede ki uzaktan bile sesini işitmekle bütün vücudum titredi. Bir gün –hâlâ teferruatını iyi hatırlıyorum- haksız bir hiddetle bağırarak, tahkir etmiş ve hatta darbeye pek benzeyen sert bir hareketle beni itmişti. Bu hâl-i ruhumun bir kısmını nefretle isyan ettirirken, yine ruhumun diğer bir kısmı “tahkirât, döv, öldür; hakkındır; mademki bana hayatın en yüksek aşkını ihsas edebildin!” diyerek diz çökmek istiyordu. Bu misal-i esaret kalbimin derecesini gösteriyor, değil mi, Sermed? Zaten bana karşı olan hissinden bahsederken, - bhusus [s.84] o son görüşmemiz esnasında, - söylediğin şeyleri hatırlıyorum da benim de aynı tarzda başkasını sevmiş olmamı kabul etmemeği doğru bulmuyorum. Doğru bulmuyorum, ama mazur görüyorum, zira kendimde tecrübe ettim ki söylememek cehennemi bir azaptır ve insan böyle müthiş ızdırıp çekerken müsebbebini tel’in etmekten başka bir şey yapamıyor. Ben de o adamı iki sene uzaktan tel’in ettim; yalancı nevazîşlerini hatırladıkça kendime kızıyor, sonra ne kadar hainlik ve adîlikle terk olduğumu düşündükçe ondan nefret ediyordum. Fakat bu hiddet ve bu nefrete rağmen sevmekte devam ediyordum. O hâlde, niçin seni seviyor görüldüm? İşte meselenin en mühim ve en muğlâk noktası:

“Her şeyi silen, her acıyı tahfif eden zaman benim de aşkıma bir gubâr-ı nisyan mı dökmüştü? Yoksa uzun, pek uzun bir intizar nihayet ümidimi öldürmüş, sabrımı tüketmiş miydi? Yoksa, sadece gençliğimin haris arzuları, müstebit ihtiyaçları nihayet isyan mı etmişti? Sonra sarahaten tahlil edemiyorum; fakat şunu iyi biliyorum ki senin aguşuna atıldığım [s.85] zaman ötekini artık sevmediğime kanidim ve şimdi de yemin ederim ki seni samimî bir hisle sevdim. Devre-i muâşıkamızın vakayini, ve hususiyle benim hâlimi hayalen tedkik edersen bunu inkâr edemezsin. Lâkin sonra birdenbire nasıl değiştiğimi, o adam yine karşıma çıkınca nasıl senden kaçarak ona rücu ettiğimi belki hâlâ anlamıyorsun. Şüphesiz bu, kalbin çetin muammalarından biri. Ben bu çetin, hain muammayı düşünme düşünme hallettim, Sermed: Ben o

adamın daire-i incizabından uzun müddet uzak kalınca yavaş yavaş tesirinden kaçmış, sanki onun “maketizma”sından çözülmüştüm. Hislerim, vücudum bir müddet hürriyetlerini bulmuşlardı. Fakat o adam tekrar yanıma gelince, yani ben yine onun daire-i incizabına girince kalbimin, vücudumun tekrar bağlandığını duydum; ve o hürriyet devresinin ancak bir fasıladan ibaret olduğunu – pek derin bir elemle – gördüm. İşte Sermed, ben buna bir “fasılayı aşk” diyorum; seni bu “fasıla”da tanıdım, sevdim ve pek samimî sevdim; zira o esnada hislerim ve vücudum – muvakkat lâkin hakikî – hürriyetlerini bulmuşlardı. Muhakkak, muhakkak, seninle görüştüğüm [s.86] müddet seni samimî sevdim, bunda ısrar ediyorum; buna inan, Sermed; kendimden iğrenmemem için inanmaya muhtacım.

“Bunu okurken belki omuzlarını silkecek, “Beni artık sevmedikten sonra bütün bu ince tahlilleri ne yapayım?” diyerek belki acı acı güleceksin. Hayır, Sermed; ne kadar kısa bir zaman olursa olsun, cidden sevilmiş olmak bir şeydir. Benim gibi hiçbir dakika samimî bir hisse nail olmadığını bilen bir zavallı olaydın, geçici fakat derin muhabbetimin kıymetini bilirdin.

“Evet, o adam beni hiç, hiç sevmeydi. Yalnız hayvanî bir incizap ile bana temellük etti. Utanarak itiraf ediyorum ki, avdetinden beri aynı hayvanî arzularıyla yine bana takarrüp ediyor ve ben mukavemet edemiyorum; onun kirli nevaşilerinin esiri oluyorum; ve bu der-aguşlardan öyle şikeste ve nalân çıkıyorum ki bir gün elem ve hicap içinde öleceğimi tahmin ediyorum. Zaten ölümü temenni ediyorum. Ölümden başka beni ne kurtarabilir? Ben bitmiş, mahvolmuş bir kadınıym. Yarın o adam yine kalkıp gidecek ve ben yine etrafımın hevâ-yı lâkaydiyesinde, kederimle, [s.87] nefretimle, günahımla başa kalacağım. Arada sırada bana bir koca teklif edecekler; ben bir mutat0 “hayır” diyeceğim; sonra sükût; o bildiğim ağır, müthiş, boğucu sükût...

“Bana acıyorsun değil mi, Sermed? Görüyorsun ki ben senden bin kat daha bedbahtım. Âh, Sermed, bu “büyük aşk”ı niçin sana karşı duymadım? Sen ebediyen sevmeye ne kadar lâıksın ve beni ne kadar mes’ut edebilecektin! Ne çare? İnsanların kalbi feci garâbetlerle dolu; ve hissiyatımızın istibdadına karşı iradetimiz pek zayıf... Delili şu ki o adamdan

nefret ediyorum ve esir edici bir aşkla yine onu seviyorum. Seni takdir ve tebci ediyorum ve... Bir hemşire muhabbetiyle seviyorum! Ancak bu hemşire muhabbeti pek vâsi, pek nezih; ve bu muhabbetle bîpayan bir hiss-i şükran var, mademki karanlık hayatımın içinde daima münevver kalacak olan samimî, ulvî, yegâne saatleri sen bana yaşattın. Bundan dolayı ebediyen senin dostun, vefakâr ve minnettar bir refikan olacağım... Sermed, bana acı; beni affet ve pek derin olan muhabbet-i dostanemi kabul et.

Neyyire”

[s.88]

Avdet

— Vapurda; “Napoli” Limanı, 13 Mayıs —

Neyyire’nin mektubunu aldıktan sonra artık Paris’te duramadım. Neyyire’nin muhitine avdet etmek, hiç olmazsa, ona yakın olmak arzusu o kadar mukavemetsiz oldu ki kırk sekiz saatte hazırlandım; mecburî bazı ziyaretleri acele ifa ettim; Madmazel İvven de Perliye’yi görmeğe cesaret edemeyerek yalnız “bir ey veda” kart bıraktım. “Rozin’e gelince, icat ettiğim pek mühim sebepleri dinlemeyerek kızdı, bağırdı, böyle bir nimeti (kendisini) bırakıp gitmeme şaşı ve güldü. Fakat bunlar bana [s.89] tesir etmiyordu: Hüviyetimde hassas bir tek nokta vardı: Neyyire’ye yaklaşmak, Neyyire’yi görmek ihtiyacı! Evet, “görmek”; mutlaka onun yüzünü görmek, sesini işitmek, vücudunu yanımda hissetmek arzu-yı mecnunası...

Evvelâ, Paris – Marsilya Ekspresinde ve şimdi vapurda muttasıl duyduğum bu arzu-yı mütezayit şüphesiz mecnunane: Neyyire’yi nasıl ve niçin göreceğim? Mektubunun her satırı aramızda her şeyin bitmiş olduğunu ispat eden bir delil-i kat’î değil mi? Bir diğerini sevdiğini bağırarak bir kadınla tekrar buluşmam ceriha-i kalbimi deşmek, kanatmaktan başka neye yarar? Beş günden beri daima tedkik ettiğim ve daima cevapsız bıraktığım bu sualler, şu dakikada yine zihnimi işgal ediyor; lâkin bizimkini hatırlatan şu parlak ve rehavetli mavi semaya, biraz İstanbul’u andıran şu rengîn, tenperver ve şamatalı İtalyan şehrine bakarak dalan nazarlarım Neyyire’nin hayalini görüyor; kalbim sabırsız bir heyecan ile çarpıyor ve benliğimin pek mahrem bir köşesinde bir ses: “Kim bilir, diyor, belki...” Âh, bu pek cesaretsiz, pek zayıf olan ümit sesi o kadar hoş ki... [s.90]

— İstanbul Açıklarında; 16 Mayıs, Sabah Saat 6 —

İki saat güvertede İstanbul’a takarrübümüzü bekledim ve seyrettim. Bu temaşada aldığım hisleri şayan-ı dikkat gördüğüm için kaydetmek

istiyorum. Zaten vapur rıhtıma yanaşıp da çıkmak sırası gelinceye kadar vaktim var:

Marmara pek sakindi. Berrak, koyu mavi bir semanın lâ-yuadd altın gözlerinden sızan nim bir aydınlık denizin siyah sularını hafif bir nevaziş-i ziyadar ile harelendiriyordu. Artık acele etmeyerek yavaş yavaş ilerleyen vapurumuzun mutarrid ve yorgun patırdısı etrafta aksediyor, arada sırada kaptanın veya taifenin seri ve temiz sesleri uzaktan uzağa birbirlerine cevap veriyordu. Ben, pardesüme epeyce sarılarak bir kanepede oturmuş, sabırsız nazarlarımla İstanbul cihetine bakıyordum.

Kaç defa hem-nesillerimle konuşurken memleketimizin sanatsız, zevksiz ve yeknesak hayatından şikâyet etmiş, ondan kaçarak diğer bir muhitte yaşamayı en muazzez bir gaye-i hayal olarak temenni etmiştik. Hâlbuki bakışım, evvelâ Sarayburnu ve Kızkulesi fenerlerinin açılıp kapanan ziyalarını ve sonra tedricen, Sultan Ahmet ve Ayasofya Camilerinin minarelerini ve daha sonra [s.91] bütün İstanbul'un müteazzım ve munis şekillerini seçtikçe, ruhum pür-iştiyak bir meserretle kabarıyordu. Yalnız beş aylık bir gaybubetin ihsas ettiği bu iştiyak ile, her fikre ve her gayeye rağmen, insanın memleketine ne kuvvetli rabitalarla bağlı olduğunu bir defa daha kendimde tecrübe ediyordum. Ancak, her seyahatten avdetimizde İstanbul'umuzun yekta olduğunu sanki yeniden anlarken hepimizin içine vâsi bir hüznün geliyor, değil mi? Tabiatın bu derece lûtf-dîdesi olan şu memleket niçin böyle metruk, niçin böyle meyus?!...

Şimdi nazarlarım, kamaranın yuvarlak küçük penceresinden sağ tarafa, boğaziçinin methaline doğru bakıyor; İstanbul'uma kavuşmuş meserretine diğer bir his, heyecanlı, hararetli bir his karışıyor ve yine pek mahrem ve pek ruh-nevaz bir ses sanki kulağıma fısıldıyor: “Kim bilir, belki...” [s.92]

Ölüme Yakın

— İstanbul, 20 Mayıs—

Demin Neyyire burada idi. Avdetimden beri teati ettiğimiz mektupların neticesi olarak ve artık kendisine aşktan bahsetmeyeceğime yemin etmem üzerine nihayet evime gelmeye razı oldu. Hayatımın en kuvvetli iptilâsını ilham etmiş olan kadını, beş aydan fazla bir tahassür-i nevmid-ânedden sonra, tekrar görmek bütün benliğimi çılgın bir sevinçle sarstı... Neyyire'nin yanına oturarak, ellerini avuçlarımda sıkarak uzun bir müddet ona baktım: Bir şey söylemiyor, mütehasir nazarlarımla simasının [s.93] her noktasını okşuyor, bahusus o yeşilimsi mavi gözlerin umk-ı maanisine nüfuz etmek istiyordum. Lâkin, vaktiyle bir teslimiyet-i perestiş ile sanki bütün ruhunu bana takdim eden o gözlerde şimdi hazin bir tebessüm ve belki dostane bir nazar-ı tebessüm vardı...

Konuşmaya başladık. Neyyire'nin sesinde de bir tahavvül görüyordum: Hayatta mağlûp olanların konuşmalarındaki kırıklık, cesaretsizlik... Mükâlememiz pek bîçare idi; mevzu bulmak için ikimiz de gayret ediyor, Paris'ten, musikiden, seyahatden gayr-ı samimî ve renksiz bir eda ile bahsediyorduk. Başka türlü nasıl olsun ki, Neyyire ile aramda daima hükümran olmuş olan vâsi ve yegâne mevzua temas edemiyorduk! Bir iki defa o bahse yaklaşmaya teşebbüs ettim; Neyyire'nin cevapsız, lâkayt ve uzak nazarları cesaretimi perişan etti, devam edemedim. “Uzak” kelimesini kullanmam ne kadar doğru! En büyük şevkten en derin eleme kadar her türlü teheyycât ile ruhumu bîtap eden bugünkü mülâkatı hulâsa etmek için mükemmel bir kelime: Uzaklık! En dostane sözlerini söylerken bile Neyyire pek uzaklarda idi; ruhu başka bir yerde, [s.94] başka birinin yanında kalmıştı. Şikâyet etmemek için dudaklarımı ısırđım. Neyyire'nin buselerini, der-
aguşlarını dilenmemek için nefsimle mücadele ettim...

Fakat şimdi yalnızım, hapsedtiğim arzularım, hırslarım bağıyor; ve mecnunane bir merkûziyyetle Neyyire'nin resmine bakan gözlerim karşısında

karanlık, pek karanlık bir yol görüyor... Evet yalnızım; bütün şu hayatta kederimle ve ümitsizliğimle yapayalnızım!

— İstanbul, 30 Mayıs —

Neyyire ile bugün yine buluştuk. Bana karşı muamelesi aynı ılık muhabbetle mâlî... Ancak mahzuniyeti geçen defakinden pek fazla idi. Suallerime kısa cevaplar veriyor, muttasıl düşünüyordu. Bir aralık maneviyatına o kadar dalmıştı ki benim mevcudiyetimi tamamiyle unutarak kendi kendine: “Evet, yine geliyor!” diye söylendi ve iki dakika sonra sanki rüyalı bir uykudan uyanarak mahcup nazarlarla bana baktı; yüzü kızardı: “Beni affet, Sermed” dedi. Bana bakan [s.95] ıslak gözlerinde öyle payansız bir mana-yı elem vardı ki acır gibi oldum. Fakat bu merhamet içimden bir yıldırım sür’atiyle geçti; kederim, kıskançlığım, hiddetim damarlarımda yine tutuştu ve bağırmamak için yine dudaklarımı ısırdım...

Şimdi ise içimde gizli bir sevinç var. Neyyire’nin Paris’e yolladığı mektuptaki bazı cümleler hatırıma geliyor ve “ötekinin daire-i incizabından uzak kalınca belki yavaş yavaş...” diye ümit ediyorum.

— İstanbul, 30 Haziran —

Bir aydır mücadele ediyorum. Neyyire’ye tekrar temellük edebilmek için bütün vesait-i iknaiyyemle yaptığım mütemadi ve muannit bir mücadele... Fakat faidesiz! Neyyire lâkayt, dalgın ve meshûr... Ve ben artık ümitsiz, münkesir ve bîtap düştüm. Önümde karanlık bir uçurum beni cezp ediyor, çağırıyor: Âh, ölüm! Düşünmek, duymak, istemek ızdıraplarını teskin edecek olan ulvî ölüm... Şifa-bahş ve tatlı boşluk... [s.96]

— İstanbul, 3 Temmuz; Sabah —

Bütün gece kâbus içinde “Neyyire, Neyyire” diye inledim ve muttasıl şifa-bahş ve tatlı boşluğu arzu ettim. Yalnız sabaha karşı muhit-i zulmetimde münevver bir nokta gülümsedi: Şehvet! Neyyire’nin genç vücudu haris nevazîşlerimle uyansa ve titrese, belki ileride ruhu da bana avdet eder... Sırf cazibe-i maddiye ile başlayan büyük aşklar yok mu?

— İstanbul, 5 Temmuz —

Bitti, her şey bitti; her ümit mahvoldu. Dün Neyyire ile görüşmem artık sondu...

Öğleden sonra, üçe doğru evime gelmişti. Yüzü yine yorgun, gözleri yine dalgındı. Fakat mutia ve sakin perestişime karşı minnettar olduğu için mi, yoksa himayekâr bir muhabbete nihayet ihtiyaç duyduğundan mı, nedir? Mütebessim ve munisti. Hatta bir aralık elleri nevazişkâr bir hareketle parmaklarımı sıktı. Bu naçiz [s.97] okşayış bütün ümitlerimi öyle kuvvetle uyandırdı, geçen gece muttasıl düşündüğüm çareleri öyle mükemmel gösterdi ki cesaret ettim; Neyyire’yi kollarımla sardım; vücudunu hapsettim ve zorla dudaklarını öptüm; onları uzun, pek uzun bir buse ile bırakmıyordum.

Hüviyetimin âli aksamı bu hareketimi çirkin görüyordu; evet, bir dişinin üstüne hücum eden hayvandan farklı olmadığımı sarahaten anlıyordum. Fakat kendimi zapt etmek kabil değildi: Mutlaka galebe etmek için her vesaiti kullanan hodbin ve kuvvet-perest, insanlardan biriydim...

Mecnunane der-aguşum içinde Neyyire’nin arzuları, gençliği, şehveti bağırdıkları hâlde bunlara müthiş bir mücadele-i nefsiyye ile karşı geldiğini hissediyordum ve maneviyatının nihayet mağlûp olmasını zarurî görüyordum: Bütün eski der-aguşlarımızı hatırlatan nevazişim mutlaka Neyyire’nin damarlarındaki kanı tutuşturacak, iradet ve mukavemetini perişan edecekti! Buna kandım ve emin galebemin zevkiyle sarhoş gibiydim. Lâkin böyle olmadı. Neyyire tasavvur edemeyeceğim bir kuvvetle kollarımdan yarı

kurtuldu. Ben inat ederek yine kollarımı sıktım; [s.98] o çırpınıyor, beni itiyordu. Kıvırcık altın saçları omuzlarına dökülmüştü. Gözleri kin ve hırs ile parlayarak bana bakıyor, hiddetle titreyen dudaklarından pek ağır sözler çıkıyordu:

— Utan, ayıptır. Bunu en adi, en vahşi adam bile yapmaz... Görmüyor musun? Seni sevmiyorum; hiçbir zaman senin olmadım... Ve şimdi artık senden nefret ediyorum!

Bu tahkirler inadımı kamçılıyordu ve ben gittikçe daha kaba ve daha haşin hareketlerle Neyyire’yi hırpalıyordum. Bir aralık vücudunun bir tarafını fazla acıtmış olacağım ki Neyyire çocuk gibi bağırdı ve o dakikaya kadar zapt eylediği gözyaşlarını serbest bıraktı. O anda, sanki bir balta ile kollarım kesildi; hayvanî sarhoşluğumdan uyandım ve hayatımda daima duyacağım bir utanmakla kendimden öğrendim. Bir kelime söylemeden, Neyyire’nin yüzüne bakmadan kaçtım...

Beş on dakika sonra, diğer bir odada ben de ağlarken, sokak kapısının açıldığını işittim. Kapının kuvvetle kapanması bir sille-i tel’in gibi bütün mevcudiyetimi [s.99] sarstı; bu kapı, beni hayattan ebediyen ayıran bir mezar taşıydı!

— İstanbul, 6 Temmuz Akşam —

Dünden beri evden çıkmadım. Muttasıl kütüphanemi karıştırıyor, ölüme dair ne bulursam okuyorum. Bahusus (Levkunet Dulil)in şu dört mısraını mütemadiyen tekrar ediyorum.

“Ve sen, ey her şeyi geri alarak silen, ilâhî ölüm!”

“Çocuklarını sine-i mükevkebine kabul et.”

“Bizi zaman, adet ve mesahadan kurtar;”

“Ve bize hayatın izale ettiği sükûn ve rahatı iade et!” [s.100]

Yine Boğaziçi'nde Bir Akşam...

— İstanbul, 12 Temmuz; Gece —

Bebek rıhtımında yalnız başıma duruyor, pek dalgın nazarlarla etrafa bakarak bir şeyler bekliyorum.

Gecenin siyah kanatları boğaziçinin a'vecaclı sahillerini, koyu mavi sularını kaplamış, onlara esrarengiz ve biraz korkunç bir güzellik vermişti. Semanın büyük bir kısmı ağır, kara bulutlarla mestur idi, ve önümde feşafeş-i davetkârını duyduğum sular derin, karanlık, baş döndürücü bir boşluk gibiydi.

İki saatten fazla bir zaman Suâd'ın evinde kalmıştım. [s.101] Fakat ruhumun fırtınalarıyla münasebeti olmayan mükâlememiz esnasında ben yalnız Suâd'a bakıyor, bu pek aziz dostumun yüzünü doya doya görmek istiyordum. Evzâ'mdaki garabetin sebeplerini soran arkadaşşıma müphem cevaplar vermiş ve benimle iskeleye kadar gelmek arzusuna o kadar musirrane-i mümanaat etmiştim ki mutlaka Neyyire ile buluşacağıma hükmeylemiştir. Hâlbuki...

Birdenbire etrafın sükût-ı muzlimini tehziz eden bir ses; genç, tatlı ve hazin bir kadın sesi işittim; bütün şarkılarımız gibi aşktan, hıyanetten, tahassürden bahseden bir şarkı okuyordu. Başımı çevirip cesim yalıya baktım. Yalnız iki penceresinden hafif bir ışık akıyordu. Yavaş yavaş o pencerelerin altına gittim ve dinledim. Dinledikçe hayal ve hissim, ömrümün en mühim ve son maceralarını bir sür'at bir kıyye ile tekrar yaşıyor, bütün hüviyetim sanki eriyor ve artık ağlamayan gözlerim yanıyordu. Geçen sene aynı sesi, aynı yerde dinleyen pür-şevk ve pür-ümit genç ile şimdiki Sermed arasında ne büyük fark vardı!

Evet, yine bir yaz akşamı, boğaziçinin şu köşesinde [s.102] tesadüfen işittiğim aşk ve tahassür şarkılarını söyleyen dudakları ben öpmüştüm. O sıcak, pembe dudaklar bana en derin saadetleri, en unutulmaz lezzetleri vermişti. Beni ebediyen esir eden o haris dudaklar bana aşktan, vefadan, ne ateşîn bir sesle bahsetmişti ve...

İşte sevdiğimi bildiği şarkıyı yine söylüyor:

“Gözümden, gönlümden hayali gitmez”

“Yıllar geçer, haber gelir, yâr gelmez”

“Çok zaman sabrettim hicran tükenmez”

“Neyleyim, elim ermez, gücüm yetmez!”

Bu aşk ve tahassür şarkısının kime hitap ettiğini şimdi ben biliyorum ve onun için buraya ölümüne geldim! Buna kat’iyen karar vermiştim ve artık soğukkanlılıkla düşünüyor, Neyyire’nin sesi kulaklarımda, Neyyire’nin hayali kalbimde olarak zîr-pâyinde intihar etmeği tabii bir netice addediyordum. En galeyanlı, en vahim zamanlarımızda bazen ne safdilane, ne çocukça şeyler düşünürüz; meselâ intiharımı haber alan Neyyire’nin kederini, pişmanlığını, göz [s.103] yaşlarını tasavvur etmek – o anda! – bana vahşi ve garip bir zevk veriyordu.

İlerledim, rıhtımın ta kenarına geldim; önümde karanlık ve derin sular hareleniyor, sanki bir kuvve-i cazibe ile beni çekiyor, çekiyordu ve gecenin sükûn-ı sayedarında o ses, o genç ve hazin ses aksediyordu. Aman Yarabbi, bir dakika devam eden o zaman ne acı ve ne tatlıydı! Fazla acıyan kalbimi durdurmak benim elimde idi ve bundan dolayı kendimi harikulâde bir kuvvete malik, mağrur bir kahraman görüyordum.

Ölüme, himayekâr ve şifa-bahş bir aguşa atılır gibi, şitap edecektim... Eğer bir saniye daha karanlıkta yaşasaydım; mutlaka o karanlık benim için ebedî olacaktı. Lâkin müşâ’şa’ ve munis, şen ve rüyalı bir aydınlık beni ve tekmil muhiti nagehan tenvir etti; sanki vücudumu sarsarak başımı kaldırdı. Siyah ve davetkâr sulara baka baka kararan gözlerim evvelâ semaya baktı: Yırtılan iki bulut arasında kamerin yuvarlak ve mütebessim çehresini gördüm. Bu parlak ve geniş tebessümde, fâni insanların kendilerine ve hayatlarına verdikleri fazla ehemmiyeti ve o hiçlerin gülünç bir ciddiyetle [s.104] didişmelerini istihfaf eden öyle sarı bir mana-yı huzur vardı ki facia-yı kalbimi pek hakir buluyor ve: “Zavallı çocuk! – diyordu – yapmak istediğin şeyi kahramanlık mı sanıyorsun? Ölmenin veya yaşamanın ebediyet ve âlem

karşısında ne hükmü var? Sen gittikten sonra hatta akrabalar, dostların bile nihayet seni unutacaklar ve belki, sathî ve muvakkat ecimlerinde bir şemme-i istihkar bile hissölünacak! Zavallı çocuk, bil ki hayatımızın ehemmiyeti yalnız kendimize aittir ve onu yalnız kendimiz biliriz. Hem ölüme koşmak da ne mani?! O, zaten fazla bir sür'atle her gün sana gelmiyor mu? Hayır, Sermed, kendini öldürmeyeceksin; hayatın kısa seyahatine sonuna kadar devam edeceksin; daha göreceğin ve öğrenecek neler var!...”

Bunlar ve daha birçok müphem fakat kutlu ilhamlar mehtabın nevazişkâr ve sakin ziyasıyla fikr ü kalbime nüfuz ederken gözlerim, müsterih ve mes'ut duran sahillere, bin gamze-i nur ile canlanan sulara bakıyor ve benliğimin hoş bir rehavetle sarıldığını hissediyordum. Aşk şarkılarını söylemeye devam eden genç ve ahenktar ses o dakikada bana ölüm tadını değil hayat hırsını verdi ve şu cin ve peri âlemine mensup [s.105] mehtap gecesinin sermest-i şiir olan müterennim, muattar ve baygın hevâ-yı rüyası ile beraber dünyanın bütün bedayi ve bütün nefaisi hayalime hücum ettiler: Bütün çiçekler ve bütün rayihalar, bütün güzel kadınlar ve bütün sevda zevkleri, bütün şiirler ve bütün musikiler, bütün hevesler ve bütün tatlı delilikler sanki el ele vererek, pür-renk ve pür-cazibe, pür-raks ve pür-nağme bir halka-i zî-hayat gibi ruhumun etrafını aldılar ve onu bırakmadılar...

Şu satırları yazarken pencereden mehtaba bakıyorum ve binlerce seneden beri sakin ve müstehzi nazra-i nurıyla beşerin feci mudhikesini temaşa eden o vech-i semavîyi şimdi rahim, şefik ve memnun görüyorum... Fakat hakikaten kurtuldum mu? Cennet-i aşkım beni tekrar yarın, öbür gün demirden eliyle tutarak ölüme sürüklemeyecek mi? [s.106]

On Beş Sene Sonra

— Büyükada, 22 Eylül —

Bir kadın için kendini öldüren yirmi bir yaşında bir gencin cenazesinden dönüyorum. Daha iki gün evvel tesadüf etmiş olduğum zeki ve yakışıklı delikanlının dün akşam nasıl intihar ettiğini anlattılar: Kendi resminin üzerine maşukasının bir lüle saçını sardıktan, babasına bıraktığı uzun bir mektubu resmin yanına yerleştirdikten sonra telâşsız ve sessiz –hatta belki aynanın karşısında– elindeki silahı tam yerine sıkmış ve artık fazla acıyan kalbini ebediyen durdurmuş. [s.107]

Ölümünden bir hafta evvel yazılmış olan mektupta, beraber kaçarak tamamen ve münhasıran beraber yaşamalarına razı olmayan genç kadından, kendisini, ölümü isteyecek derecede, bedbaht ve ümitsiz bırakan “ilâhî mahlûk”tan – her şeye rağmen – öyle bîpayan bir aşkla, öyle mutlak bir perestişle bahsediyormuş ki bu “büyük hiss”in karşısında hüznün ile karışık bir hürmet duymamak kabil değil. Yakından tanıdığım, takdir ederek sevdiğim Nusret’in son günlerindeki hâlini düşünüyorum da gözlerindeki garip dalgınlığın manasını şimdi anlıyorum.

İntiharından sekiz gün evvel kendisini Beyoğlu’nda görmüştüm; yüzüme bakarak ta yanımdan geçmiş ve beni tanımamış, selâmlamamıştı. Diğer bir defasında (Pol Burje)nin “mana-yı mevt” namındaki romanını aradığını kimsede bulamadığı için üzüldüğünü – hiç münasebeti yokken – söylemiş ve bu eseri bulup kendisine vermemi pek rica etmişti. Demek epey zamandan beri kalbini dolduran yalnız o idi: Ölüm, himayekâr ve şifa-bahş ölüm!

Şimdi düşünüyorum da: “Zavallı Nusret keşke Pol Burje’nin o eserini bulup okumuş olsa, diyorum; [s.108] zira bu dünyadaki haksızlıkların, sefaletlerin ve felâketlerin manasını ölümden sonraki mes’ut ve lâhutî hayatta arayan o dindarane kitap, Nusret için ne kıymettar bir menba-yı teselli olacaktı!”

Zavallı Nusret'in tabutunu takip ederken ve hâlâ şimdi bu pek "romanesk" intiharın teferruatını tahayyül ederken fikren uzak bir maziye rücu ediyor, yine bir kadın için kendisini öldürmeye teşebbüs eden diğer bir delikanlıyı görüyorum; ve derin bir ihtiyac-ı tahassüs ile eski hatıratımı, eski yazılarımı karıştırıyorum. Neşredilmemiş evrakım arasında "fasıla-yı aşk" tesmiye etmiş olduğum ufak bir defter var ki işte bu satırları onun biraz sararmış boş yapraklarına yazıyorum.

On beş senelik hayatımın safahatini birkaç sahifeye sıkıştırmak tabii mümkün değil. Fakat saçlarımı yarı ağartan, yüzümü insafsız çizgilerle deşen bu uzun senelerin yegâne "büyük aşk"ıma ait kısımlarını hikâye eder ve cihandaki müşahadatımdan riyasız bir felsefe çıkarmayı tecrübe edersem, natamam kalmış olan şu defter belki şayan-ı dikkat bir hatime ile kapanır. [s.109]

İntiharatımın teşebbüslerinde, her ne sebepten dolayı olursa olsun, muvafık olamayanların yüzde doksan dokuzu artık eski kararlarına avdet etmeyerek yaşamakta devam ederler; bu, birçok misallerle teyit etmiş bir hakikat. Ölümün müthiş yüzünü yakından gördükten sonra hayata dönenler bir daha ona gitmek kuvvetini mutlaka kendilerinde bulamıyorlar. İşte ben de on beş sene mukaddim, tabiatın garip ve şairane bir ilhamıyla ölümden kurtulunca artık yaşamakta devam ettim. Neyyire'nin kalbimde açtığı elim ceriha şüphesiz kolay kapanmadı. Onun tedavisini ancak senelerin mukavemet-sûz tesiri yavaş yavaş yapabildi...

Ya Neyyire ne oldu? Onu, yedi seneden fazla bir zaman oluyor ki, bir defa daha gördüm. Ben müteaddit seyahatler, mütenevvi maceralar ve pek çok çalışma ve uğraşmalarla dolu bir hayattan sonra nihayet evlenmiş, iyi bir aileden, güzelce, terbiyeli ve malûmatlı bir genç kız almıştım. Bu pür-hayal ve pür-emel refıkaya sönmüş bir kalp, yıpranmış bir vücut vermek! Bu da ayrı bir haksızlık; hafi ve sakin bir facia-yı hissiye... [s.110]

İzdivacımdan birçok sene sonra Neyyire'den bir mektup almıştım; evvelâ onu kâğıtlarım arasından çıkararak nakledeyim:

— Bebek, 16 Mayıs —

“Sermed Bey,

“Tanıyamayacağınız şu yazının altında, kim bilir belki de unuttuğunuz ismimi görünce hayret edeceksiniz; “Bu kadın benden ne istiyor?!” diyerek sabırsızlanacaksınız; vaktiyle size tesadüf edişlerimde nazarınızda alevlendiğini gördüğüm kin ve hiddet belki yine uyanacak...

“Fakat, hayır; bunu zannetmiyorum; bunu sizden hiç ümit etmiyorum. Senelerden beri uzaktan takip ettiğim hayatınız, kalbimi iftihar ile dolduran yüksek yazılarınız ve siyasî, içtimaî mücadeleleriniz bana gösteriyor ki siz, Sermed Bey, benim gibi zavallı bir kadına karşı hâlâ kin besleyecek bir hilkatte değilsiniz. Hatta eminim ki, insanların bütün haksızlıklarına sebep olan hırs ve galeyan devreleri geçtikten sonra, lâıyk olduğum şefkat ve merhameti kalbiniz nihayet bana vermiştir. Bu şefkat ve merhamet hislerinin ne kadar haklı olduğunu beni görünce bütün [s.111] bütün anlayacaksınız. Âh! Sermed Bey; şu geçen sekiz sene, daha doğrusu sekiz asır içinde çektiklerimi tasavvur edemezsiniz! Bir yerde okumuştum: “Kalbimizde ne daima ızdırap çekmek ne de daima sevmek kuvveti yoktur.” Fakat bu doğru değil, ben daima ızdırap çektim ve daima...

“Fazla yazmayacağım. Niçin sizi rahatsız edeyim? Bu mektubun maksadı sizi ziyaret etmeme müsaade buyurmanızı rica etmekten ibaret. Salı günü dairenize geleceğim. Lütfen beni kabul edersiniz değil mi? Cevap yazmayınız, istemem. Zira ölüme yaklaştığını hissederken sizi görmeyi arzu eden bir kadının istirhamını reddetmeyeceksiniz, buna kaniyim. Zaten vaktiyle sevmiş olduğunuz Neyyire ile şimdi karşınıza çıkacak olan vücut arasında o kadar az münasebet var ki ölmüş eski bir dostunuzun ruhuyla görüşmüş olacaksınız. Bu mülâkat öyle masum öyle pür-hürmet ve pür-haşvi olacak ki bunu bilse, hareminiz bile razı olur...

Neyyire” [s.112]

Bu sade ve kısa mektuptan öyle müesser bir hevâ-yı elem intişar ediyordu ki Neyyire'nin ziyaretini korku ve halecân ile beklemiştim.

Hakikaten o salı günü dairedaki odama siyah çarşafı, nahif uzun boylu bir kadın girmişti. Yürüyüşünde bile bir takatsızlık, bir kırıklık görünen bu kadın karşımdaki koltuğa oturarak kalın peçesini kaldırıncâ, kalbimin pek kuvvetli bir acı ile sızladığını duymuş, söyleyecek bir söz bulmayarak uzun bir müddet ona bakmışım. Cidden bu vücut Neyyire'nin bir heyulâsı gibiydi: Bana hayatın en baş döndürücü lezzetlerini vermiş olan pembe ve haris dudaklar solmuş ve yanları sarıh bir yeis ile sanki bükülmüştü; tabiatın bütün bedayine parlak ve handan bir makes-i zî-hayat olan o yeşilimsi, büyük mavi gözlerin nuru kararmış, rengi silinmişti. Tekmil-i yüz sararmış; gözlerin etrafı, ağzın yanı pek görünen çizgilerle harap olmuştu. Ya Neyyire'nin vücudu? En büyük sanatkârın en mükemmel timsal-i melâhatiyle mukayese olunabilen o ahenktar, muntazam ve taze vücudun bedîf şekillerinden ne kalmıştı? Siyah ipekli, yumuşak kumaşın [s.113] gizlice tersim ettiği ince bacaklar ve sivri dizleri o meselsiz şekillerin ne hâle geldiğini bana tasavvur ettiriyordu. Neyyire'de eski güzelliğinin hatırası olarak kalmış yalnız iki şey buluyordum: Peçesinin altından biraz görünen kıvrıkcık altın saçları ve solgun dudakları arasında parlayan muntazam, beyaz dişleri.

Evvelâ kendisine ve sonra hayaline senelerce tapındığınız mabut ruhunuzu bu hâlde gördükten sonra, sizi temin ederim ki, dünyada artık en büyük acıyı duymuşsunuzdur!

Neyyire de bir müddet sustu, bana baktı. Sonra hazin, pek hazin fakat yine eskisi gibi müterennim sesiyle:

— Teşekkür ederim, Sermed Bey, dedi; beni görmeğe razı olmakla büyük bir hayır işlemiş oldunuz; ölüme pek yakın olan bir bîçarenin son arzusunu yaptınız!

— Estağfurullah; asıl ben teşekkür ederim. Fakat niçin ölümden bahsediyorsunuz? Sizin yaşınızda genç bir hanımın ağızına yakışmayan ağır ve çirkin bir kelime...

Neyyire'nin renksiz dudakları acı bir tebessümle açıldı:

— Düşündüğünüzü söylemiyorsunuz, Sermed Bey; tabi nezaketiniz iktizası... Lâkin gözleriniz bana hak veriyor, bana acıyor. [s.114]

Ben yine bir şeyler söyleyecektim; o bırakmadı:

— Cevap vermeyiniz ve lütfen beni dinleyiniz. Zaten ben sizi görmek ve kendimi dinletmek için geldim. Bu belki garip bir arzu; fakat esrar-ı kalbimi bir dosta tevdi etmeden gitmeğe gönlüm razı olmadı. Bu emin ve müşfik dost sizden başka kim olabilirdi? Sermed Bey, biliniz ki size karşı bir kabahatim olduysa, size biraz keder verdiysem bunun cezasını tamamen, hatta fazlasıyla gördüm!

— Sevdiğiniz zat ile evlenmiş olduğunuzu işitmiştim. Mes'ut olduğunuzu ümit ediyorum...

Sert bir hareketle iki defa başını salladı:

— Hayır, hayır; saadet nedir asla bilmedim. Babasının kat'î ısrarıyla nihayet beni almaya razı olan o adam senelerce beni cehennemde yaşattı; büyük aşkıma soğukluk ve kabalıkla, esirane sadaketime adilik ve çapkınlıkla mukabele etti. Âh, Sermed Bey, neler gördüm ve nelere katlandım! Bu, bir insan değil bir canavardı. Kaç defa kaçmak, kurtulmak istedim; fakat menhus sevdam, mel'un zaafım bırakmıyordu. Ben ebediyen o adama zincirle bağlıydım ve ölüme kadar bu ağır [s.115] zinciri sürükleyecektim. Bahtım bunu da fazla gördü. Gözümün önünde en adi kadınlarla beni aldatmış olan kocam, bu defa benim üstüme evlendi ve iki aydır eve gelmiyor. Yarın, öbürgün beni bırakacak.... Eğer bunu yapmaya vakti kalırsa!

Neyyire, vâsi facia-yı ömrünü böyle birkaç cümle ile anlatırken solgun yanakları hafif bir pembelikle, nursuz, donuk gözleri ateşin bir parlaklıkla canlanıyordu ve ben karşımda melül, hasta ve pek müesser bir güzellikle eski

Neyyire'yi buluyordum. O, zehirli, küçük bir hande ile gizli ve karanlık fikirlerini selâmladı ve devam etti:

— İşte, Sermed Bey; her şeyi söyledim. Artık ümit ederim ki beni düşündüğünüz zaman hiddet ve kin değil, merhamet ve şefkat duyacaksınız; ve bunu ağzınızdan işitmek istiyorum.

Yaşaran gözlerimle ona bakıyordum. Aynı zamanda uzanan ellerimiz birleşti. Neyyire'nin pek inceleşmiş olan eli hararetle yanıyordu.

— Kin ve hiddet mi? Bu gibi hisleri size karşı nasıl besleyebilirim? Siz azim hürmetlere lâayık bir kadınsınız. [s.116]

Bu sözleri dinlerken Neyyire'nin yüzü biraz memnuniyetle açılıyordu. O sırada kısa, kuvvetli, zalim bir öksürükle göğsü sarsıldı. Neyyire, acele çektiği eliyle mendilini ağzına kapayarak beş altı defa öksürdü ve o mendili hemen çantasına sakladı; buna hiç ehemmiyet vermeyerek:

— Hiç olmazsa siz mes'ut oldunuz mu? — diye sordu ve bütün samimiyetini ifade eden bir eda ile ilâve etti: — Âh, sizin bahtiyar olmanızı ne kadar isterdim. Uzaktan sizin saadetiniz için ne dualar ettim, bilseniz!

— Hayır, Neyyire, ben de mes'ut olmadım. Yaşadım, gezdim, çalıştım, hatta birçok şeyde muvafık oldum. Lâkin daima senin tahassürünü duydum ve artık kimseyi, kimseyi aşkla sevedim.

— O hâlde evlenmemeliydiniz, Sermed Bey... Zira düşününüz, hareminiz sizi aşkla seviyorsa... Sevmek ve sevilmemek ne müthiş bir azaptır!

— Doğru, hakkın var... Ama ne çare; insanız: Hodbin, zayıf ve sathîyiz!

Neyyire riyasız hükmüne pişman olmuştu:

— Hayır, Sermed Bey; hareminizi bugün değilse [s.117] yarın seveceksiniz... Zaten ince hisleriniz, dikkatli dostluğunuz, munis ve nevazişkâr muameleniz insanı bahtiyar etmeğe kâfi değil mi? Zavallı ben, bundan fazla bir şey istemeyerek yaşamaya çoktan razı idim! Fakat kâfi;

gitmeliyim, mademki sizi gördüm ve maksadıma nail oldum; artık sakin ve müsterihim.

Ayağa kalkmış, başını düzeltiyordu. Bir dakika sustu; tereddüt ediyor gibiydi; sonra yüzüme baktı:

— Sermed Bey, beni pek muhabbetli bir hemşireniz gibi öper misiniz?

Sessiz, hürmetkâr bir buse ile Neyyire'nin zayıf yanağını kokladığım zaman duyduğum nafiz ve hususî rayiha, senelerce kapalı kalmış bir muhafazadan çıkan aşk mektuplarının hafif ve hususî rayihası gibi, en rakik hislerimi tahrik etti; ve Neyyire peçesini indirerek seri adımlarla odadan kaçarken ben, artık tahammül edemeyerek ağladım. Neyyire'yi ve biraz da kendimi ağlıyordum... [s.118]

Bu pek acıklı mülâkattan bir hafta geçmemişti ki Neyyire'nin vefatını haber aldım. Onu Rumelihisarı Mezarlığı'na gömdüler. Neyyire'nin aşk ve tahassür şarkılarından mahrum olan Boğaziçi akşamları, şimdi hiç olmazsa onun mezarını ziyaret ediyor!

Neyyire nasıl ölmüştü? Vücudunu gittikçe eriten zalim dert nihayet onu mağlûp mu etmişti? Yoksa Nusret gibi, o da ızdırap çekmeğe fazla tahammül edemeyerek ölümü kendisi mi istemişti? Bunu tabi sordum, araştırdım; lâkin bir türlü öğrenemedim ve hâlâ kat'î olarak bilmiyorum... [s.119]

Neticesiz Tefelsüf

— Büyükada, 22 Eylül; Gece —

Bunları yazarken ağlamıyorum. Zira ihtiyarlayan gözlerim hayatta ağlanacak şeyler göre göre, artık alıştı ve kurudu. Maa-hazâ bu akşam o kadar meyus ve dalgın idim ki oğlum bile farkına varmış: “Baba, niye beni sevmiyorsun?” diye serzeniş ederek dizlerime çıkmış ve ince, küçük kollarıyla uzun müddet beni sıkıyordu. Bu ancak yedi yaşındaki zekâyâ ne cevap verebilirdim? Onun lüle lüle kumral saçlarını okşadım; nazarları, sıcak iki ziya gibi, ruhumu saran gözlerini öptüm [s.120] ve birçok muhabbet teminatı verdim. Hâlbuki ona, yarın hissetmeğe ve sevmeğe, aldanmaya ve aldatmaya, biraz zevk alıp pek çok acı duymaya mahkûm olan oğluma neler söylemek isterdim!

Evet, Nusret’in intiharıyla canlanan hatıratım beni bütün gün mahzun etti ve anlıyorum ki kalbimde, Neyyire’nin hayaliyle daima sızlayacak olan hassas bir nokta kalmış... Eski bir yaradan kalan bu hassas nokta, şüphesiz pek ufak; mademki zaman ve hâdisatın tesir-i füsunkârıyla yavaş yavaş unuttum ve şifa buldum. Hatta bazen hayattan lezzet alarak yaşadım: Cihanın muhtelif münazarısını seve seve temaşa ettim; kadınların birbirine benzemeyen, mütehavvil ve lâ-yetenâhî güzelliklerini tattım; zevk, safa, şiir, musiki ile mest oldum; bir ihtilâl-i edebî yapan eserler yazdım; cidal-i siyasîde muvaffak olarak en yüksek mevkilere çıktım... Yaşadım; mümkün olduğu kadar rengîn ve heyecanlı bir ömür sürdürdüm; fakat daima, daima Neyyire’nin, o bedbaht “büyük aşk”ımın tahassürünü duydum. Bu tahassür, ruhumu serbest ve hafif olmaktan men eden ağır bir gülle gibiydi. Demek, insan “hakiki aşk” ile bir defa seve- [s.121] bilirmiş! Demek insanın kalbi elem ve hıyanetle solunca bir daha çiçek açamayan bir nebat gibi kururmuş!

O hâlde niçin yaşamakta devam ettim? Aşktan ebediyen mahrum olan ruhum acaba bu mahrumiyeti edebî ve siyasî muvaffakiyetleriyle telâfi edebildi mi? Şüphesiz cidal-i içtimaî bana bazen kuvvetli memnuniyetler

verdi; zira azimkâr ve samimî adımlarla bir gayeye doğru yürümeği ulvî bir hareket biliriz...

Fakat şu dakikada, an'aneler, zaaflar, cesaretsiz bakışlardan sıyrılarak sanki yüksek, pek yüksek bir âlem-i esiriye çıkan mefkûrem, bütün ömrümü ve bütün tarih-i beşeri ihata ediyor ve, belki geçici lâkin benim beyaz ve insafsız bir aydınlık içinde gördüğüm şeyler, ruhumu bîpayan bir bedbinlikle sıkıyor:

Binlerce seneden beri “saadet” ve “hakikat” seraplarına koşan insanlar; en süflî hevesler iştihalleriyle en bala-pervaz temayülatın mütemadi zıddiyeti, mütemadi mücadelesi içinde sersem ve şaşkın kalan, cehalet ve tesadüfün karanlığı içinde dövüşen garip mahlûklar...

Pek mahdut bir daireyi geçemeyerek ezelden beri aynı [s.122] iptidaî hırslara mâni olamayan ulûm u fûnun, zahirî medeniyet...

Muttasıl değişerek tekrar eden ve muttasıl kavga, katl ve yağmaya müncer olan şekl-i hükûmetler, kanunî takabüller...

Mütehavvil, nispî, mevhum “iyilik” ve “fenalık” nazariyeleri...

En hasis amellere müstenit kahramanlıklar, belîğ ve âlicenap nutklar...

Anlamadıkları muzlim ve muğlâk gayeler üzerine kurulmuş insafsız ve mantıksız bir içtimaî makinenin sert demir elleriyle muttasıl ölüme sürüklenen bîçare, safdil melekler...

Sonra her levsi örten, kaplayan altın...

Sonra menfaat, şehvet ve gurur...

Sonra hep riya, haset ve entrika! Sonra hâle göre tabasbus veya hakaret! Bir ulvî hisse mukabil bin karanlık duygu; bir samimî söze mukabil on bin kof, korkak, sathî lâkırdı!...

Sonra mütemadiyen genişleyerek her harekete bir mazeret uyduran lastik vicdanlar...

Sonra, sonra... İşte ben! Fevkalbeşer ulviyetlere çıkmak isteyen mütekebbir zavallı ben! [s.123]

Çare yok, Sermed; sen de onlardan birisin! Sen de kuvvet ve nüfuz sahibi olunca kaç defa indî ve müstebit olmadın mı? Muvaffakiyet zamanlarında, sen de eski dostlarını unutmadın mı? Sen de paranın bîpayan kuvvetini anlayarak ona karşı zaaf göstermedin mi? Sen de geçici ve adi zevkler için karını aldatmadın mı? Ona muttasıl yalan söylemedin mi? Çare yok, Sermed, ne kadar bala-pervaz olmak istersen iste, onlardansın; insansın!...

O hâlde hayat yaşanmaya değer mi? O hâlde, intizarlı hülyalarla dolu nezih ruhu hakikatin ilk darbe-i hıyanetini duyunca kendini öldüren Nusret mi haklı? Yoksa yegâne “kat’î ve büyük hiss”inin aldanmış olmasına rağmen bütün bunları görmek ve anlamak için yaşamaya devam eden Sermed mi? [s.124]

Paris 1914 — İstanbul 1918

SON

FIHRİST

	<u>Sahife</u>
İsmail Cinani Bey Efendiye	7
Sermed:	
— 1 — Boğaziçi'nde Bir Akşam...	11
— 2 — “Romantik” Bir Sergüzeşt.	15
— 3 — Fasıla-yı Aşk.	21
— 4 — Rücu.	36
— 5 — Firar.	48
— 6 — Unutmak İçin.	51
— 7 — Neyyire'nin Mektubu.	82
— 8 — Avdet.	89
— 9 — Ölüme Yakın.	93
— 10 — Yine Boğaziçi'nde Bir Akşam...	101
— 11 — On Beş Sene Sonra.	107
— 12 — Neticesiz Tefelsüf.	120

İşbu eser bin dokuz yüz on sekiz senesi Haziranında İstanbul'da "Sabah"
matbaasında iki bin nüsha olarak tab' edilmiştir.

SONUÇ

İzzet Melih, Fecr-i Âti edebî hareketi içerisinde romancı kimliğiyle tanınan bir sanatkârdır. Kendisi ve eserleri üzerine fazla bir çalışma yapılmamıştır. Dolayısıyla bu tezde yararlanılan kaynaklar ölçüsünde hem İzzet Melih'i hem de yeni harflere aktarılmadığı için fazla bilinmeyen *Sermed* adlı romanını çeviriyazısı ile birlikte tanıtmaya çalıştık.

Hayatı, sanat anlayışı ve eserlerinden kısaca bahsettiğimiz İzzet Melih, Fecr-i Âti edebî hareketinde bir romancı olarak başarılı ürünler vermiştir. Bu harekete katılmadan önce “sanat toplum içindir” anlayışını savunan İzzet Melih, Fecr-i Âti edebî hareketine mensup olduktan sonra sanatı şahsî ve muhterem kabul etmiş ve eserlerini de bu anlayış çerçevesinde kaleme almıştır.

Sermed, basit bir aşk romanıdır. Bu eserde “anlatan” da “anlatılan” da aynı kişidir. Dolayısıyla “ben” merkezli bir roman olan *Sermed*'i dönemin dil kurallarına uyarak çeviriyazısını yaptık. Roman içerisinde geçen yabancı kelimeleri de Türkçe telaffuzlarına uygun olarak yazmaya çalıştık. Roman içerisinde geçen kelimeleri anlamlarıyla birlikte vermek için bir de sözlük oluşturduk. İnceleme kısmında ise *Sermed*, otobiyografik özellik arzettiği için onu, merkezî şahsı esas alan bir anlayışla inceledik.

KAYNAKÇA

- AĞBAŞ, Sevinç. *İzzet Melih Devrim ve Tezat Romanı*, Marmara Üniversitesi-Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2003.
- AKTAŞ, Şerif. *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili –Teori ve Uygulama-*, Kurgan Edebiyat, Ankara, 2013.
- AKTAŞ, Şerif. *Refik Hâlid Karay*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986.
- AKYÜZ, Kenan. *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1995.
- ARGUNŞAH, Hülya. “Milli Edebiyat”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2009, s.183-233.
- BALCI, Nurgül. *İzzet Melih Devrim’in Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri Üzerinde Bir İnceleme*, Atatürk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 1994.
- BANARLI, Nihat Sami. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II*, MEB Yayınları, İstanbul, 2001.
- ÇETİN, Nurullah. “İzzet Melih’in Sermet Adlı Romanı”, *Türk Dili*, S.556, Nisan 1998, s.359-366.
- DEVELLİOĞLU, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007.
- DEVİRİM, İzzet Melih. *Sermed*, Sabah Matbaası, İstanbul, 1918.
- DEVİRİM, Şirin. *Şakir Paşa Ailesi*, Doğan Kitap, İstanbul, 2010.
- DOĞAN, Abide. “Fecr-i Âti Topluluğu”, *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s.487-515.
- GARİPER, Cafer. “Fecr-i Âti Topluluğu (1909-1912)”, *Türk Edebiyatı Tarihi 3*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2006, s.143-158.
- GEZGİN, Hakkı Süha. *Edebî Portreler*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2005.
- GÜNDÜZ, Osman. “II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türk Romanında Yeni Açılımlar”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 4, S.8, 2006, s. 101-164.
- KARAOŞMANOĞLU, Yakup Kadri. *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1969.
- NECATİGİL, Behçet. *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1996.
- PARLATIR, İsmail. “Fecr-i Âti Bir “Edebiyat” mı?”, *Türk Dili*, S.574, Ekim 1999, s.868-879.
- ŞEN, Cafer. *Fecr-i Âti Edebiyatı Tespit-Tahlil-Tenkit*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.
- TEKİN, Mehmet. *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2008.

UŐAKLIGİL, Halid Ziya. *Kırk Yıl*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1969.

ÜNAYDIN, Ruşen EŞref. *Diyorlar ki*, Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.

YALÇIN, Hüseyin Cahit. *Siyasal Anılar*, Türkiye İŞ Bankası Kùltür Yayınları, İstanbul, 1976.

SÖZLÜK

A'vecac: Eğri büğrü.

Aguş: Kucak.

Âle: İlaç için kullanılan ve “hint sümbülü” denilen bir çiçek.

Âlihe: İlâhlar, tanrılar.

Âlûd: Bulaşmış, bulaşık.

Alüfte: 1. Alışık, alışkan. 2. İffetsiz, nâmussuz kadın, fâhişe.

Amal: Ummalar, ümitler, dilekler, istekler.

Ân: 1. Güzellik câzibesesi, alım. 2. Şu, bu.

Âsûdegî: Rahat, huzur, âsâyiş.

Ateşîn: 1. Ateşten. 2. Ateşli, canlı.

Ati: 1. Gelecek, gelen [kişi veya şey]. 2. Gelecek zaman, istikbal. 3. Önde, aşağıda.

Avdet: Geri gelme, dönme, dönüş.

Bahusus: Husûsiyle, en çok, hele.

Bala: 1. Yüksek, yukarı, üst, yüce. 2. Boy.

Bala-pervaz: Yüksekten uçan.

Bârid: Soğuk.

Beis: 1. Zarar, ziyan. 2. Zahmet, zorluk. 3. Azap, şiddet, korku. 4. Fenâlık.

Bedayi: Eşi ve benzeri olmayan güzel, mükemmel ve yeni şeyler.

Bedbaht: Bahtsız, bahtı kara, kara bahtlı, talihsiz.

Bedbîn: Fenâ gören, kötümser.

Bedi': 1. Eşi ve benzeri olmayan, mükemmel bir şeyi icâd eden. 2. Yeni, garip, eşsiz ve görülüp işitilmemiş. 3. Sözün güzel olması usûl ve kaidelerinden bahseden ilmin adı, estetik.

Bedî: 1. Güzel. 2. Güzellik.

Beliğ: 1. Fasîh, düzgün söz söyleyen. 2. Fasîh, düzgün [söz veya eser].

Bî-amân: Amansız, amanvermez, acımaz, merhametsiz.

Bî-kes: Kimsesiz.

Bî-payan: Sonsuz, tükenmez.

Bî-şâibe: Lekesiz, kusursuz, eksiksiz.

Bittabi: Tabiatıyla, tabîi olarak.

Cali: 1. Sahte, yapmacıklı, düzme. 2. Yapma.

Cenâb: 1. “Şeref, onur ve büyüklük” terimi olarak kullanılır, hazret. 2. Huzur. 3. Erkek adı. 4. Avlu.

Cenâh: 1. Kanat, kuş kanadı. 2. Kol, pazı. 3. Yan, kol. 4. Âhret.

Ceriha: Yara.

Cesim: İri, büyük, kocaman.

Cidal: 1. Karşılıklı kavga, savaş. 2. Zorlu, hararetli konuşma.

Dem: 1. Soluk, nefes. 2. İçki. 3. An, vakit, saat, zaman.

Dem-beste: Nefesi bağlanmış, susmuş, soluğu kesilmiş.

Der: 1. –de içinde.

Ecim: 1. Bir şeye çok devam etmekten usanç gelme. 2. Birini, istemediği hâle uğratma. 3. Su temizliğini kaybedip bozulma.

Enmûzec: Nümûne, örnek, mostra; tip.

Envâ: Çeşitler, türlüler.

Evzâ’: Hâller, vaziyetler, tavırlar, duruşlar.

Fa’âl: 1. Çok işleyen, daima harekette bulunan; gayretli, çalışkan. 2. Etkin.

Fâl-i hayr: İyi hâl, iyi alâmet, uğur sayma.

Fart: Aşırı, aşırılık, aşkın, aşkınlık, taşkın, taşkınlık, fevkalâdelik.

Ferdâniyyet: Birlik, teklik, eşsizlik.

- Feşâfeş:** 1. Atılan okun havada çıkardığı ses. 2. Hışiltı, şıpırtı, fişirtı.
- Feverân:** 1. Kaynama, galeyen etme. 2. [Damar] vurma. 3. [Su] fişkırma.
- Fevkalbeşer:** 1. İnsanüstü. 2. Üst insan.
- Gâh:** 1. Zaman bildiren edat. 2. Arasına, kimi, bâzı.
- Galebe:** 1. Galip gelme, yenme, üstünlük. 2. Çokluk, kalabalık. 3. Zapt olunmayacak derecede azgın.
- Galeyân:** Kaynama, çalkalanma, coşma.
- Garâbet:** 1. Gariplik, tuhafılık. 2. Ne demek olduğu herkesçe anlaşılmayacak kelime ve tâbirlerin söz arasında kullanılması.
- Gass:** 1. İnce. 2. Zavallı. 3. Tatsız, yavan. 4. İncelik, zavallılık.
- Gaybubet:** Kaybolma, yokluk, bulunmayış, göz önünde olmayış.
- Gubâr:** 1. Toz. 2. Bir yazı sitili.
- Gûşe:** Köşe, bucak.
- Hafî:** Gizli, saklı.
- Halecân:** Çarpıntı, titreme.
- Hâric:** 1. Dış, dışarı. 2. Dışarı çıkan, dışarıda, dışta. 3. Hiç ilgisi olmayan kimse.
- Harîm:** 1. Biri için kutsal olan şeyler. 2. Harem dairesi, harem. 3. Evin içi gibi başkasına kapalı olan yer. 4. Bir evin civarı. 5. Avlu. 6. Ortak, şerik. 7. Hacıların, hac zamanında büründükleri örtü.
- Haris:** Hırslı, tamahkâr, bir şeye çok düşkün, lüzûmundan fazla istekli.
- Haşîn:** Katı, sert, kırıcı, gönül kırıcı, kaba.
- Haşvî:** 1. Haşve mensup; mânâsız sözler söyleyen. 2. Haşve benzeyen.
- Haşyet:** Korku, korkma.
- Havf:** 1. Korku, korkma. 2. Fobya, yılgı.
- Heyet:** 1. Şekil, sûret, kıyafet. 2. Görünüş. 3. Hâl, durum. 4. Kurul.

Heyulâ: 1. Madde. 2. Bütün cisimlerin ilk maddesi olarak varsayılan madde. 3. Zihinde tasarlanan şey. 4. Eşyanın gerçek olan kısmı, 5. Ehemmiyetsiz, küçük şey.

Hod: 1. Kendi. 2. Baş zırhı, miğfer.

Hodbin: Kendini beğenmiş, bencil.

Hod-pesend: Kendini beğenen.

Huzûz: Sevinçler, zevkler, memnûniyetler.

İ'tidâl: 1. Orta oluş, ortalama, aşırı olmama hâli, ölçülülük. 2. Yavaşlık, yumuşaklık. 3. Uygunluk. 4. Gece ile gündüzün bir olması, gün-tün eşitliği.

İ'tikad: 1. Düğümlelenip kalma, bir şeye bağlanma. 2. İnanma, gönülden tasdîk ederek inanma.

İ'tizâr: Özür dileme.

İâre: Ödünç verme.

İptidaî: 1. İlk ile ilgili, ilke mensup, ilk derecede. 2. Ham, işlenmemiş.

İcâbet: 1. Kabul etme, kabul edilme. 2. Muvâfakat etme, râzı olma, uyma.

İctimâiyye: Sosyal.

İfâ: 1. Ödeme, yerine getirme. 2. Bir işi yapma. 3. İş görme.

İftirâk: 1. Ayrılma, dağılma; perişan olma. 2. Ayrılık, hicrân.

İğfâl: 1. Gaflete düşürüp, yanıltıp yanlış bir iş yaptırma. 2. Aldatma, aldatılma.

İhdâs: Meydana getirme, ortaya çıkarma.

İhrâz: 1. Alma, kazanma, elde etme. 2. Erişme.

İhtirâs: 1. Şiddetli arzu, istek. 2. Aşırı heves.

İhtirâsat: Aşırı istekler, aşırı tutkular.

İhtisâs: 1. Hissetme, duyma. 2. Duygulanma.

İhtiyât: 1. İlerisini düşünerek, görerek davranma. 2. Sakınma, tedbirli, tedârikli bulunma. 3. Yedek.

İhtizâzât: 1. Titremeler, titreşimler, deprenmeler. 2. Sıçrayıp oynamalar, sallanmalar.

İktizâ’: 1. Lâzım gelme, gerekme. 2. Lâzım getirme, gerektirme. 3. İhtiyaç, gereklilik. 4. İşe yarama.

İltifât: 1. Yüzünü çevirip bakma. 2. Dikkat. 3. Hatır sorma, gönül alma. 4. Sözü, başka bir şahsa çevirme.

İltihâk: Katılma, karışma.

İltizâm: 1. Kendi için lüzumlu sayma. 2. Birinin tarafını tutma. 3. İcâbettirme, gerektirme. 4. Devlet gelirlerinden birinin toplanması işini üzerine alma.

İncizâb: 1. Çekme, çekilme. 2. Cazibeye çekilme.

İnkişâf: 1. Açılma. 2. Meydana çıkma. 3. Mânevî bir sırrın veya hâlin görünmesi. 4. Açınım.

İntihâb: 1. Seçme, seçilme. 2. Seçim. 3. En güzel.

İntişâr: 1. Neşrolunma, yayılma, dağılma. 2. Üreme. 3. Gizli bir şeyin ağızdan ağza yayılması. 4. Umûmîleşme.

İntizâr: 1. Bekleme, beklenilme. 2. Gözleme, gözlenilme.

İsti’dâd: 1. Bir şeyin kabulüne, kazanılmasına olan tabîi meyil, kabiliyet. 2. Akıllılık. 3. Anlayışlılık. 4. İstîdadı olan kimse.

İstifrâş: 1. Odalık alma, odalık yapma. 2. Yatağa alma, beraber yatma.

İstihfâf: Hafifseme, ehemmiyet vermeme, küçük görme.

İstihkar: Hakir görme, hor görme, hor görülme.

İstihşâl: 1. Hâsıl etme, meydana getirme, üretme. 2. Elde etme, ele geçirme, ele geçirilme.

İstihzâ: Biriyle eğlenme, alay etme.

İstilâ: 1. Bir yeri kuvvet kullanarak ele geçirme. 2. Yayılma, kaplama. 3. Basma.

İstilzâz: Lezzet alma, hoş gitme.

İstinâden: İstinat sûretiyle, güvenerek, dayanarak.

İstisnâiyyet: Müstesnalık, müstesnâ oluş, ayrılık.

İştihâ: 1. Meyil, istek. 2. İştah, yemek yeme isteği.

İştîyâk: Şevklenme, göreceği gelme, özleme.

İzâle: Giderme, giderilme; yok etme.

İzzet: 1. Değer, kıymet; yücelik, ululuk. 2. Kuvvet, kudret. 3. Hürmet, saygı; ikram, îzâz. 4. Erkek adı.

Kabil: 1. Kabul eden, kabul edici. 2. Olan, olabilir.

Kâmilen: Noksansız; tam olarak, hep, bütün.

Kani': 1. Kanaat eden, yeter bulup fazlasını istemeyen. 2. İnanmış, kanmış.

Kânûn-i sâni': Ocak ayı.

Kat'î: Kesip atan, tereddüde mahal bırakmayan, kesin.

Kavî: 1. Kuvvetli, güçlü. 2. Güvenilir, sağlam.

Kesb: 1. Çalışıp kazanma. 2. Edinme, peydahlama, kazanma.

Kıyye: Okka, dört yüz dirhem.

Kurûn: 1. Zamanlar, devirler, çağlar.

Kurûn-ı vustâ: Ortaçağ.

Lâhût: Ulûhiyyet âlemi.

Lâ-yetenâhî: Sonsuz, sonu bulunmaz.

Lâ-yuadd: Sayılmaz, sayılamaz, pek çok.

Levs: Pislik, mundarlık, kir.

Lûtf-dîde: Lûtuf, iyilik gören.

Lûtf-kâr: Hoş, güzel, iyi, lûtfle muâmele eden.

Ma'nidâr: Mânâlı, bir şeye delâlet eden, bir şey demek isteyen.

Ma'sûka: Sevilen, sevilmiş [kadın, kız].

Maa-hazâ: Böyle iken, bununla beraber.

Maânî: Mânâlar.

Madhek: Hâline gülünecek nesne; soytarı, komik.

Mahâsin: 1. Güzellikler. 2. Yüze güzellik veren sakal ve bıyık.

Mahbûbe: 1. Muhabbet olunmuş, sevilmiş, sevilen [kadın]. 2. Vaktiyle tanesi beş yüz liraya kadar satılan lâle cinsinden bir çiçek.

Mahdûd: 1. Tahdîd edilmiş, sınırlanmış. 2. Sınırlı. 3. Belirli.

Mahdûm: 1. Oğul, evlât. 2. Hizmet edene nispetle efendi veya hanım.

Mâlî: 1. Çok, fazla. 2. Dolu.

Maraz: Hastalık; dert, belâ, dayanılması güç durum.

Mazbût: 1. Zaptolunmuş, ele geçirilmiş. 2. Yazılmış, kaydedilmiş. 3. Hatırda tutulmuş. 4. Derli toplu. 5. Muhâfazalı, korunmuş. 6. Belli, belirtilmiş. 7. Sağlam.

Me'yûs: Yeise düşmüş, ümîdi kesilmiş, ümitsiz.

Me'zûniyyet: Me'zun bulunma, izinli olma; bitirme.

Mebhût: Hayrette kalmış, şaşırılmış.

Meblâğ: Para, akçe.

Mebzûl: İbzâl olunmuş, bol, çok.

Meclûb: 1. Celbolunmuş, başka yerden getirilmiş olan. 2. Tarafdarlığı kazanılmış bulunan. 3. Tutkun.

Mecrûh: 1. Cerholunmuş, yaralanmış. 2. İnanırcı sözlerle çürütülmüş [fikir, mevzu', dâvâ].

Med'uvvîn: Davet olunmuşlar, çağrılmışlar, davetliler.

Medhal: 1. Dâhil olacak, girecek yer, kapı, antre. 2. Başlangıç. 3. Giriş.

Mel'ûn: 1. Lânetlenmiş. 2. Tardolunmuş, kovulmuş. 3. Herkesin lânet ve nefret ettiği kimse.

Melâhat: Güzellik, yüz güzelliği.

Memlûkiyyet: Kulluk, kölelik.

Menâzır: Manzaralar, görünüşler.

Menba': 1. Kaynak. 2. Pınar.

Menfûr: Nefret edilen, iğrenç.

Menhûs: Nuhûsetli, uğursuz.

Merâret: Acılık, tatsızlık.

Merbut: 1. Raptolunmuş, bağlanmış, bağlı. 2. Ulaşmış, bitişmiş, bitişik. 3. İliştirilmiş, eklenmiş. 4. Bağlı.

Merkûziyyet: Merkûzluk, dikilme, saplanma.

Mesâha: Ölçme [yer].

Meserret: Sevinç, şenlik.

Meshûr: Sihirlenmiş, sihire uğramış, büyülenmiş, büyülü gibi tutkun.

Meşbû': 1. Doymuş, tok. 2. Ağzına kadar dolu; hâl-i işbâa gelmiş.

Metrûk: Terk edilmiş, bırakılmış, kullanılmaktan vazgeçilmiş; battal.

Mev'ûd: 1. Va'dolunmuş, söz verilmiş. 2. Vâdeli, zamanı belli.

Mevhûm: Vehmolunmuş, aslı, esâsı yokken zihinde kurulmuş olan, kuruntuya dayanan.

Mevt: Ölüm.

Mezbele: 1. Süprüntülük, süprüntü dökülen yer. 2. Aşağılık, kötü durum.

Mezher: Çiçeklik.

Muâmele: 1. Davranma, davranış. 2. Yol, iz. 3. Dairede yapılan kayıt ve sâire. 4. Alışveriş, sarraflık, para işleri. 5. Karşılaşma.

Muannid: İnatçı.

Muâşık: Âşık olan, seven.

Muattal: 1. Tatil edilmiş, bırakılmış; kullanılmaz, battal. 2. Boş, işsiz.

Muattar: 1. İtrli, güzel kokulu. 2. Kadın adı. 3. Meşhur bir çeşit lâle.

Muazzez: 1. Ta'zîz edilmiş, izzetlendirilmiş. 2. İzzet ve şeref sahibi. 3. İkrâm ve îzaz olunan, ağırlanan, hürmetle, saygı ile kabul olunan. 4. Kıymetli, değerli, azîz. 5. Kadın adı.

Mudhik: Güldüren, güldürücü.

Muhabbet-nâme: 1. Sevgi mektubu. 2. Dostça mektup.

Muhassenât: 1. Güzel, faydalı, hayırlı işler. 2. Üstünlük sebepleri.

Muhât: 1. İhâta olunmuş, etrafı çevrilmiş, kuşatılmış. 2. Bir şeyin içinde bulunan.

Muhtasar: İhtisâr edilmiş, kısaltılmış, kısaltma, kısa.

Muhteris: 1. Hırs sahibi. 2. Çok istekli. 3. Ateşli.

Mukadder: 1. Takdir olunmuş, kıymeti biçilmiş; kadri, değeri bilinmiş, beğenilmiş. 2. Yazılı, alında yazılı. 3. Yazılı olmayıp, sözün gelişinden anlaşılan. 4. Kadın adı.

Mukaddim: Takdîm eden, sunan [küçük, büyüğe-]. 2. Öne, ileri geçiren.

Mukavemet-sûz: Mukavemeti yok eden; dayanılmaz hâle getiren.

Mûnis: 1. Ünsiyetli, alışılan, yadırganmaz, alışılmış. 2. Cana yakın, sevimli. 3. İnsandan kaçmayan. 4. Erkek adı.

Munkalib: İnkılâbeden, dönen, dönmüş, değişen, başka bir şekle, kılığa girmiş, giren.

Muntazar: İntizâr edilmiş, beklenmiş, beklenen, gelmesi umulan.

Musâfaha: El sıkışma, tokalaşma.

Musavver: 1. Tasvirli, resimli. 2. Tasarlanmış, düşünülmüş.

Musirr: Israr eden, direnen, ayak direyen.

Mûşikâfâne: Kılı kırk yararçasına, inceden inceye.

Mutantın: 1. Tantanalı, debdebeli; gürültülü, patırdılı. 2. Şatafatlı, gösterişli; çok parlak.

Mutarrid: Bir düziye.

Mutî, mutîa: 1. İtaat eden, boyun eğen. 2. Bağlı. 3. Rahat. 4. [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

Muvâfık: 1. Uygun, yerinde.

Muvakkaten: Muvakkat, geçici olarak, eğreti olarak.

Muzlim: 1. Karanlık. 2. Bilinmeyen, şüpheli. 3. Dehşetli; kara, uğursuz.

Mübâhis: Bir mesele üzerinde konuşan, münâkaşa eden.

Mübâyenet: 1. Ayrılık, başkalık. 2. Zıddiyet; tutmazlık.

Mübhemiyet: Belirsizlik, bellisizlik, örtülülük, anlaşılmaçlık.

Mübtedî: [Bir şey öğrenemeye] yeni başlayan, acemi.

Müdevver: 1. Tedvir olunmuş, döndürölmüş. 2. Yuvarlak, tekerlek, değirmi. 3. Yeni bilançoçya geçirilen [hesap].

Müellem: Elemlî, kederli.

Müellim: Elem veren, inciten; ağrıtan, sızlatan.

Müesser: Kendisine bir şey te'sir etmiş olan.

Müheyâ: Hazır, hazırlanmış.

Müheyic: Heyecan veren.

Mühlik: Helâk eden, öldüren, öldürücü.

Mükâleme: 1. Konuşma. 2. Antlaşma [devlet arasında].

Mükesser: Teksîr edilmiş, kırılmış, kırık.

Mükevkeb: Yıldızlı.

Mülâtafa: 1. Lâtife etme, şakalaşma. 2. Lûtfetme, güzel muâmele.

Mültefit: 1. İltifat eden, yüzünü çevirip bakan. 2. Güler yüz gösteren, hoş davranan. 3. Ehemmiyet veren.

Mümânaat: Menetme, engel olma, önleme.

Münâzır: Münâzara, münâkaşa eden, tartışan.

Müncerr: 1. Bir tarafa çekilip sürüklenen, sürülen, kayıp bir tarafa giden. 2. Varıp sona eren. 3. Neticelenen.

Mündemic: 1. İndimâceden, dürülüp sarılan, içine yerleşen, içine sokulmuş. 2. İçkin.

Münhasır: 1. İnhisâr eden, sınırlanmış, her yanı çevrili. 2. Yalnız bir kimseye veya bir şeye mahsus olan.

Münkad: İnkıyâdeden, boyun eğen.

Münkesir: 1. İnkisâr eden, kırılan, kırılmış, kırık. 2. Kırgın, gücenmiş.

Müсахhar: 1. Teshîr olunmuş, elde edilmiş, ele geçirilmiş. 2. Tutkun, itâat etmiş, boyun eğmiş.

Müskir: İskâr eden, sarhoş eden, sarhoşluk veren.

Müstaid: 1. İstîdadlı, kabiliyetli, bir şeye kabiliyeti olan. 2. Akıllı, anlayışlı.

Müstebidd: İstibdâdda bulunan, hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve hareket serbestliği vermeyen; despot.

Müstehzî: İstihzâ eden, biriyle eğlenen, herkesle eğlenmek âdetinde olan.

Müstekreh: İstikrâh edilmiş, kerîh görülmüş, tiksnilen, iğrenilen, iğrenç.

Müstenid: 1. İstinâd eden, dayanan, yaslanan; güvenen. 2. Bir delili, şâhidi olan.

Müşâ'sa': 1. Şa'saalı, parlak, parlayan, parıldayan. 2. Debdebeli, tantanalı, gösterişli.

Müşâbehet: Benzeyiş, benzeme.

Müşâbih: Benzeyen, benzer.

Müşemmes: Güneşe gösterilmiş, güneş görmüş, güneşlemiş; çok güneşli.

Müşîr: 1. Emir ve işaret veren. 2. Mareşal.

Müteaddid: Taaddüd eden, çoğalan, çok, birçok, birkaç, türlü türlü.

Mütearrız: 1. Taarruz eden, saldıran, sataşan. 2. Başkasının hakkına, hududuna geçen.

Müteazzım: Taazzum eden, benlik satan, büyüklük taslayan.

Mütebâyin: 1. Zıt, birbirine uymayan, uyuşmaz. 2. Ortak bölenleri olmayan.

Mütecessis: 1. Tecessüs eden, gizliyi arayan, gizliyi gözetleyen. 2. Meraklı.

Müteezzî: Eziyet çeken, sıkılan, incinen; üzgün, üzülmüş.

Mütehâlik: Tehâlük eden, kendini tehlikeye düşürecek kadar acele ile bir işe koşan.

Mütehassir: Hasret çeken, özleyen.

Mütehassir-âne: Hasret çekerek, özleyerek.

Mütehavvil: 1. Tahavvül eden, değişen, değişmiş, değişik, kararsız. 2. Değişken.

Mütehayyir: Hayrette kalan, şaşmış, şaşırmış.

Mütekaid: Tekaüt olup oturan, emekliye ayrılmış, emekli.

Mütekebbir: Tekebbür eden, kibirlenen, kibirli, kendini beğenmiş.

Mütelevvin: 1. Televvün eden, renkli, boyalı. 2. Renkten renge giren, bir hâlde durmayan, sebatsız, kararsız.

Mütelezziz: Telezzüz eden, lezzet bulan, tad alan, hoşlanan.

Mütenevvi': Tenevvü' eden, nevilenen; türlü, çeşitli, çeşit çeşir değişik.

Müterâdif: 1. Terâdüf eden, birbirine tâbî bağlı olan; birinin ardı sıra giden. 2. Yazılışı ayrı, mânâsı bir olan [kelime], eş anlamlı, anlamdaş.

Müterennim: Terennüm eden, güzel sesle yavaş yavaş şarkı söyleyen.

Mütevellid: 1. Tevellüdeden, doğan, dünyaya gelen. 2. Meydana gelmiş, doğmuş. 3. İlerigelmiş.

Mütezâyid: Tezâyüd eden, ziyâdeleşen, çoğalan, artan.

Müzehher: 1. Çiçekli; çiçeklenmiş, çiçek açmış. 2. Kadın adı.

Nâ-bedîd: Görünmez, bellisiz, kayıp.

Nâfîz: 1. Delen, delip geçen. 2. İçeriye giren, işleyen. 3. Te'sir yapan, sözü geçen.

Nahîf: Zayıf, artık.

Nâil: 1. Murâdına eren, ermiş, ele geçiren. 2. Erkek adı.

Nâlân: İnleyici, inleyen.

Nâ-mütenâhi: Sonsuz, uçsuz bucaksız.

Nâ-şinîde: İşitilmemiş, duyulmamış.

Nâzır: 1. Nazar eden, nezâret eden, bakan, gözeten. 2. [Eskiden] vekîl, bakan [kabînedede]. 3. Bir yüzü bir tarafa olan.

Nefâset: 1. Nefislik, nefis olma hâli. 2. Kıymetlilik.

Nev': 1. Çeşit, türlü. 2. Cins. 3. Sınıf.

Nevâz: "okşayan, okşayıcı" mânâlarıyla kelimelere eklenir.

Nevâziş: Okşama, gönül alma, iltifat.

Nevm: 1. Uyku. 2. Rüyâ.

Nevmîd: Ümitsiz, ümidi kırık.

Nevmîd-âne: Ümitsizcesine, ümitsizlikle.

Nîm: Yarı, yarım, buçuk.

Nîm-şeffâf: Yarı saydam.

Nisbî: 1. Nisbetle olan, kıyaslama ile olan, görelî. 2. Birbirine göre, öncekine göre.

Nisviyyet: Kadınlık.

Nisyân: Unutma.

Niyâz: 1. Yalvarma, yakarma. 2. Duâ. 3. Bazı tarikatlarda küçüğün büyüğe karşı olan selâm, saygı ve duâsı. 4. İhtiyaç, muhtaçlık. 5. Baktâşî edebiyatında ricâ ve duâyı muhtevî manzum veya mensur sözler.

Pây: 1. Ayak. 2. Kök, dip. 3. Esas, kaide.

Perest: “Tapan, tapınan, taparcasına seven” mânâlarıyla birleşik kelimeler yapılır.

Perestiş: Tapınış; şiddetli sevgi, gönül akışı.

Ra’şe: Titreme, titreyiş. [Korku veya soğuktan] ürkme.

Râbita: 1. İki şeyi birbirine bağlayan şey, bağ. 2. Münâsebet. 3. Bağlılık, mensûb olma. 4. Sıra, tertîp, usûl, düzen.

Rakkase: Dans eden [kadın], çengi.

Râyiha: Koku.

Re’y: 1. Görme, görüş. 2. Fikir, düşünce.

Rengîn: 1. Renkli, parlak renkli; boyalı. 2. Güzel, lâtif, hoş. 3. Süslü. 4. Kadın adı.

Rû: Yüz, çehre.

Rûhiyye: 1. Tinselcilik. 2. Dibi iltihaplı ve yassı bir takım kabarcıklar ile meydana gelen bir nevi cilt hastalığı. 3. “Rûhî”nin muen. 4. Kadın adı.

Rûh-nevâz: Okşayıcılık.

Rû’yet: 1. Görme, bakma, görülme. 2. İdare etme, çevirme, yönetme. 3. Araştırma.

Sâf-dil: Kolay aldatılan, saf, bön.

Safvet: 1. Saflık, hâlislik, temizlik, paklık, arılık. 2. Erkek adı.

Sâhir: 1. Büyücü. 2. Büyüleyici te’sîr yapan güzel.

Sâkit: Susan, ses çıkarmayan.

Sarâhat: Açıklık, ibârede açıklık.

Sarâhaten: Açıkça, açıkdan açığa, açık olarak.

Sarîh: 1. Açık, meydanda. 2. Belli. 3. Saf, halis.

Sâye-dâr: 1. Gölge, gölgesi olan, gölge eden. 2. Koruyan, sahip çıkan.

Sefâhat: 1. Zevk ve eğlenceye –aşırı derecede- düşkünlük. 2. Akılsızlık. 3. Har vurup harman savurma.

Sefih: 1. Zevk ve eğlenceye düşkün, parasını pulunu isrâf eden akılsız. 2. İradesine hâkim olamayan [kimse].

Sefih-âne: Sefih olan kimseye yakışır yolda.

Semm: Zehir, ağı.

Ser-güzeşt: Serüven, birinin başından gelip geçen şey.

Ser-mest: Sarhoş.

Serzeniş: Başa kakma, takaza.

Seyrân: 1. Gezinme. 2. Bakıp seyretme.

Sukut: 1. Düşme, aşağı inme. 2. Sarkma. 3. Büyük bir vazifeden ayrılma. 4. Çocuğun eksik veya ölü olarak doğması.

Süflî: 1. Aşağıda bulunan. 2. Alçak, bayağı. 3. Kılıksız kıyafetsiz.

Sükûn: 1. Durma, kımıldamama. 2. Hareketsizlik, durgunluk. 3. Dinme, kesilme.

Şa'saa: 1. Parlaklık, parlama. 2. Gösteriş, yaldız.

Şâibe: 1. Leke, kusur; noksan, nakîsa. 2. Kötü eser, iz.

Şefik: 1. Şefkatli, merhametli, acıyıcı, esirgeyici. 2. Erkek adı.

Şehvet-perest: Şehvetine, nefesine çok düşkün [kimse].

Şemme: 1. Bir kere koklama. 2. Pek az şey.

Şerâre: Kıvılcım.

Şifâ-bahş: Şifâ verici, veren, iyilik veren, iyileştiren.

Ta'dâd: 1. Sayma; sayı. 2. Birer birer söyleme, sayıp dökme; sayım.

Ta'lîn: Açığa vurma, vurulma.

Ta'mîk: 1. Derinleştirme, derin kazma. 2. Esasına varacak şekilde araştırma, inceleme.

Taaccüb: Şaşakalma.

Taahhüd: 1. Üstüne, üzerine alma, yapılması için söz verme. 2. Bir işin yapılması için resmî olarak sözleşme. 3. Postaya verilen bir şeyin yerine ulaşmasını sağlama.

Tab’: 1. Tabiat, huy, yaratılış. 2. Mühür, damga, basma. 3. Kitap basma.

Tabasbus: Yaltaklanma, alçakça yalvarma.

Tafsilât: Etraflı olarak bildirmeler, uzun uzadıya anlatmalar, açıklamalar.

Tagannî: 1. Zenginleşme. 2. Muhtac olmama; yetinme. 3. Makamla okuma.

Tahakküm: 1. Hâkimlik takınma. 2. Zorbalık etme.

Tahassür: 1. Hasret çekme. 2. Çok istenilen ve ele geçirilemeyen şeye üzülme.

Tahassüs: Hislenme, duygulanma.

Tahattur: Hatırlama, hatıra getirme, getirilme; unutulduktan sonra hatırlanan şey.

Tahavvül: Değişme, dönme, bir halden bir şekilden, başka bir hâle, şekle girme.

Tahayyül: Hayâle getirme, hayâlde canlandırma, canlandırılma, hayâle dalma.

Tahfff: 1. Hafifletilme. 2. Yükünü azaltma.

Tahkir: 1. Hakaret etme. 2. Hor görme, küçük görme.

Tahkirât: Hakaret etmeler, hor görmeler, küçük görmeler.

Takallüb: 1. Dönme, bir yandan bir yana çevrilme. 2. Değişme, başka kalıba girme.

Takarrüb: 1. Yaklaşma, yanaşma. 2. Vakti yakın olma.

Takbîh: Çirkin görme, beğenmeme.

Takdîrât: Takdirler.

Takdîs: 1. Mukaddesleştirme, kutsallaştırma, kutsal bilme, kutsal tutma. 2. Allah'a şükretme. 3. Ululama, büyük saygı gösterme.

Takrîben: Aşağı yukarı.

Tâli': 1. Nişangâhın arkasına düşen ok. 2. Tulû' eden, doğan. 3. Tâlih, kısmet, kader, baht.

Teannî: 1. Zahmet çekme, emek verme, çabalama. 2. Birinin başına dert açma. 3. Sıkıntı, ızdırıp, tasa, endişe.

Tebdîl: Değiştirme, değiştirilme, başka bir hâle getirme.

Tedkik: Dikkatle araştırma, araştırılma, inceden inceye yoklama, inceleme.

Teellüm: Elemlenme, kederlenme, tasalanma.

Teemmül: İyice, etraflıca düşünme.

Tefelsüf: Feylesoflaşma, felsefe sözleri söyleme.

Teheyyücât: Heyecanlanmalar, coşmalar.

Tehyîc: Heyecanlandırma, coşturma.

Tehzîz: Hareket ettirme, hafif titreme, titretilme.

Tekzîb: Yalanlama, yalan olduğunu söyleme.

Tel'în: Lâ'net okuma, lâ'netlemeler, kargıma.

Telâkki: 1. Alma, kabul etme. 2. Şahsî anlayış, şahsî görüş.

Telvîs: 1. Bulaştırma, kirlenme, pisletme. 2. Bozma, berbâdetme [bir işi-].

Temâsîl: Timsaller, sûretler, resimler, semboller.

Temâşâ-gerî: Seyircilik.

Temâyülât: 1. Meyiller, muhabbetler, sevgiler. 2. Bir tarafa doğru meyletmeler, eğilmeler.

Temellük: Mülk edinme, kendine mal etme.

Temeyyüz: Kendini gösterme, sivrilme, benzerlerinden farklı olma.

Ten-perver: Kendini beslemeğe, rahatına düşkün.

Tenvîr: Işıklandırma, aydınlatma.

Terahhum: Merhamet etme, acıma.

Terennüm: 1. Yavaş ve güzel bir sesle şarkı söyleme. 2. Şakıma.

Teressüm: Resimleşme, resim gibi şekillenme.

Tereşşuh: 1. Sızma, sızıntı yapma, terleme. 2. Sızım, sızıntı.

Tersîm: Resmetme, resmedilme, resmini yapma, yapılma, resmini çizme.

Teselsül: 1. Zincirleme, zincirleme gitme. 2. Birden çok kimsenin bir borçtan dolayı sorumlu olması.

Teshîr: Zapt ve istilâ etme, ele geçirme, elde etme.

Teskîn: 1. Sakin kılma, kılınma, yatıştırma, yatıştırılma. 2. Bir harfi sakın okuma.

Tesliye: Tesellî verme, avutma.

Tesmiye: 1. Ad koyma, adlandırma, isim verme. 2. Besmele çekme.

Teşrîf: 1. Şereflendirme, şereflendirilme, şeref verme, verilme. 2. Gelmesiyle bir yere şeref verme, gelme; gitme.

Teşrîh: 1. Açma, yayma, etrafıyla şerhetme, edilme. 2. Dilim dilim, parça parça kesme. 3. Otopsi, bir ölü gövdesini kesip parçalara ayırma. 4. Anatomi. 5. İskelet.

Teşrîn: Eskiden yılın onuncu ve onbirinci aylarına verilen ortak ad.

Teşrîn-i sâni: Kasım ayı.

Tevâfuk: Uyuma, uygun gelme.

Tevakkuf: 1. Durma, eğlenme, bekleme. 2. (-e) bağlı olma.

Tevdî': 1. Bırakma, emanet etme. 2. Vedâlaşma.

Tezyîd: Ziyâdeleştirme, ziyâdeleştirilme, arttırma, artırılma.

Tezyîf: 1. Züyûfa çıkarma, kalp, sahte, değersiz olarak gösterme. 2. Eğlenme, alay etme.

Tezyîn: Zînetlendirme, süsleme, süslenme.

Ûd: 1. Ağaç, odun. 2. Ödağacı. 3. Ut.

Ulûm-ı siyâsiyye: Siyâsî ilimler.

Ulüvv: Yükseklik, büyüklük, yücelik.

Umk: Dernlik.

Umûmiyyet: Umûmîlik, bir şeyin herkese ait olması, genellik.

Vâsıl: 1. Erişen, ulaşan, kavuşan. 2. Hakk'a eren.

Vâsi': 1. Geniş, açık; enli; bol. 2. Allah adlarından biri.

Vech: 1. Yüz, surat, çehre. 2. Üst, satıh, düz, yüz. 3. Ön, alın. 4. Üslûp, tarz.
5. Sebep, vesile, münasebet. 6. Vâsita.

Vesâit: Vâsıtalar.

Vüs'at: 1. Genişlik, bolluk. 2. Para durumu. 3. Boş meydan, fırsat. 4. Genlik.

Yed: 1. El. 2. Kuvvet, kudret, güç. 3. Yardım. 4. Vâsita. 5. Mülk.

Yek-nesak: Tek düzen, biteviye, değişmez.

Yekta: 1. Tek, eşsiz, benzersiz. 2. Erkek adı.

Yevm: Gün.

Zâhirî: 1. Görünen, görünürdeki. 2. Ebû Dâvûd-ı Zâhirî'nin kurduğu mezhebe mensup.

Zarâfet: 1. Zariflik, nâziklik, incelik. 2. Davranış, söyleyiş, giyim ve kuşam inceliği.

Zerrin: Altından veya altına benzer olan, altın gibi sarı; parlak.

Zîr: 1. Alt, aşağı. 2. Tîz perde.

Ziyâ-dâr: Ziyâlı, parlak, ışıklı, aydın.